వేగుంజుక్క గ్రంథమాల — 32 పండితప్రతి.

సరసశృంగారము.

(లేక)

హేమసుందరోపాఖ్యానము

(పూర్వకవిప్రణీతము)

Scholar's Edition

(For Private Circulation Only.)

బ్ర॥శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహశర్మగారిచే

పరిష్కృతము.

Printed by :-COCANADA PRINTING WORKS,
COCANADA.

Published by:- **Bh. N. Serma,**
Proprietor **Vegu jukka Series,**
Pudipeddivari Street,
BERHAMPORE, *(Ganjam)*

1st Edition
1000 COPIES.

1929

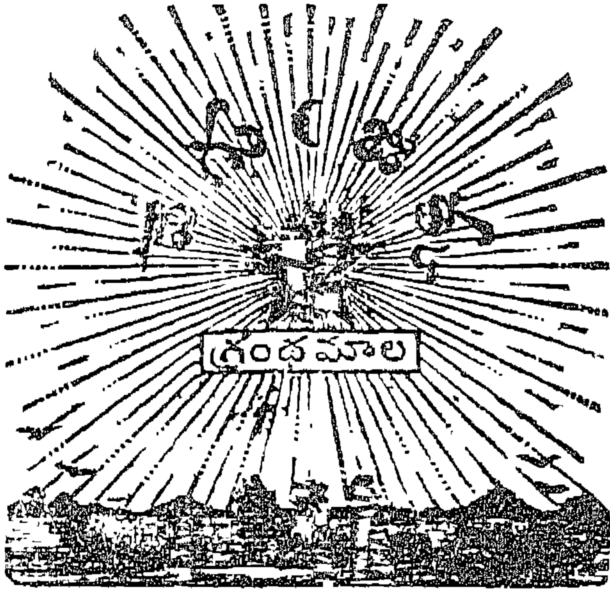
విలువ రూ. 2-8-0] [ఖర్చులు ప్రత్యేకము

THIS CANCELS ALL PREVIOUS RULES.

Estd in 1911.

భాగవతుల నృసింహశర్మ,

Registered.

ప్రొప్రైటర్,

వేగుఁజుక్క

గ్రంథమాల,

పూడిపెద్దివారి వీధి,

బరంపురం (గంజాం)

1929.

నిబంధనలు.

నిరూపకనవలలు, సాంఘికనవలలు, పుణ్యచరిత్రములు, మృదుమధుర ప్రబంధములు, మనోహరనాటకములు, మనోల్లాసకరములగు నితిహాసములు, చక్కని కాగితముతో, రమ్యమగు అచ్చుతో రెండు మాసముల కొక్కటిగా వెలువడును.

2 గ్రంథము వెలువడినవెంటనే చందాదారులకు ఒక్కొక్కగ్రంథము ఒక్కొక్క రూపాయికి వి. పి. చేయఁబడును. ఖర్చులు ప్రత్యేకము. ఇతరులకు ప్రతిగ్రంథము రూ 1—8—0 (ఖర్చులుగాక)

3. ఆరుగ్రంథములు (పోస్టేజీలుగాక) సంవత్సరమునకు ఆరురూపాయలు మాత్రమే. ఈయారురూపాయలు ముందు (అడ్వాన్సుగా) బంపు చందాదార్లకు యెట్టిఖర్చులుండవు. ఎప్పటికప్పుడు 1 రూ॥ అడ్వాన్సుగా బంపినను ఖర్చులుండవు. ఇందువలన చందాదారులకు రూ 2—4—0 లాభముగలదు.

4. చందాదారులగువారు వెనుకటి గ్రంథములలో నేయొకగ్రంథము నైనఁ గోరికేని ప్రవేశరుసుము 0-4-0 మాత్రమే. అట్లుకాక, తాముప్రవేశించిన పిమ్మటనుండి గ్రంథములఁ బంపగోరికేని ప్రవేశరుసుము 0-8-0 మాత్రమే!

5. చందాదారులగువారు నెనుకటి గ్రంథములు పుచ్చుకొనవలెనను నిబంధన యెంతమాత్రమును లేదు. వారు కోరికేని (కోరినగ్రంథములబట్టి) వాకగా నిచ్చెదము.

6. అప్పుడప్పుడు వెలువడు అనుబంధగ్రంథములు శాశ్వతచందాదార్లకుమాత్రమే యుచితము. ప్రతిగ్రంథముఁ దప్పకుండ స్వీకరించువారు శాశ్వతచందాదారులు.

గ్రంథరచనా నియమములు.

1. Characterisation. 2 Developement of character, 3. New Ideas. 4. Historical Beauties, 5. Description of Nature and other varieties.

గమనింపుడు:—చందాదారులు ప్రతిగ్రంథముఁ బుచ్చుకొనుట తమ విధిగా యెయున్నది. తీర పంపించినపిమ్మట గ్రంథము నెంతమాత్రము త్రిప్పి వేయరాదు. ప్రతి గ్రంథమునకు ముందు యింటిమేషను పంపుదుము. ఇష్టము లేనివారు వెంటనే మాకు దెలియఁ జేయవలెను. త్రిప్పివేయక ప్రతిగ్రంథము పుచ్చుకొను చందాదారులకుమాత్రమే అనుబంధ ముచితముగా పంపుదుము, అడ్వాన్సు పంపిన చందాదారులకు ఖర్చులుండవు. (రూ 2-4-0 లాభము.)

నూతనప్రచురములు. (New Publications.)

శ్రీతులసీరామాయణము.

నిర్వచనము—చిత్రపటశోభితము.

ఇది శ్రీమద్రామాయణమువలెనే హిందూదేశమునం దంతటఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచిన రామాయణ మిది. మనభాష కిదియొక నూతనాలంకారము. ఇది హిందీభాషయందు శ్రీతులసీదాసమహాకవిచే వ్రాయబడినది. బ్ర॥ శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహశర్మగారిచే నాంధ్రీకరింపబడుచున్నది. జగద్గురువగు శ్రీగాంధీమహాత్మునిచే నిత్యముఁ బారాయణము జేయబడు నీరామాయణ

ప్రశస్త్యముఁ జదివినవా రనేకవిధములఁ గొనియాడకపోరు. వివిధరసములకు, నుపాఖ్యానములకు, మనోహరగాథలకు నిది జన్మసీమ. ఒక్కొక్క కాండము చొప్పున వెలువడును. ఆంధ్రీకృతశ్రీతులసీరామాయణముఁ బొగడుచు మహనీయులు వ్రాసిన యుత్తరములు మును మున్ను ప్రచురింపఁబడును. బాలకాండము వెలువడినది. ద్వితీయముద్రణములోనున్నది. అయోధ్యాకాండము రెండుభాగములు. ప్రతిసంపుటము చందాదారులకు రూ 1-0-0. ఇతరులకు రూ 1-8-0. పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. బాల + అయోధ్యాకాండముల నిండు కేలికో బైండు సంపుటము రూ 3-0-0 ఖర్చులుప్రత్యేకము—అడ్వాన్సుపంపవలెను. అరణ్యకాండము విక్రయమునకు సిద్ధముగనున్నది.

నవలలు

1 ఉగ్రభైరవము చిత్రపటశోభితము—చందాదారులకు			1-0-0
2 సర్వమంగళ (నిండు కేలికో)		,,	1-0-0
3 పద్మరాగము	245 పుటలు	,,	1-[illegible]-0
4 చపల	287 పుటలు	,,	1-[illegible]-0
5 విషమరహస్యములు	226 పుటలు	,,	1-0-0
6 కాళీఘట్టరహస్యములు	272 పుటలు	,,	1-0-0
7 ప్రణయసామ్రాజ్యము		,,	1-0-0
8 ఉత్తమవంచకుఁడు (The Righteous Rogue)			0-10-0
9 కాంతాపహరణము			1-0-0

నాటకత్రయము

(భాగవతుల నృసింహశర్మ, గ్రంథకర్త)

1 విజయవిజయము-కర్ణార్జునుల యుద్ధము	0-10-0
2 విచిత్ర వీరబొబ్బిలి (లేక) పద్మనాయకవిక్రమములు	0-12-0
3 ప్రతిజ్ఞాచాణక్యము	1-0-0

మృదుమధుర పద్యగ్రంథములు

1	శృంగారసంధ్య గ్రంథకర్త భాగవతుల నృసింహశర్మ.	1-0-0
2	అభినవధర్మహరి	0-10-0
3	కామాక్షిసరసము, గ్రంథకర్త మండా వేంకటేశశర్మ	0-1-0
4	గాంధిశతకము గ్రంథకర్త భా॥ నృసింహశర్మ	0-4-0

☞ ఖర్చులు కొనువారే భరించుకొనవలెను.

చందాదారులకు, గ్రంథాలయములకు మాత్రమే.

(కొలదిదినముల పర్యంతమే.)

ఇందుగల నవలలు—నాటకములు—శతకములు—కోరినయెడల మిక్కిలి చౌకగానిచ్చెదము. ఈకన్సెషను కొలదికాలము పర్యంతమే. వలయువారు వేగముగ మాకు తెలియఁజేయవలెను. కొలదిప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నవి. గమనింపవలెను.

వలయువారు:—భాగవతుల నృసింహశర్మ,

వేఁకుఁజుక్క-గ్రంథమాల, పూడి పెద్దివారివీధి,

బరంపురము, గంజాంజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

గమనింపుడు:—మాచందాదారులు, తమకువచ్చినట్టి పార్సెల్సుపైని మా చిరునామా బాగుగ గమనించినపిమ్మట సొమ్ముచెల్లించి పుచ్చుకొనవలెను. మాపూర్వప్రచురణములలో, నేనే, వాఁడేవీఁడు, ప్రతులులేవు. అందు విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్న గ్రంథములు 1 కాలూరాయి 2 కోటీశుతన యు 3 విభ్రమరాఘురము. (జానకీపరిణయ వృత్తాంతము)

ప్రధానపోషకులు.

. M. R. Ry. I. V. Sivaramadass garu, Mokhasadar Narasingaraopuram.

2. ,, K. Krishna Rao garu, Land lord, Berhampore.

3. ,, K. Gurnadha Rao garu, Proprietor, I. L. P. Press, Berhampore.

4. ,, C. S. Natesam garu, Proprietor, Sree Krishna Mohana Samaj, Madras.

రాబోవు గ్రంథములు.

1 భానుమతి:—అత్యద్భుతమైన నవల దరిదాపు 300 పుటలు ఉండవచ్చును.

గ్రంథకర్త:—M. K. నాగప్పగారు B. A. బళ్ళారి.

2 "రెయినార్":—నిరూపకనవల, హంతకుఁడత్యద్భుతసాహసికాగ్రగణ్యుఁడు. తుదిముట్ట జదువనిదే విడువరు.

గ్రంథకర్త:—K. V. గోపాలరావుగారు.

3 "పిశాచసందర్శనము":—ఇది నవలా ? నాటకమా ? దీనిఁగూర్చి యేమని వ్రాయవలెను. యథార్థములగు సంఘటనములు గలిగి, చదువుచున్న కొలంది నొడలు పులకరింపఁజేయు నంశములతో మెండుగ నిండుకొన్న యీ గ్రంథము నెల్లరుఁ జదివి యానందింపక పోరు.

గ్రంథకర్త:—S. V. రామమూర్తిగారు B. A. L. T.

ప్రశంస.

1923 వ సం॥ మార్చి నెల 23 వ తేదీని, ఆంధ్రపత్రికయందును, తత్పూర్వ మాంధ్రవాణియందును బ్ర॥ శ్రీ॥ పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన హేమసుందరోపాఖ్యానోదంతముఁ బరికించి, * బ్ర॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రి B. A. గారిచే, సంపూర్ణముగ విమర్శింపఁబడిన యేతద్గ్రంథముఁగూర్చి మే మధికముగ వ్రాయునవసరము లేకయే, యాంధ్రులు సమగ్రముగ నెఱుంగఁగలరు.

ఈగ్రంథము ననుసరించియే నేను కామాక్షీసగప మను చిన్నగ్రంథముఁ బ్రకటించితిని. నాఁటినుండియు నీగ్రంథముఁ బ్రకటింపవలెనని విశ్వప్రయత్నముఁ జేసిచేసి, పద్యగ్రంథములఁ బ్రకటించుటకు సాహసింపని, యీగ్రంథమాలవారిచే నెట్టకేలకుఁ బ్రకటింపఁజేసితిని.

బందరులో సాహిత్యపరిషత్సభ జరగినప్పుడు నే నచటికి వెడలియుంటిని. అచ్చటిపండితు లనేకు లీగ్రంథము నెట్లయినఁ బ్రకటింపవలెనని న న్ననేకవిధముల నిర్బంధించి ప్రోత్సహించిరి. అందుచేఁ గష్టముపై నిప్పనికిఁ బూనొ్ఱని యిప్పటికీవిధముగఁ బ్రకటింపఁబడెను.

---

* ఆంధ్రపత్రిక:—రుధిరోద్గారిపుష్యశుద్ధ 18 శనివారము.
,, రక్తాక్షి జ్యేష్ఠబహుళ 12 శనివారము.
,, ,, ఆషాఢశుద్ధ 3 శనివారము.
,, రక్తాక్షి ,, 10 శనివారము.
,, ,, ,, బహుళ 3 శనివారము.
,, ,, మార్గశిర ,, 9 శనివారము.
మొదలగు సారస్వతానుబంధములలోఁ బ్రకటింపఁబడినది.

బ్రి॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు గ్రంథాంతమునఁగల గద్యముఁబట్టిగాని, గ్రంథాదిఁగల పద్యములఁబట్టిగాని కవి కాలాదుల నిర్ణయించుట కవకాశము లేదు. గ్రంథాంతమునఁగల "మ॥ ధనకాంతాకుచమండలంబునకుఁ జిత్తం బిచ్చి, విత్తంబు యేరా! వనమున్ బాసి......" ఈ పద్యముఁబట్టి కవి తన నామధేయము సూచించుట కిష్టపడలేదని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈగ్రంథము మూఁడాశ్వాసములుగలప్రబంధము. శ్రీరామాంకితము. ఈకవీశ్వరుని పద్యకవిత్వ మనవద్యముగ హృద్యముగనున్నది. సంస్కృతాంధ్రములఁ జక్కని పాండిత్యముగలవాఁడని యీగ్రంథము స్పష్టముఁ జేయుచున్నది. బ్రి॥ శ్రీ॥ శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారిక్రిందియభిప్రాయముతో నే నేకీభవించుచున్నాను. "ఈతనికవిత్వము పదలాలిత్యము గలిగి మృదుమధురపదఘటితంబయి, సర్వలక్షణములకులోనై యున్నది. చేసినవర్ణనములన్నియు నూతనములై మనోరంజకములుగానున్నవి. ఇక్కవి పూర్వులు చెప్పినచొప్పుననే పదములుమార్చి చెప్పక నూతనాభిప్రాయములను జొన్పియున్నాడు. కవిత్వము గంగాప్రవాహమువలె నిరర్గళముగా ప్రవహించుచున్నది." కథ యథార్థముగాను, నీతిబోధకముగా మున్నదనుటకు సందియము లేదు. ఈగ్రంథమున నడుగడుగునకు నీతిప్రబోధకములగు పదములున్నవి. మేము ప్రత్యేకముగ నిం దుదహరింపనవసరము లేదు.

ఈగ్రంథమున లోపించిన కొన్నికొన్ని పదములు, పాదములు, శ్రీమదాంధ్రతులసీరామాయణాది బహుగ్రంథకర్త

లగు బ్రి॥ శ్రీ॥ భాగవతుల నృసింహ శర్మగారిచేఁ బూరింపఁ
బడినవి.

ఈగ్రంథ మొకానొక దుష్టవైద్యుని యసన్మార్గప్రవ
ర్తనముఁగూర్చి వ్రాయఁబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. భోగవిలాస
లాలసు లగుదుర్నీతిపరులకు, వైద్యవృత్తి, ధనార్జనమునకు సా
ధనముగానున్నదను విషయము నేఁటికిని మనకనుభవైకవేద్య
ముగా నేయున్నదిగదా ? ఇట్టి కపటవైద్యుల నేమిచేసినను
దప్పులేదు. ఈకవి, క్షేమేంద్రాదిసంస్కృతమహాకవుల య
మూల్యశ్లోకరత్నంబుల, మిక్కిలి రసవంతముగ నాంధ్రీకరించి,
తనగ్రంథమున జొన్పియున్నాడు. ఈభాగమంతయు, బ్రి॥ శ్రీ॥
శ్రీరంగము సోమేశ్వరశాస్త్రిగారు విపులముగ నాంధ్రపత్రి
కా సారస్వతానుబంధములయందుఁ జర్చించియున్నారు.

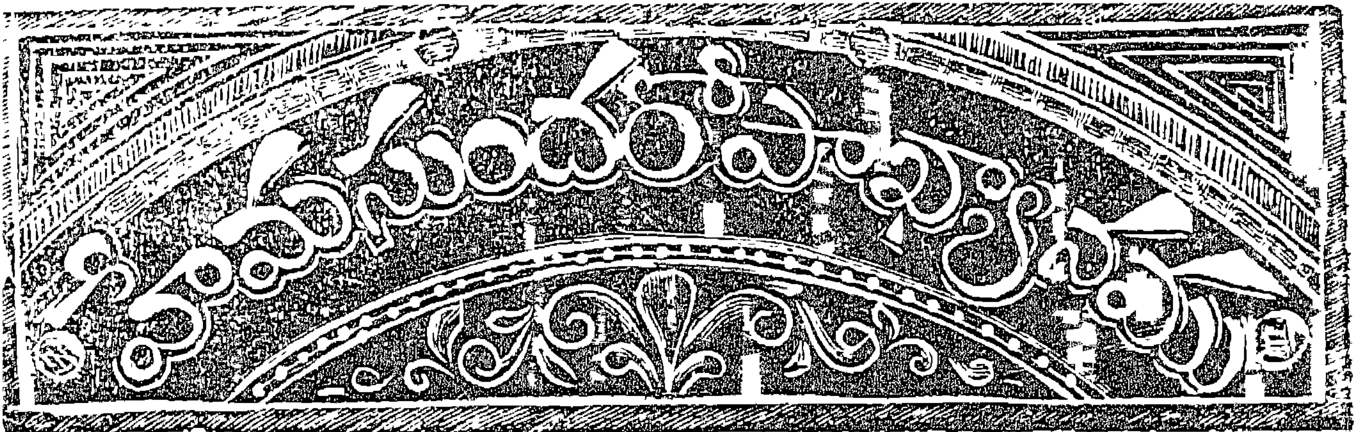
ఈగ్రంథమునఁగల కొన్నిపద్యములు నిరంకుశోపాఖ్యా
నము, తారాశశాంకవిజయములోని కొన్నికొన్ని పద్యముల
పోలికలుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఆవిమర్శనాభారము పాఠకుల
కు వదలితిమి.

ఈగ్రంథము సాంతముగఁ బరిశీలించిరేని, యీ మూలా
గ్రముగ నెల్లవిషయములు గ్రహింపనగును. ఆంధ్రసోదరులు
ప్రోత్సహించిరేని యిట్టి యుద్గ్రంథములఁ బ్రకటించి, యాం
ధ్రభాషాయోషామణిపదసేవకులమై, మన్ననలఁ బొందఁగల
మని మనవిచేయుచు, నింతటితో విరమించుచున్నాను.

ఇట్లు భాషాసేవకుఁడు,
మండా వెంకటేశము,
గ్రంథసంపాదకుఁడు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు.

ప్రథమాశ్వాసము.

—* ఇష్టదేవతాప్రార్థనము *—

మ. సరసీజాలయ లక్ష్మియున్ భయపడన్ సంవర్తసాహస్రభా
స్కరతేజోమయ నేత్రయుగ్మము సటాజాలంబు దీపింప వి
రరసోద్రేకము చే భువిన్ గహకహారావంబు నిండన్, భయం
కర కంఠీరవ వక్త్రగహ్వరమునన్ గర్జించి భర్జించి ని [
ర్జరవైరిన్ వధియించి యాంత్రమయహారస్ఫూర్తి జృంభించు
నరకంఠీరవమూర్తి, దైత్యకులకాంతారాగ్నివత్కీర్తి, సుం
దరు సిస్తేజు నొనర్చుతన్ సితనిశాతక్రూరదంష్ట్రాఘృణిక్.

౧ అతులగంభీరసుధాంభోధిసంభూత
కాలకూటానలకంధరుండు

ఆభోగిభోగసహాసమణిఘృణీ
భూషితభుజగేంద్రభూషణుండు
ప్రళయకాలాభీలఫాలనేత్రోద్భూత
వహ్నిభస్మీభూతపంచశరుండు
కోపపరితాపసంతాపితలోకహా
హాకారదనుజలోకాంతకుండు.

గీ. కాలకాలుండు, రుద్రుండు శూలధరుఁడు
పాపఖనియైన సుందరుభవనమునను
భూతబేతాళవితతి సమ్మోదమంద
జ్వలితఫాలనేత్రుండయి మెలఁగుఁగాత.

సీ. శత్రువక్షశ్శైలజాతశోణితనదీ
కలితసంగ్రామరంగప్రతోళి
మండలాగ్రదళితమహిషరాక్షసమాంస
తృప్తాఖిలక్షుద్రదేవతాళి
శుంభనిశుంభరక్షోవీరభీకర
రుండమాలాంకితోరోజపాళి
గరుడామరోరగగంధర్వకిన్నర
వర్షితకల్పకప్రసవధూళి

గీ. భయదవక్త్రగండూషితవరమధూళి
వైరిజనగాఢగర్వాంధకారహేళిఁ

గరతలాంచిత శుష్కకంఠ కాళిఁ గాళిఁ
బ్రస్తుతింతు సుందరుని గర్వంబణఁప.

ఉ. క్రూరనిశాతవజ్రనఖకోటినిఖండితవైరిమస్తకాం
భోరుహభూషితుండు, పరిభూతసమస్తనిశాచరుండు భం
గ్భైరవరావకృద్విపులవక్త్రుఁడు విక్రమనిర్జితోగ్రకం
ఠీరవుఁ డైన భైరవుఁడు ఢీకొని సుందరురూపుమాపుతన్.

ఉ. తాళుఁడుతాళుఁడంచు రిపుతండములన్ విదళించు సమ్భజో
త్తాలుఁడు, దీర్ఘదేహజితతాలుఁడు పాదవిఘాతభీతపా
తాళుఁడు, వజ్రఖండసమదంతవిఖండితసాలుఁడైన బే
తాళుఁడు, హేమసుందరుని దర్పము శ్రీయు నణంగఁ జేయుతన్

చ. ధనికులమంచు మిక్కిలి మదంబున గ్రిందును మీఁదు గానకుం
డను గరువంబుతోడను జనంబుల బాధలఁ బెట్టుచుండు న
మ్మనుజుల వక్త్రజాతపదమార్గణఘాతలచేతఁ గాలునిం
గనుఁగొనఁ జేయఁజాలు కవినాథులఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.

వ. ఇష్టదేవతలఁ బ్రార్థించి, సుకవుల సన్నుతించి,

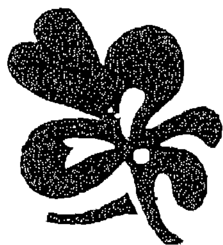
మ. పడపుంగొమ్మల యొమ్మెలన్ మఱియుఁ బైపై వన్నెలం జూచి లో
బడి యారోగ్యము భాగ్యమున్ వ్యయముగా వర్తించువారా
త్మలో నడలన్ సజ్జనులెల్ల మేలననుపాఖ్యానప్రబంధంబు వా
బను గ్రంథంబు రచించువాఁడఁ గవితాప్రాగల్భ్యమేపారఁగన్

వ. అని నిశ్చయించి,

సీ. సజ్జనోద్యానవ । సంతున కవనిజా
కాంతున కసురలో । కాంతకునకు
నాహవక్రమునకు । నతిపరాక్రమునకు
విక్రమునకు సింహ । విక్రమునకు
క్షతవిభీషణునకు । సకులసంగ్రామవి
భీషణునకు శత్రు । శోషణునకు
శితహేతిధరునకు । సతతసమ్మతలీల
కంధరునకు దాన । కంధరునకు

గీ. శంకరునకు నాశ్రితభక్త । కింకరునకు
శ్రీకరునకు భక్తాహిత । భీకరునకుఁ
గృష్ణునకు ధరాభారస । హిష్ణువునకు
విష్ణువునకు జిష్ణునకు రో । చిష్ణువునకు.

వ. అంకితంబుగ నేవిరచింపంబూనిన మహాప్రబంధంబునకుఁ
గథాప్రారంభం బెట్టిదనిన.

కథాప్రారంభము.

చ. ధనతృణకాష్ఠసస్యభరి।తంబయి, కూపతటాకవాహినీ
వనములచేఁబవిత్రమయి। పర్వతపఙ్క్తికినాలవాలమై
వినఁగవినంగఁ బూర్వమొక।వీడు రహించు, వచింపరాదు ప
త్తనమని, వెండియున్ జనప।దంబనఁ బోలదు రెంటమధ్యమై
తనరిసుఖాస్పదం బయిము।దంబొనఁగూర్చును పౌరకోటికిన్.
ఉ. ఆపురిభూతలంబునఁ బ।రాంకుశనామమునం దనర్చు, భూ
మీపతియొక్కఁడాపురస।మీపమునంగల కోటనుండు నే
లోపముఁజెందకుండజగ।లోకము హాయిగనుండు నచ్చటన్
గాపురముంపువారలఁ।కాపురముం దలపెట్టరెన్నఁడున్.
ఉ. పాడుచు నాడుచుండు సుర।భామలపాటల నాలకింపగన్
బోడ్రిదలుసంచరించుటకు।భూగగనంబుల నాక్రమించు బల్
మేడలు లేకయుండినను। మిద్దెలతోడ దిటంబులైన తా
గోడలతోడ నొప్పు గృహ।కోటి విరాజిలు నప్పురంబునన్.
ఉ. కొండలు చుట్టుఁబట్టు నెల।కొన్నకతంబున నెండకాలమం
దుండఁగరాదు, వేండ్రమున।కోపరు పౌరులు శీతకాలమం
దుండఁదరంబుగాదు చలి।యున్ జలపట్టును వానకాలమె
ట్లుండునొ చెప్పరాద చట।నొక్క వసంతము జెప్పనొప్పగున్.
ఉ. యోగులు రాగులున్ధనవి।యోగులు భోగులు విప్రయోగులు
ద్యోగులు, రోగులున్నృపని।యోగులుగానినియోగులున్ధన

త్యాగులు, సంగహీనులగు యాచకబృందముఁ బ్రోవఁగ న్నె
హా, భోగులు వీధివీధిఁ గన బట్టుదు రెల్లెడఁ దత్పురంబునన్.

ఉ. కాముల కైన నాకోని మొగంబునఁ బూఁత మెఱుంగు లూని నా
న్నామములైన సోఁబగిమ మాటల నేరుపుఁ జూచి సంకట
గ్లానులఁ జేయుచుం బ్రమద కొండ్రకుమారుఁడు పన్ని నట్టి మే
లోప్పనులుగాని సానుల బోలదు తత్పురి వారకాంతలన్.

ఉ. చోరులు, జారులున్ ఖలులు సూరులు సజ్జను లైనవారలున్
ధీరులు నెవ్వరెవ్వరొ మదిన్ గ్రహియింపఁగ రాను వెండియున్
జారిణులన్ బతివ్రతల సానుల భర్తలతోడ నుండు సం
సారిణులన్ గ్రహింపఁదర మాయలబ్రహ్మకు నైనఁ దత్పురిన్.

ఉ. క్ష్మాపతులంచు, జాతియును ఖ్యాతియు నీతియు లేని హీనుఁడున్
గోపియు దుష్టుఁడున్ ఖలులఁ గొంగు పసిండియు నైన విక్రము
డాపురి నెల్ల వేళలను సంకృతి నేలుచునున్న యట్టు లా
టోపముఁ జూపుచుండు నుదకుండని యెల్లరు నీసడింపఁగన్.

ఉ. ఇమ్మగఁ బూర్వభూవరు లహీనబలంబున నేలియుంట స
త్యమ్మగ నప్పురంబాగెఁ బరాంకుశమయ్యెను నేఁడు వారివం
శమ్ము నశించి యన్యుల వశంబున నుండుట, నేతిబీరసా [మై
మ్యమ్మున వ్యర్థమయ్యెను పరాంకుశ నామము నామమాత్ర

సీ. మోక్షమార్గముఁ దెల్పి శిక్షించుబ్రహ్మ వి
ద్యాభ్యాసు లైన బ్రాహ్మణులుగలరు

శత్రులసాధించి శాసింపలేకున్న
నయమార్గచరులు క్షత్రియులుగలరు
ధనమునార్జించియు ధర్మంబుఁ దప్పని
యోగ్యులైనట్టి వైశ్యులునుఁగలరు
బ్రాహ్మణులంజూచి సద్భక్తితోడఁ జే
తులను జోడించు శూద్రులునుగలరు.

గీ. వారువీరని వేర్వేఱ బలుకనేల?
అఖిలజాతులవారికి నాటపట్టు
సకలసుగుణావగుణములజన్మగృహము
నై, తనర్చుఁ బరాంకుశం బనుపురంబు.

వ. మఱియు.

గీ. దుర్జనోపార్జితాస్తోకదుర్యశంబు
విషయలంపటప్రాప్తకల్మషభృశంబు
సకలజనవిగర్హితజారజారిణీని
రంకుశం బనిశంబుఁ బరాంకుశంబు.

మ. వరభూమీశులచేతనప్పురముమున్ బ్రఖ్యాతిబెంపొందియు
న్బరభూపాలురకున్ వశంబగుటనో? పైదేశవాసుల్ నిరం
తరమచ్చోటవసించుహేతువుననో తద్రాజవంశీయులంక్రిన్
దఱుక్షీణింపఁబరాంకుశాహ్వయము వ్యర్థంబయ్యె నానాఁటి

సీ. సాహిత్యసాహిత్యసరణిసంభాషించి
వాగ్దేవిచేమెప్పువడయఁజాలి

కృత్రిమప్రకిము శత్రు నోషించి, వి
శ్వామిత్రునుతిఁ గాంచు బ్రతిభ గలిగి
సతతంబు మిత్రుల సంతసింపఁగఁ జేసి
కమలమిత్రుని కంటె ఘనత కెక్కి
బంధకవిత్వప్రబంధంబులను వ్రాసి
సత్కవిప్రఖ్యాతి సంగ్రహించి

గీ. వైష్ణవాచారసంపత్తి బ్రాహ్మణప్ర
పత్తిఁ గలిగినవారని ప్రణుతిఁ గాంచి
శిష్టులని చెప్ప నొప్పగు శీలమునను
వఱలుచుండుదు రొకజాతి వార లచట.

గీ. చెలఁగి సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టిఁ జేయఁజాలు
నక్కులంబున దుష్టాత్ముఁ డొక్కఁ డకట
హేమసుందరాఖ్యుఁడు జనియించె నొకఁడు
తులసివనమునఁ గంజాయి వెలసినట్లు.

సీ. అతినీచభోగినీసతతసంభోగదు
ష్కార్యసంభూతభగంధరుండు
కాకఘూకానేకఖంజరీటసమాన
ఘనదుర్యశోవ్యాప్తకందరుండు
నిఖిలభూజనబృందనిందితాస్పందిత
కపటహాలాహలకంధరుండు

ఖరదూషణాదిరాక్షసతుల్యదుర్గుణ
క్షోభితసకలవసుంధరుండు

గీ. సాధుసత్కవీశ్వరసద్యశఃపయోధి
మథనదుర్గుణధూర్వహమందరుండు
భయదమేహావ్రణసమూహనయనజితపు
రందరుం డగు నాహేమసుందరుండు.

ఉ. నీతియుజాతిలేని యవినీతిపరుం డని జెప్పవచ్చుఁ; బ్ర
ఖ్యాతిగణింపఁగాఁదలఁచి "యాడియుఁదప్పినవాఁడ నేనియో
జాతికిఁ బుట్టలే దిదినిజం"బనిదబ్బఱలాడునాతఁ డే
జాతికిఁబుట్టెనో యెఱుఁగశక్యముగాదనియందురెల్లరున్.

వ. అతండు వంచనాపరుండయ్యు, ధనమార్జించువాఁడగుట,

శా. నానాశాస్త్రపురాణనాయకులనైనన్ బల్కనోరాడ ద
జ్ఞానంబత్యధికంబు, లేదనుభవజ్ఞానంబు, బాల్యంబునం
దో నామాలుపఠించియుండుననిలోనూహింపగావచ్చు; వి
ద్యానైపుణ్యముఁగల్గినట్లుపలుకున్ దంభంబులశ్రాంతమున్

మ. వలపొక్కింతయులేకయున్నఁగపటవ్యాపారపారీణతన్
వల పున్నట్లు నటించి, పల్లవులమైశ్వర్యంబుఁ గొల్లాడురో
పొలఁతుల్దేవతలంచుసంతతమువ్యామోహంబునన్వారియా
త్మలనైక్యంబగుహేమసుందరుఁడుసామాన్యుండుగాకన్యుఁడే

మ. కలఁగోనైననునన్నుఁజూడఁడని శోకవ్యాకులస్వాంతయా
కులకాంతంగని మీఁదుమిక్కిలి కడున్ గోపించు దండించు న
వ్వాలయన్ వేశ్యలఁజూచిలోనలరునో హోయంచు నింతేటి
కిందలఁదాఁగట్టుఁగఁబెట్టియైన వెలకాంతంజేయు దేవేరిగా.

క. తలిదండ్రులు దూషించిన
జెలికాండ్రను జట్టములు హాసించిన మఱియున్
దఱిపోయిన మొలపోయిన
వెలకాంతలఁ బాయఁ డెట్టి వేళల నైనన్.

చ. కులసతిసొంపుఁ బెంపునొకకోటికి హెచ్చినఁగన్నులెత్త డ
గ్గలమగు వేశ్మరో వేలఁదిఁ గాంచినఁ జాలును దానియందము
న్దలపక బానిసీఁడగును తానుమునింగిన యేఱుగంగ తా
వలచిన కాంతరంభ యను వాక్యము సార్థకమయ్యె వానికిన్.

శా. శీలంబుంగులమున్ యశంబుమదిలోఁజింతింపఁడావ్వేళవే
శ్యాలోలుండయియుండునన్నదియాశ్చర్యంబుఁగా దోచదే
లోలంజూచినఁజాలుఁగామనశుశైలోమాపుగోలొప్పు నిం
కేలా వానిస్వభావముం దెలుపగాహీనుం డనంజాలదే.

క. ఆయూర గోపియనియెడు
పోరియాలోర్తుకవసించు మును తనమగనిన్
బాయనికులసతియయ్యె
మాయావినియమ్మెఁ దుదకు మగనింబాసెన్.

సీ. మగవాఁడు విడనాఁడె । మగువకు దిక్కేమి
యని ప్రజల్ చింతింప । నణఁగి మణఁగి
తలవాకి లిల్లుగాఁ । దలపోయు సతతంబు
నదియే మొ యని కొంద । ఱనఁ జరించి
యట్టిపోఁకలఁ బోవు । నతివ గాదని కొంద
ఱనునట్టు లనుమాన । మొనర మెలఁగి
ప్రియుల కోర్కెలఁ దీర్చు । వేల్పుటావని విట
సంతతి మోదింప । సంచరించి
'మబ్బుఁ బాసిన రొంద । మగని రోసినముండ'
యని జనుల్ దూషింప । నారి తేరి

తే. మేడలన్ దాఁగి వాడలన్ । గూడి యాడి
గోడలన్ దాటి సందులఁ । గొందు లందు
దిట్టయై జాఁగరై యవ । యట్టి దెచ్చి
తుదకుఁ దెరఁదీసె విటులసం । పదలు మాసె.

గీ. తుదకు సందేహ యవనికఁ । దొలఁగఁ ద్రోచి
మట్టుమీఱిన యాలంజె । గుట్టుమట్టు
బట్టబయ లైనయంతనే । కట్టుసడలి
బట్టబయలయ్యె విటులకుఁ । బట్టపగలు.

క. ప్రజ లెల్లను దూషింపఁగఁ
గుజనంబులఁ గూడి యగ్ర । కులదూషితయై

నిజజాతిచ్యుతయై యు
గ్గజగామిని తుట్టతుదకు । గణికలఁ జేరెన్.

గీ. జారుఁ డొకఁడైనఁ జేరని । కారణమునఁ
భార్య మింతకుఁ దనకుఁ గై । వాలుకతన
సొత్తుగుత్తగఁ దనకిచ్చు । సుందరునకు
మెచ్చు లిచ్చెనా తరితీపు । మెచ్చులాడి.

సీ. ఇల్లుగుల్లగఁ జేసి । యిల్లాలిఁ బడఁదన్ని
యామె సొమ్ములనెల్ల । నటుమటించి
ఒకనాఁడు మంచంబు । నొకనాఁడు కంచంబు
నక్రమంబుగఁ దెచ్చి । విక్రయించి
సోదరునిల్లాలి । సొత్తును వలఁవల
మెల్ల మెల్లగ నెల్ల । గొల్లలాడి
ఉన్నవారని తన్నుఁ । గన్నవారని వచ్చు
చెల్లెలిముల్లెయుఁ । బొల్లుచేసి

గీ. ఆలిబెగడొందఁ దండ్రియు । నాత్మగుంద
జుట్టములు దిట్టమఱఁదులు । ఱట్టుబెట్ట
"సిగ్గులేనట్టి దొంగఛీ-ఛీ" యనంగఁ
బ్రాపకుం డయిగోపి కా । పాపియిచ్చె.

ఆ. వె. ఎట్టిచోరునైన । నెట్టిజారునినైన
వానిఁ జెప్పి చెప్పు । వలయుఁ బిదపఁ

దాఁడినన్నవాని । దలఁదున్నవాఁ డుండు
ననెను న్యాయ మతని । యందగలదు.

చ. అలయక పెద్దతెల్లబుఁగు । లాంగనకుంకుచునుండ వేశ్యలన్
గలయుట ప్రాణహానియని । నన్ విని వాఁడు "విరక్తిఁ జెందికా
నల మునినై తపింతు" నని । నవ్వుచుఁ బల్కుచు వెఱ్ఱిదీర రో
కలిఁదలఁజుట్టుమన్నటులు । గా; నవివేకికిఁ జెప్పవచ్చునే.

సీ. త్రైవిద్యులైనట్టి । బ్రాహ్మణవర్యుల
వైదికజడు లంచుఁ । బలువరించుఁ
బాండిత్య మేపార । భాషించుపెద్దల
వదరుఁబోతు లటంచు । వాదువెంచు
ముక్తిఁ గాంక్షించు వి । రక్తులభక్తుల
వంచనాపరు లంచుఁ । బంతగించు
తీర్థయాత్రలఁ జేయు । నర్థించు నర్థుల
వ్యర్థజీవు లటంచు । నపహసించు

గీ. నఖిలముం బాసి సన్న్యాసు । లైన ఘనుల
నార! దొరకోలు సన్న్యాసు । లంచు నెంచు
గోపివల పింతచేసె వా । పాపినహహ
మందు నేమందుఁ దలపలే । దెందు మందు.

వ. ఇట్టి యాదుష్టాత్మునకుఁ జేదోడువాదోడుగ,

ఉ. శిబివహించి, సాము గరి । డీకసరత్తుల నారితేరి, పైఁ
జేవఁగలట్టివాఁడనఁ బ్ర । సిద్ధి రహించి పెనంగవచ్చుపై

లావరులఁ జయించి, జయ|లక్ష్మియులక్ష్మియుఁ దన్వరింప వే
ఖ్యావనధూర్వహుండనఁగ | నప్పరిరెడ్డియొకండు రాజిలున్.

గీ. రోసము విలాసముం గల|మీసములను
సాముచే నాము మీరిన|మోముఁ గలిగి
కాను కలిమి హరించిన|మేనుఁ దనర
బెబ్బులిం బోలి యాతఁడు|భీతిఁ గొలుపు.

ఉ. రెడ్డికులంబునం దవత|రించినహీనకులీనుఁ డయ్యు రా
బిడ్డను బోలు ఠీవి, భుజ|వీర్యమునన్ గడిమీనుబంటు నా
గడ్డదనంబుఁ గాంతల నె|గాదిగఁ జూచుగుణంబుఁ గల్గి, యే
యడ్డును లేక వాఁడు తిరు|గాడుచుఁ బాడుచు నుండు నెప్పుడున్.

గీ. మగల నెడఁబాసి వాడలఁ|దగవులాడు
వాడవదినెల వలపించు | వలపుకాఁడు
విటులగృహములఁ గొల్లాడు|వేశ్యలకును
అచ్చుపోడిచిన యాఁబోతు|మచ్చుతండు.

సీ. బలవంతుఁ డను భీతి|వారకాంతలు వాని
ప్రాపుఁ గోరుచునుండు|బావయనుచు
ధనవంతుఁ డను నాస|జనులుకొందఱు వాని
భావించుచుందురు | ప్రభు వటంచు
నెపోరు లేకుండఁ|గాపాడునని వాని
నాదరింతురుకొంద|ఱన్న యనుచు

మల్లయుద్ధము నేర్పు మంచిమల్లని వానిఁ
గొందఱు సేవింత్రు గురు వటంచు
గీ. వానితో నున్న నేసాని యైన వలచు
ననుచుఁ గొందఱు ధనహీను లనుగమింత్రు
వానిఁ గొలువని విటకాఁడు గానరాఁడు
ఇటుల కెల్లరకున్ రెడ్డి వేల్పుగిడ్డి.

ఉ. చానలమేలుబంతులగు జాణలతోడ రమించి విత్తమున్
మానములన్ హరించు మతిమంతుఁ డితం డను ఖ్యాతి యుండఁగా
సానుల నెందఱెందఱిని చక్కనిచుక్కలఁ గూడి యొక్కకా
నైనను సంగి యుండఁడని యందురు తత్పురి నుండు దుర్విటుల్.

గీ. ఈఁగకుం గాటు పామున కెపుడు బలిము
నోసఁగఁ డనునట్టిమాట యిట్లుండ నిందు
చిట్టచివరకు నెంగిలి చేతనైనఁ
గాకి నేయనివాఁడని పౌరు లంద్రు.

గీ. అట్టివాఁడయ్యు నారెడ్డి యప్పుడపుడు
హేమసుందరునకు మాత్ర మిచ్చుచుండఁ
దన్ను విడనాడ కేవేళఁ దప్పకుండ
మెచ్చు లిచ్చిన చిరకాలమిత్రుఁ డగుట.

వ. ధనవంతుఁడగు నీరెడ్డిని సందర్శింపఁ దలంచి, హేమసుంద
రుండు విచారగ్రస్తుండై యొకనాఁ డేకాంతంబునం గూర్చుం
డి కర్తవ్యం బేమియుఁ బాలుపోక యిట్లు దుఃఖించుచుండ

గీ. తల్లిగతియించె, మఱిమఱిఁ దప్పెఁ దండ్రి
పచ్చపూసైనలేమ నిప్పచ్చరంబు
వలపుఁ బెంపున నాగోపిఁ బాయరాదు
వసుధ నీలీల కూళనై బ్రదుకరాదు.

సీ. గోపిసంతాపించి కోపించునేమొకో?
దినవెచ్చ మేరీతిఁ దీర్పవచ్చుఁ
దండ్రియెంతయులోన వేండ్రమొందుచునుండు
నాతని నేరీతి నరయవలయుఁ
దమ్ముండు మఱఁదలు దపియించుచుందురు
వారికం దేరీతిఁ బాపవచ్చు
గట్టఁబట్టయు లేక బిట్టల్కతో నున్న
కులకాంత కేరీతిఁ దెలుపవచ్చు

గీ. నార! యిల్లమ్మఁబోయిన నడవియయ్యెఁ
గోరి కొనఁబోవువారికిఁ గొఱవియయ్యె
వాడలం గలకొండంత పలుకుఁబడియుఁ
గోలుపోతి నీరీతి నే బేలనైతి.

గీ. వలచివలపించి కలయిక నలరఁజేసె
బాల నాజాలమున సైపఁ జాల దార
కలికి గాదది మరునిపూములికిగాని
గోపి గాదది పీయూషవాపిగాని.

గీ. హెచ్చుగ ధనం బొసంగక। యిచ్చకములఁ
బలికినంతనె ననుమెచ్చి। వలపుగొనునె?
మెచ్చులాడి వలపుధన। మిచ్చుదాఁక
పచ్చపైకంబు గుల్లాంబు। చచ్చుదాఁక.

ఉ. అన్నలినాయతాక్షి క్రియఁ బొనఁగూర్చెదనంచు నాత్మలో
నెన్నినలాభమేమి? ధన। మెట్లుఁ భి ను? విరక్తిఁ జెంది రా
నున్నదిరాక మానదసి। యూఱకయుండిన, నాదు మీఁదఁగా
నున్నది కాకమాన దని। యున్ దలపెట్టినసహింపగావలెన్.

గీ. కలిమిలేకున్న లంజెతోఁ। జెలిమియేటి
కనుచుఁ గొందఱు వచియింతు। రల్పమతులు
చెఱకుపండైన వలపుఁ దా। రెఱుఁగఁగలరె?
బిడ్డకుట్టెమెఱుంగును। గొడ్డురాలు.

వ. ఇట్లు తం డపరిమితచింతాభరంబున డోలాయమానమా
నసుండై,

ఉ. ఆవగలాడి నన్నిఁక గృహంబును జేరఁగనీదు వీసమున్
నావలనన్ లభింప దను। నమ్మికఁ గల్గి యనాదరించు, నే
నేవగనైన విత్తము గ్రహించి యొసంగెదనంచు నాసులోఁ
గ్రోవివలెన్న డంబడుచుఁ। గ్రుమ్మరుఁ జిక్కుడుగుద్దికవ్వయున్.

ఉ. వారిజపత్రనేత్రఁ దన। భార్యనుజూచి యనేకభంగులన్
గూరిమిఁ బెంచినట్టి జన। కుంగని చీఁకటి తప్పుచెయ్యులన్

జారులఁజూచుకొన్న నెరజాణను గోపికఁదలంచి మువ్వురం
గూరిచె ముండదైవ మని కుందునతండువివేకశూన్యుఁడై.

చ. మదవతియైనగోపి కసపూనముగా ధనమీయకుండినన్
వదరుచు నింటికేగుడని పల్కనిజంబనియాతఁడెంతయు
న్మదిఁదలపోయువేళఁగులపానినిపిల్చినఁజాలునుగ్రుఁడై
బెదవులచేటుగాక నిరుపేదలకోపము లాభహేతువే.

క. అలరులనమ్మిన స్థలమునఁ
గలకల పురమెల్లనవ్వ గట్టెలనమ్మెన్
వలసెఁగదా యని కుందున్
కులసతిపీడించెనేని కొట్టంబోవున్.

క. వలవలయేడ్చుం దడఁబడి
విలవిలమనిగింజుకొనుచు వెంగలివరుసన్
బలుకులఁ బలుకును తుదకున్
గులజులలోదాని బ్రదుకు గొడ్డే అయ్యెన్.

వ. ఇట్లనేకవిధంబుల దుఃఖించి సూర్యుం డస్తమించుటయు
నెఱింగి,

సీ. ప్రేమించియొసఁగడే రెడ్డిఁజూచెదనంచు
గుమ్మమ్మునదిగినంతఁ దుమ్మెనొకఁడు.
ఆకీడుఁదొలఁగింప వాకిటఁదటివేచి
వడిఁబోవ నెదురయ్యె బాలవిధవ

ఇదియేమియని లోని । కేగివచ్చినయంతఁ
గన్నులంబడెఁ దల । ఘూతకుండు
తులసినిదర్శించి । యెలమివచ్చుచునుండ
బలుకరించెను విప్ర । వరుఁ డొకండు

గీ. కూళ కేరితిసరిపడు । వేళయనుచు
గోపిదరిఁజేరఁజాలఁ డ । పాపియనుచు
వదను సరియైనఁగార్య మా । ననుచు నెంచి
యొండుఁదలఁపక యింటఁ బ । రుండె నతడు.

వ. అట్లతం డింటఁ బరుండుటంజూచి, పృథుల వేదనాభరంబున ననేకదినంబులనుండి దుఃఖించి మ్రోడైయున్న కులసతి యించుక సంతసించి, నేఁటికి మతిమంతుఁ డయ్యెనొకో యని యడియాస వహియించి, వదినెను విలోకించి, యిట్లనియె.

చ. వదినె! యెఱుంగవే యశుభ । వార్త? గృహంబున నిట్టివేళలన్
గదినిబరుండజూడ మొక । నాఁడయినన్ భవదీయసోదరుం
డదవదఁజెందెనే మొ? వల । పాఱడిపోవ మెలంగెనే మొకో
ముదిత? ధనవ్యయంబునకుఁ । బొక్కెనొ లేకవివేకమొక్కెనో?

ఉ. ఆవలణంగ నాదుకన । కాభరణంబుల నెచ్చఁ బెట్టినన్
బాసె ధనాంగనన్ వలచి । పాడఱికుత్తుకబంటియవ్వలన్
జేసె, యశంబురోసె, సిరి । చిందులుద్రొక్కెనయింటఁగాసులో
పీసము లేదు, చెప్పటకుఁ । బెద్దలు లేరు; వివేకముండునే

ఉ. అత్తగతించె గాక, మగ। నాలు పతివ్రత సద్గుణాఢ్యరా
లిత్తఱినామెయుండినన। హించునె? యింతటి ఘోరమున్నె? రో
తొత్తులగుత్తకుంచుకొని। సజ్జనుఁడైన కుమారుఁ బాయునే?
చిత్తము నచ్చఁ జెప్పి చెడు। సేఁతలనుండి మరల్పకుండునే?

సీ. మామగా రప్పుడే। మార్గంబు తప్పని
చెప్పిన నీ ముప్పు। తప్పకున్నె?
పినతండ్రియైన రో। వెలఁదుక కలయిక
ధనహాని యనినఁ దా। వినకయున్నె?
మఱఁదియు నీరీతి। మర్యాదగా దని
నొక్కి చెప్పిన నింత। పొక్కియున్నె?
వదినరో నీవైన। వాదించి క్రమరీతి
బోధించియున్న నీ। బాధయున్నె?

గీ. ధనకనకవస్తువస్త్రసం। తతు లణంగెఁ
జెప్పఁ దలనొప్పి, యప్పులు। కుప్పలయ్యె
నంత యింతయ్యె, నింతకు। వంత హెచ్చె
నెందు కీకుందు చాలు నిం। కెవతెఁ బొందు?

ఉ. ఆయమెఱుంగకుండఁగవ్య। యంబొనరించుటయట్టులుండె; దు
ర్జ్ఞేయపథప్రవర్తియయి। శీలము నాశముఁ జేసె నక్కటా
వేయి వచింపనేటి కిఁక। విత్తమొసంగక యున్న గోపిరా
నీయదు; నీవెఱుంగ విది। యే చుమి కారణమింటనుంటకున్.

ఉ. కంటసమేటి కావలవు కానికిఁ దొత్తులు భార్యలైరి, నా
యంటుసహింపఁడించుకయు నంటినస్నానము సేయునేమొ? యే
గంటునెఱుంగ, నింక కనుఁగొందని నాసొగసేల? చాలుఁ బా
డింటికి దీపమేల? త్యజియించెదఁ బ్రాణము లేల చెప్పుమా.

కం. అకళంకమైన సతినో
వికటాత్ముల విటులఁగూడు వెలవెలఁదినో యే
లుకొని సుఖించిన మేలగు;
నొకయొరలో రెండుకత్తులుండునె చెపుమా.

కం. ఘనసారమిళితనవచందన
మున్ మైనలఁది గోష్ఠిఁదరిఁ జేరును నన్
గనునో చెప్పిన వినునో
కనకాంగీ! యెద్దుపుండు కాకికి ముద్దా.

కం. నను జేరి కష్టసుఖముల
వినునో? కొనియాడునో? ననుఁ బ్రేముడిఁ గనునో?
తనకలిమి యింద్రభోగము
తనలేమియె స్వర్గలోక దారిద్ర్యంబున్.

కం. ఆడికపడ నాకేటికిఁ
బాడి వచించుటకుఁ బెద్దవారలు లేరో
దూడయు బఱ్ఱెయు నుండఁగ
నాడంబరమునకు గుంజ యఱచిన కరణిన్.

వ. అని యిట్లు విలపించిన యవ్వనితామణిం జూచి యావదినె యిట్లనియె.

శా. నీలోఁ జేవరవంతయైనఁ గలదే? నీభర్తయీలీల వే[యో
శ్యాలోలుండయియుండు నే? యకటసం। సారంబు పాడౌనె ?
బాలా నీతుల నెవ్వ రెన్నిగతులన్ । వాక్రుచ్చినన్ లేదసు
మ్మీలాభం బిసుమంతయైన; వినుమా । మేలొందుమా జాణవై.

కం. సమ్మింపుము నీవలపున
నమ్మింపకు మింకకొంప; । నతిచతురతతోఁ
దిమ్మని బ్రహ్మని, బ్రిహ్మని
తిమ్మనిఁ గావించు నేర్పు । తెలియుము గోలా.

కం. మెల్లగ భ్రూనయనంబుల
నుల్లము రంజిల్లఁ జేయ । నోపవె ? బేలా
విల్లమ్ములు గలవారికిఁ
జల్లకడవలుగలవారి । సాటుం బేలా.

కం. తగవేటికి మగవాలిని
తెగుదెంపుగ మగఁడువిడువ । దిక్కున్నదె ? యో
మగువా మగఁడొల్లడనుచు
మొగసాలకు మొరలు వెట్టు । ముగుదవుగావా ?

గీ. వలచి వలపించి వగలచే । నలరఁజేసి
మగనిలోఁ గొనఁ జాలవే । మగువ వినుము

చెలిమిమైఁ జేదు మేపింప । వలనుపడును
బలిమిమైఁ బాలుత్రావింప । వలనుపడదు.

సీ. వెలిచవుల్ గోరి మెలఁగెడు । ప్రియునిఁ దాను
లోఁగొనఁదలంచినట్టి యా । లోలనయన
హావభావవిలాసంబు । లరయువలయు
మగనివలపింపవెలలేని । నగలువగలు.

కం. ఇమ్మెయిఁగవా ? యనునయవా
క్యమ్ములపద్ధతి, నెఱుఁగవొ ? । కలికివి గావో ?
ఎమ్మెలు లేవో ? కొమ్మా
పొమ్మవ్వతె నేను నీకు । బుద్ధులఁదెలుపన్.

వ. అని బోధించిన తనవదినెంగని యవ్వనితామణి,

సీ. కలికి ! లోటిపిట శూలరో । కండ్లఁగాని
యెఱఁగ దను సామ్యమునకు మీ । యన్నగారు
వెక్కసములాడినంగాని । చక్కఁబడరు
వినయముగ నెంతచెప్పిన । వినరు కనరు.

సీ. "ఆ"యువినయంత భయవిన । యములుదోప
సతము తలలోనినాలుక । గతిమెలంగు
నట్టి మగనాలిచందాన । నతసియాన
కడుగుదాటనిదాన నే । నడుగమూన.

వ. అని వచించి, యమ్మందయాన తనడెందంబున నుప్పొంగు
దుఃఖంబు నణంచుకొనుచుఁ గన్నులఁ గన్నీరు రాకుండ

నరికట్టునట్లు చేలచెఱంగునం దుడుచుకొనుచు, లోనికేగి
మెల్లరు భుజించి పండుకొనిన యనంతరమున,

సీ. కమ్మనం పెఁగతావిఁ గడలఁ బిసాళించు
జాఱుకొప్పున జాజిసరులఁ దుఱిమి
క్రొన్నెలతలఁ దన్ని । చెన్నొందుమోమున
సిందూరతిలకంబుఁ । బొందుపఱిచి
నిజతనూకాంతులనిగనిగల్ వెలిఁబుచ్చి
చెలువారు చెంగావివలువఁ గట్టి
పిటపిటలాడుచుఁ । బెల్లుబ్బుగుబ్బలు
కదలకుండఁగఁ గంచుకంబుదొడిగి

గీ. కుందనముఁబోలు నెమ్మేన । చందనం బ
లంది యుత్సాహమునను మిన్నంది, వచ్చ
కప్పురపుఁదావి దిక్కులఁ గుప్పకొనఁగఁ
దమలపాకుల నమలుచుఁ । దలిరుబోణి.

గీ. మందహాసంబు కెమ్మోవిఁ జిందులాడ
వలుఁద పైఠిణీఱవికెపైఁ । బైటజార
కూర్మిమితిమీఱ నాత్మలోఁ । గోర్కెలూర
నాత్మవిభుఁజూడ వగఁజెంది । యవ్వాలంది.

ఉ. కాళ్లతడంబడన్ నగుమొగంబునఁ జిన్నగవంకురింప వే
నల్లచెమర్పఁ జెక్కిలియొకించుక కెంజిగిఁగ్రాల లజ్జచే

నుల్లముతల్లడిల్లఁ జను । లుబ్బఁగఁ గన్నులు చెమ్మగిల్లగా
మెల్లగ వచ్చి భర్తకు స । మీపమునన్ నిలిచెన్ వినమ్రయై

గీ. సరసశృంగారసరసిలో । జలకమాడి
రతులహావణిల్లు భూలోక । రంభయనఁగ
వచ్చుట నతాంగి యైనల । తాంగిఁ జూచి
సొంపుసెంపొంద నతఁ డాద । రింపకుండె.

కం. తనుజూచి మాటలాడక
కనికర మింతైన లేక । కను లెత్తక, ర
మ్మని ప్రేమఁ గౌఁగిలింపక
తనపతి యట్లున్న తెఱఁగుఁ । దలపోసి మదిన్.

మ. వనితారత్నము చేరి భర్తయని సం । భావించి పాణేశ్వరుం
డని ప్రేమించి మగండు దైవమను చున్ । బ్రార్థించి, గాఢోపగూ[నా
హానమిఁ బోయినయంతఁ బొమ్మని యెలం । జాయించు వేశ్యాంగ
జనలోలుం డుగ్రహించునే కులసతీ । సంభోగసౌభాగ్యమున్.

కం. విటులను వంచింపంగల
కుటిలాత్ములఁ గూడువాఁడు । కులసతిసురతం
బెటు లనుభవింపఁ జాలును
అటుకులరుచి యెద్దెఱుంగ । దనగా వినమే.

గీ. ఎదురుపాటున కొంతయు । నేడ్చుచుండ
నెత్తుకొన వేమియని నెత్తి । మొత్తుకొనిన

వానిపోలిక నాచాన । వానిపజ్జ
వెక్కికొనియెడ్చెఁ గొండదగ్గ । విం చునట్లు.

వ. అట్లు,

చం. వలవలయేడ్చి క్రిందఁ బడు। భార్యనుజూచి యతండునీవయి
వ్వలపురవంతయున్ గలదె? । నాకును నీకు ఋణంబుదీరె లం
జలవలెనుండువో యకట । చచ్చెదొ పొమ్మని యేవగించుచున్
బలికెను; త్రాడుచాలదని । బావినిఁ బూడ్చెదు వారలుండురే.

శా. వాపీకూపతటాకవాహినులకున్ । ప్రాణంబులర్పించుచు, సం
తాపంబోర్వఁగఁజాలనంచుఁగులకాం। తారత్నమత్యంతము
న్గోపంబొందితపించిదుఃఖమున నుద్ఘోషింపనామూఢుఁడా
గోపీలంబకుచోపగూహనములన్ । గొండాడుచున్నత్తఁడై.

వ. అంత నానారీమణి హితోపదేశంబునకు నైన సమ్మతించు
నని యుడియాసవహించి, భర్తంజూచి,

చం. కులసతియైనభార్యమదిఁ। గోరికలేరికలెత్త భక్తితో
నెలమినొనర్చు కార్యమతి। హేయముగాఁగనుపట్టు మీకు మీ
వలపులకున్ నిధానమయి। పల్కులనేర్చునమీామనంబు రం
జిలునటులుండులంజ; పని। చేసిన పాతికవట్ట మాఁగదా?.

కం. వాలాయంబుగ నింటను
మేలోగులఁ బాలుఁగొనుచు । మెలఁగెడు నాయి
ల్లాల్, లొల్లని మగవాఁడును
పాలొల్లనియట్టిపిల్లి । బాగుపడుదురే.

కం. మనకున్నది లేనిది మును
వెనుకలదలపోయకుండ వెచ్చించుమురే
ధనమెంతయున్నఁగలదే
మనసెఱుఁగని కలయు నోడలు మఱచిన సివముల్.

ఉ. అగ్గలమైనమోహమున నాచపలాక్షికిఁ జిత్తమిచ్చి యి
ల్లగ్గికి బుగ్గికిన్ విడచి యక్కటపొక్కరొ సుంతయైన? నే
నెగ్గులఁబల్కినన్ దగదె యీసువహించినఁ బాడియౌనె? కా
దగ్గదికాకమానదని దైవముదూఱెదఁ జావుఁగోరెదన్.

ఉ. జారులు లేరొ? యొండు నెఱజాణలఁగూడినవారుగారొ? సం
సారముగుల్లఁజేసి కులసాధ్వినిఁబాసి యశంబురోసిరో?
“హా! రసికుండ విట్లుతగునా” యని యించుకవెక్కి వెక్కి పై
బోరున నేడ్చి పైఁబడియె ముద్దులగుమ్మ యతండు మ్రాన్పడన్.

కం. న్యాయాన్యాయము తెఱుఁగని
యాయతిహీనునకుఁ జెప్ప యత్నించిన యా
జాయ “అపృష్టోపిశుభం
బ్రూయా” త్తనునీతివాక్యము విననేమో”

కం. నయపద్ధతిచే నాసతి
ప్రియునిన్ వ్యసనంబునుండి ద్రిప్పఁదలంచెన్
దయలేనివాఁడు వినఁడా
రయఁ; జక్కిలిగింతకలదె రాతిప్రతిమకున్.

హేమసుందరోపాఖ్యానము.

వ. అట్లు వలవలయేడ్చి, పైఁబడినవిజకాంతంజూచి యాదు
ర్భటుండు,

కం. ఇల్లలికినఁ బండువగునె
యుల్లాసముఁజూపినంత ॥ నొల్లునె యుల్లం;
బిల్లాలననుచు మిక్కిలి
యుల్లాపములాడనేటి ॥ కొడలుమఱచితే.

కం. చెఱచితివే సంసారము
మాఱచితివే గౌరవంబు? ॥ మగనికిబుద్ధుల్
గఱపగవచ్చితివే? నీ
యఱచేతికిఁ బండ్లువచ్చె ॥ నౌనే లంజా.

ఉ. గవ్వకుఁజేయు నీవడవి॥గాచినవెన్నెలఁ బోలియుండు నీ
జవ్వనమీ వెఱుంగవుశ్మ॥శానమునందలిపూవు చూవె? వా
నొవ్వదలంప కిట్లఱవ ॥ నోటికివచ్చినయట్లు పేలెదే!
క్రొవ్వణఁగింతునంచుఁ బడ॥ద్రోచెఁ గులాంగననిట్లొనర్తురే.

గీ. అంతతోఁ బోక క్రూరుండు ॥ పంతగించి
యొండుదండంబుచేనంది ॥ రండయనుచు
వెలఁదిఁ జాఁగొట్టె దుమ్ములు ॥ విఱుగునట్లు
మెచ్చఁదగుఁగాక యేమన ॥ వచ్చు నార.

చ. వెలవెలఁదిన్ వరించియవి॥వేకమునన్ ధనధాన్య సంచయం
బలఁతిగ వెచ్చఁబెట్టి, వల॥పాఱడిసేసిన భర్త యెగ్గులం

బలికిన నోర్వ లేనికులు। మానిని పైఁబడు దండతాడనం
బులకునహించునె? యుసురు। వోయిన మేలగుఁగాక; దగ్గినన్
న్నిలువనిముక్కు తుమ్ములకు। నిల్చునె? మూఢుఁడెఱుంగకుండునే.

సీ. వెలకాంత మొలపొంత । వలపెంత నెలకొన్నఁ
గులకాంత యనుచింత । కొంతలేదె?
ధనకాంతయనినంతఁ । దనకెంత నెవరున్నఁ
దనకాంతవలవంతఁ । దలఁపవలదె?
వగలాడివగజాడ । లొగిఁజూడ, మగవాఁడ!
మగవాలి దిగవాడ । వగవఁదగదె!
పల్లవాధరబుల్ల। సిల్లు పల్లవుఁడైన
నిల్లాలనినమల్ల । మొల్లకున్నె?

గీ. మెచ్చి కుచకోకలకుఁ గోక । లిచ్చుగాక
గృహిణి కోకరూక యొకపోక । యీయరాదె?
ఎందు కీపేఁక జోకగ । నేలలేక;
యేటికీథాక సానింటి । కెలమిఁబోక.

వ. వెండియు నాథూర్తుం డుగ్రింపై, విలపించిన వధించెదం
జూడు మావలికేగు మను డమ్మానినీమణి చేలచెఱంగునఁ
గన్నీరొత్తుకొనుచు లేచి, యుల్లముతల్లడిల్లఁ గాళ్ళతడం
బడఁ బల్లటిల్లక యించుకయోర్చి, భర్తంజూచి,

ఉ. "పొడ్చినమాడ్చినన్ బొరలి। పొంగినదుఃఖముఱాకయున్నన
న్నిడ్చినఁబూడ్చినన్ మఱియు। నేపఱిగొట్టిననేడ్చుదాన, నే

నేడ్చినఁ బాలుగారునె? యిఁకెం దుకకించ వహించి కన్నులన్
దుడ్చెడు వారలుంగలరె? దోసము నాయది ప్రాణనాయకా!

ఉ. కొట్టిననేమి నామనము కుందునె? నన్విడనాడి యాపెఁ జే
పట్టుటఁగాదె యింతవల నంతకుఁ జిక్కితి; దాఁడు నామెడన్
గట్టినదాది మిమ్ము నను గంటను జూచి యెఱుంగనట్టి నా
కిట్టియవస్థ రాఁదగునె? యింతకు నోర్చితి నెంతజంతనో.

కం. ఏగోడు లేక హాయిగ
భోగించి సుఖింపకుండ భూతమువలె నా
కీగోప్పి దాపరించెను;
బాగోగులఁ జూడ రీయ బ్రిదుకంగలనే.

కం. నిందించిన దాసిగనభి
నందించిన భార్యగఁ జరణంబులఁ గొలుతున్
నందింబందిని, బాదిన్
నందినిఁ గావింపఁజాలిన ఘనులుగారో?

కం. అనరాదు గాక యాడుది;
తనవలె ధర్మంబుఁదప్పి తప్పులగనినై
తనభార్య సంచరించిన
మన సొప్పునె చెప్ప డెట్టి మగవానికి నేన్.

ఆ. వె. తగనిపనులు సేయు మగవాఁడు నరసుండు
యువతి సేయునేని యసుఱువోవు

నత్తకొట్టైనేని । యడుగోటికుం డండ్రి
కోడలైనఁగొత్త । కుండయండ్రి.

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లి । యాడినయట్టి కాం
తారత్న మనియైన । దలఁపవలదె ?
కాసులో వీసంబుఁ । గానరాక గృహంబు
గుల్లయ్యెననియైన । గుందవలదె ?
పలువురురోషించి । భాషించి దూషింతు
రనియైన నించుక । యరయవలదె ?
సానితో బేరంబు । సంసారమున కెంబుఁ
గడుదూర మనియైన । నడలవలదె ?

గీ. కామ మనునంధకారంబు । కనులఁగప్పఁ
గడకుఁ గడతేఱఁ గంపంత । కాపురంబు
పాడిఁ జెప్పిన మీకుఁగో । పంబువచ్చు
దప్పు దీయుప్పు మీకు లే । దొప్పుఁదప్పు.

గీ. జలధి మీకు తియ్యని తెల్ల । చెలికుపండు
గంటు లేని యిల్లాలు మీ । కంటిపుండు
విడువుఁ డీచెయ్వులనిన మీ । యొడలుమండు
నెడరుగన రొండు మీయింట । నెవతెయుండు.

గీ. కడకుసతియని యైన వా । కడకురండు
కౌఁగిలిదెగొందు వేగ మీ । కౌఁగిలిండు

ఉన్నమాటన్నఁ జాలు మీ । యొడలుమండుఁ
గింక; వేలెందు సానింటి । కింకపొందు.

మ. అని యీరీతిఁ దెగింపులాడుతఱిఁ గా । నల్లాడఁగా ళ్యాడమిన్
గనులన్ బాష్పములూరవర్షమువలెన్ । జన్గొండలంజాఱహో
యనుచుం దైవము దూఱుచున్మగనిసౌ । ఖ్యంబున్మదిన్ గోరుచు
న్వనితారత్నము బోవుచున్విడిచెని । శ్వాసంబు విశ్వాసమున్.

వ. అనంతర మా హేమసుందరుండు.

గీ. "కాంతయేగెఁ గదా" యని । సంతసించి
పానుపుం జేరి మెల్లగఁ । బవ్వళించి
రాత్రిఁ బాటించె బ్రహ్మచ । ర్యవ్రతంబు
జన్మమున కొక్క శివరాత్రి । సామ్యమునను.

వ. అట్లతండు పవ్వళించియు, నించుకంతయు నిద్దుర లేమింబొరలాడుచు, లేచుచు, వెండియుం బండుకొనుచు, నేఁటిరాత్రి కంతంబు లేదోకో యని నలుగడలఁ దిలకించుచు, నేఁ డిట్టియవస్థఘటిల్లునే యని చింతిల్లుచు, గోపిఁ దలంచి సంతాపించుచుఁ గన్ను లఱచేతఁ బెట్టుకొని యుండునంత.

మ. సిరులాసింపకుఁడింటికేగుఁడనుచున్ । శీఘ్రంబుగా మీపువ
స్సురతాసక్తికిస్వస్తిఁ జెప్పఁదగునం । చుం జోరులన్ జారులన్
గరుణం దోలియినుండువచ్చెననుచున్ । గాఢాంధకారంబు సుం
దరునజ్ఞానములోనదుర్వ్యసనములో । నన్ దాఁగెఁ బెంపొందగన్.

క. గులగుల మేల్కొనుపక్షుల
కలకలనాదంబు లెసఁగెఁ । గాకులు కూసెన్
వెలవెలఁబాఱెను దివ్వెలు
తెలతెలవాఱెను, కడలను । తెలుపులు దోఁచెన్.

మ. సరసుండౌనెకులాంగనన్విడచి వే । శ్యాలోలుఁడౌమర్త్యుం?
డరయన్ నాయకులందునాతఁడుశఠుం । డౌ; దక్షిణుండౌనె నా
వరుసన్? ఛాయనుబద్మినీసమముగాఁ । బాలించెదన్ జూడఁడం
చరుణార్కుండుదయించెగాముకులు చిం । తాక్రాంతులై భీతిలన్.

వ. అనంతరము శీఘ్రముగఁ గాలకృత్యంబుల నిర్వర్తించి,

సీ. చిన్నవోయిననెమ్మోము । చెన్నుదొలఁగఁ
గనుల కెంజాయదిక్కులఁ । గడలుకొనఁగ
బలిమి యుడివోవ జీవచ్ఛ । వంబుఁబోలి
హేమసుందరుఁ డారెడ్డి । యింటి కేగె.

ఉ. వచ్చినవానిఁజూచి విట । వర్యుఁడు రెడ్డికులావతంసుఁ డిం
పచ్చుపడంగ నిట్లనియె; నా । దట నాచపలాక్షి గోపిరా
నిచ్చెనెనిన్ను? నన్నగన । నిచ్చెనె? సుద్దులమెచ్చుముద్దులన్
ముచ్చటలందునిర్వురును । బొచ్చెమునొచ్చెము లేక యుందురే.

ఉ. కోపమువచ్చెనో? యకట । కూరిమిదప్పెనో? యేనపుడైనో
నాపయి? మూఁడునాలుగుది । నంబులనుండియుమిత్రుఁడైన యా
పాపినిఁజూడరావు; విడు । వాలికచూపులనేపుఁజూపు నా
గోపిలభించె నీకిపుడు; । క్రొఁతికిఁ గొబ్బెరకాయకేతగన్.

ఆ. పిచ్చుగుంటుమీఁద । వచ్చె భాగిరథి
యనినయట్లు నేఁటి । కైన నన్ను
వాగ్ప్రవాహంబుఁ బావ।నం బొనరింపఁగఁ
జూడవచ్చె తదియు । చోద్యమయ్యె.

ఆ. నిన్నరేయి నేను । నిన్నుఁ జూడఁదలంచి
యెలమి గోపియింటి । కేగియుంటి
నామె నన్నుఁజూచి । యరిగెలోనికి నిన్ను
జూడనైతి నీవుఁ । జాడలేతి.

చ. అనవుఁడు సుందరుండుహృద।యంబుననించుక సంశయించి, యా
నవనితకుఁ బ్రియంబెలిమి । నాటెనో యనియెంచి, వెండియు
న్ననువిడనాడియుండొకని । నాతి కనుంగొన దాచునెంచి యి
ట్లనియెనుకూర్మి పేర్మియును । మల్పడఁబల్కులఁదేనెలూరఁగన్.

చ. ఎఱుఁగవె గోపికోడగులు । మేర్పడి నేఁటికి వత్సరత్రియం
బరిగెఁగదా? నిజంబుగ ల।తాంగి నను న్వలపించి మెచ్చె; మా
యిరువుర దైవమిట్లు సృజి।యించి ఘటించెనుగాక యూఱకే
సరిపడునే పరస్పరము? । జారలుజారులు లేర భూస్థలిన్.

గీ. ఈ వెఱుంగవె? యీయంశ । మిట్టులుండఁ
జెప్పగారాని యప్పులు । కుప్పలయ్యె
ముప్పుఘటియిల్లె నీతోడఁ । జెప్పకేమి?
చల్లకైవచ్చి ముంత దాఁచంగ నేల?

గీ. ఈరహస్యంబు లెవరితో । నే వచింతు
నే వచించెద వినువార । లెవరు గలరు?
ప్రాణసఖుఁడవు నినుమించు । వారు గలరె?
ఎఱుక పడికెడుఁ ధనమంను । రెఱుఁగ వాక్కు?

గీ. అహాహా! వెచ్చింపఁ జేతఁ గా । సైన లేదు
ప్రియ్యలోఁ జూడఁ బిల్లి శ । యుండెఁ జూవె
గ్రిచ్చపోదఁ గదలించిన । కరణిఁ గాదె
యనుచు నీ ప్రియుఁ గోరితిఁ । బ్రాణసఖుఁడ.

ఉ. జేనెడుపొట్టనింపుటకు । సేగిఘటిల్లినఁ, దైవ మీయఁడే?
హానితోఁ లంగకున్న? యని । యాత్మఁ దలంచితిఁ గాని రాజుపెం
డ్లానికి ముష్టి ప్రాతయను । లాగున నీవు సఖుండవయ్యుఁ గా
సైనను లేకయుంటి సహా । హావిధి నేమనవచ్చు మిత్రమా.

చం. అరయస్వయంమహేశుఁడు ధ । నాధిపుఁడాత్మసఖుండుమా
మయు, నిరులకుఁ జక్రవర్తి, పరి । కింపనుతుండుగణేశుఁడైననీ
శ్వరునకుఁ దప్పనే యొరుల । పంచకుఁ బోవునవస్థ? యిందిరా
వరునకుఁ దప్పెనో పరుల । ప్రాపక మేనన నెంతవాఁడనో.

క. అని వెక్కి యేడ్చిపలికిన
విని యెంతయు జాలిఁ దూలి । ప్రియమిత్రునితో
ధనవంతుఁ డైన యతఁ డి
ట్లనియెఁ బీయూషవర్ష । మంటటఁ గురియన్.

చం. అలరుల పన్ని కట్టిరుల నమ్మినవారలు లేరొ? నేఁడు నీ
తలఁ జవించె నే? వినవె ధర్మజుఁ డంతయు వంతఁ గుందె, నా
నలుని యవస్థ మున్ వినవె? నాకును నీకును భేదమున్న దే?
యలజడిఁ జెంద నేటికి గృహంబునఁ గాపురముండ వావదల్

ఉ. ఏమపువచ్చుఁ గాక సహియింపరె ధీరులు? కర్మ లేములం
దోడినవారు లేరొ? గెలుపొందినవారలు లేరొ? యెంతమా
టాడితి వేమ నీకొసఁగనా? విను మోడలు బండ్లవచ్చు బం
డ్లోడలవచ్చు; నే నెఱుఁగనో? గ్రహియించితె నీను భావమున్

చ. ఎఱుఁగవుగా? కృపామయుఁడు హీనగుణాఢ్యుఁడు వారకామినీ
సరసుఁడు, వెంకునాయుఁ డను సజ్జనుఁ డిచ్చటి రాజుగారికిం
బరమహితుండు, నాకుఁ బ్రియబాంధవుఁ డాప్తుఁడు వానితోడ నీ
చరితముఁ జెప్పి వాఁడను నిజంబుగ నీకు లభించు వృత్తియున్.

ఉ. "నీతిఁ గలట్టి శూరుఁడవు నీ"వని నన్ దనపాలి మెచ్చు, మా
జాతికిఁ బెద్దవాఁడు, గుణసంపదలం గలవాఁడు లోకవి
ఖ్యాతిఁ గలట్టివాఁడు, చెలికొండ్రికుఁ గొంగు పసిండి యెల్ల వా
రాతని మెచ్చువారలవు రాయని రాయని వెంకునాయనిన్.

చం. వెరవున నేర్పునందగిన పేరుఁ బ్రతిష్ఠయు సంగ్రహించి సుం
దరుఁడు ఘనుండు ధీవరుఁ డనంగ నటింపుము నేఁటితోన నీ
కలవున శించెఁ జూవె యధికారము చేసెరెఁ జూవె యెట్టులే
నిరువదిరూకలైన లభియించినఁ జాలదె నీదు వృత్తికిన్.

చ. సరసుఁడు వెంకటాయుఁడ జాణఁడు సానుల మేలువాఁడునీ
వరుసరలేనిభావకుఁడ వాతనిఁ గొల్చెదవేని గోపికోఁ
బరిచయమించుకంత గలుగంగలవాఁడవ యేని మిత్రమా
సిరులకు లోపముండునె? వచించితి నీకు రహస్యమార్గమున్

గీ. గోపి తనవాలుఁజూపులఁ దూపుగముల
నేపుఁజూపిన నానాఁటఁ దోపఁగలఁడె ?
పాదదాసుఁ డౌఁగాక; పోవలయుఁజూవె
భానుఁ డస్తమించినయంత వానికడకు.

చం. కలనయినన్ మఱొక్కరుని గన్నులఁజూడదు నిశ్చయంబ ని
న్వలచినజాణగోపి యొకపట్టున నూఁకొన దెట్టులైన నీ
పలుకుల నేర్పుఁజూపి ధనవంతుని ప్రాపని నచ్చఁజెప్ప మీ
వలనుల నీకుఁ జెప్పఁగలవాఁడనె నేర్పరి వీవెయుంగవే ?

చం. అనివచియించి రెడ్డిసఖుఁడాయని యాతనిఁ గౌఁగిలించినా
యనిఁగనివృత్తియున్ బడయుమాయనిమాయనికూర్మి నర్థము
న్గానుమనియిచ్చి, వానిమదిఁ గోరికలీరిక లెత్తఁ బొమ్మనెన్;
మును వినమో శ్రితావనసమానహితాధర్మయనంగఁ బండితుల్

ఉ. ఆతఁ డొసంగినట్టిధనమంతయుఁ గైకొని సంతసించి, నీ
చేతనగాదె నేఁటికి నశించెను పేదతికంబు, నాడు నా
శ్చాతురిఁ జూపి యెట్లయినఁ గార్యము సర్పెదఁ జూడుమంచుల
జ్జారచిత్తవృత్తిఁ జనియెన్ మదిఁ బెక్కుతలంపులూరఁగన్.

ఉ. జాత్యభిమానముం విడువ సత్పథవృత్తిం బోలంగలేమి దు
ష్కృత్యములాచరింపం బెఱరేచుంగదా? యపకీర్తిమూల మీ
దాస్య మొనర్చి యాతరుణిం దార్చవలెంగద; యింతకుం ధనం
బత్యధికంబు చేకుఱుంగదా? మఱికన్యవిచార మేటికిన్.

గీ. తార్చుటయు దాస్యకృత్యం బొనర్చుటయును
తప్పుగాం దోంచ దదియు నాతలన లేదు;
తరుణిదమయంతిం దార్చ దాస్యం బొనర్చె
సద్యశఃస్ఫూర్తి శ్రీనలచక్రవర్తి.

గీ. కలిమి బలిమిని చెలిమిని గలుగవలయు
సకలకార్యంబుల కివియ సాధనములు
విత్తము ప్రధానమవియందు విత్తమున్న
దీని తలందన్ను లంజలు వేనవేలు.

వ. అని యిట్లు హేమసుందరుండు నిశ్చయించి, చని చని, వే
శ్యావాటికం బ్రవేశించి, గోపి వసించు గృహసమీపమున
కేగినంత,

సీ. సంగీతనామకాస్త్రము దూరించినయంత
విలపించు పలుకుల వెలందిం దలంచి
చాకిదెబ్బల కోర్వంజాలక రోండించు
గార్దభకంఠ సాఖ్యంబుం బడసి
దుర్గంధభూయిష్ఠమార్గంబులను రేగు
మక్షికామశక సామ్యతిని బొంది

జనుటు రాలనుఱువ్వ సాధ్వసంబునఁ బాఱు
వానరంబులతోడఁ బ్రీతిఘటించి
సీ. కాక ఘూక భేకంబులఁ గాకుసేసి
కాసరీ కాసరంబుల నీసడించి
శాకినీఢాకినులఁ దోలఁ జాలినట్టు
పాటలాధరి యొకపాట పాడుచుండె.
గీ. అట్టులాలపించినపాట నాలకించి
పాటిలేనట్టి యీబోఁటి కోటిసేయు
కూటమికిఁగాక పాటకు సూటిపడునె?
యనుచు మదినెంచి లోనికి నరిగెనతఁడు.
వ. అనంతర మాగోపి, తన గానకళానైపుణ్య మట్లుండనిచ్చి:
చ. తనసరసుండువచ్చెనని దబ్బున లేచి, వియోగబాధకున్
గినిసినయట్లు వానిఁ బరికించి, కులాంగనకుండుఁ దీర్చఁగా
ననువిడనాడిరో? యకట నాతలఁదన్ను మఱొక్కసుందరి
న్గనుఁగొనిరో? వచింపుఁడని నన్ విభుసుందరుఁడా మొకిట్లనున్.
చ. మగువ! యిఱుంగవేము? యను మానవశంబున రాకయుండునా?
తెగువకు హేతువాత్మసతి దేర్పఁగఁ గాదు మఱొక్కసుందరి
న్నగిలియుగాదు చెప్పెదయథాస్థితి నిన్నటిరేయి యింటనే
మిగిలితిఁ జూవె విత్తమునిమిత్తము చిత్తమునత్తఱిల్లుటన్.
చం. నలినదళాక్షి నిన్నెఱుఁగనా? చిరకాలసఖుండ, రూకలన్
జలజలరాల్చి, ముద్దులనొసంగిన పైమొగమెత్తిసుద్దులన్

బలికెదవానెజాణయని పైఁబడి కౌఁగిటఁజేర్చి "గోపికా
వెలగలజేయొసంగఁగలనే" యనియిచ్చెఁబదాఱురూకలన్

వ. ఇట్లు,

గీ. రాకరాకవచ్చిన యట్లు రూక లొసఁగి
అఖిలసంపద లిచ్చినట్లలరి యతఁడు
మత్తుగొని తత్తరిల్లన మ్మగువచూచి
"చాలు సరసుండ విప్రుఁడు సమయమగునె."

చ. అనితొలఁగించి యిట్లనియె హారసికుండవు నీవెఱుంగవే?
దినరతికిందడంబడుదె తేఁకువఁదప్పి యినుండు గ్రుంకకుం
డునె? శశిరాకయుండునె? కడుంగడునుల్లముపల్లవింప ని
న్నెనయకయుందునేయకట యెందుకుతొందర హేమసుందరా

ఉ. చౌకగఁజిక్కెవట్టి నెరజాణఁగదా యని యాత్మనెంచినన్
జోకగనేలుచక్కెరతుల సొక్కుచు సోలుచు నిన్నివాళ్లకీ
రూకలొసంగి వాడ వపురూపముగా విధినేమనందు; నీ
రాకడలేడనేర్చితవు రావిటరాయఁడ సంతసించితిన్.

ఉ. ఈపదునాఱురూకలకు నింతయవస్థ తటస్థమయ్యె న
న్నీపయినెట్టు లేలెదవొ? యెట్లుసుఖించెదనో? యెఱుంగ; నీ
కాపున నిన్నివాళ్ళుఁ గసుగందక కుందకయుంటి నింక నా
కాపురమంతరించెఁ; గడగండ్లకుఁజిక్కితిసొంపుఁదక్కితిన్.

చ. అనవుడుసుందరుండు ధవళాంబుజపత్రవిశాలనేత్రి వే
ధనికుఁడు నీదుకంటఁబడి తాళఁగలండు? జగాన నేనొకం

డనెమగవాఁడనే? తగిననాథులు నిన్నుభరింపలేరె? మే
లొనరకయున్నె? పూనుమిఁక నోపికనోపికవానిగోపికా.

ఉ. చెప్పెదనొక్కమాటవిను శీతకరానన! ముప్పదప్పి నా
యప్పులుతీరుదాఁక ధనమంతయుఁ జేకురుదాఁక సౌఖ్యముల్
తప్పినఁదప్పెఁగాక, నినుఁదప్పిచరింతునె? యాకుఁ జేరునిన్
దప్పక తెచ్చిపోసెదఁ గదా మనకే మిటలోపముండునే!

క. ఈయూర వెంకునాయఁడు
వాయువువలెఁ బాయకుండు వైభవజితగో
నాయకుఁ డనుసేవిత భూ
నాయకుఁడు ధనవిజితధననాయకుఁ డనఁగన్.

క. వనితలతలమానిక మని
జనులెల్లఁ గూడి నిను చక్కఁదనంబున్
గొనియాడఁగఁ జెవులారఁగ
విని యాతఁడు నిన్నుఁ గూడ వేఁడుగొనియెన్.

కం. ఈనాఁడు నిన్నుఁ జూడఁగ
నానాయఁడు వచ్చు మెచ్చు నర్థము నిచ్చున్
బోనాడక లోఁగొనుమా
నీ నేరుపుఁజూపి వాని నెయ్యముఁ గనుమా.

కం. మనరాజుగారిమిత్త్రుఁడు
ధనవంతుఁడు నీదు పాదదాసుం డయ్యెన్.

మన కెంటులోప ముంపునే?
వనజాయతపత్రనేత్రి। బాగుగవినుమా.

సీ. అని యతండు వచించిన। నవ్వెలంది
కెఱ్ఱి తాను గతించిన। రేయిఁ గూడి
యనుకొనిన యట్టులారయఁ బో। యనితలంచి
యిట్టు లనియెను తనగుట్టు। మట్టుమీఱ.

శా. చాలుం జాలుమనోహరా యెఱుఁగుదున్నా। లింపుడీమాటలిం
కేలా? నాహృదయంబెఱుంగుటకుఁ గా। దే మీరలూహించిరే
లీలల్ క్రొత్తగ నేర్చినారో? హృదయ। క్లేశంబుఁ బొందింపఁగా?
మేలో హో! యతిఁడాయ హేంద్రుఁడయి నన్। మిమ్ము న్విసర్జింతు నే

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లి। యాడి ప్రేమించిన
భర్తకుఁ దొలుదొల్లి। స్వస్తిఁజెప్పి
కడుపార నన్గాంచి। కడుఁ బ్రేమఁ బెంచిన
తల్లిదండ్రులచుప్పు। చెల్లుఁజేసి
రాకపోకలలోటు। లేకుండఁ గొనియాడఁ
గల బంధువులకు మం। గళముఁ బాడి
నన్నుఁ గన్నులను గప్పు। కొని యేలుకొను విట
కాండ్రకు భరతవా। క్యంబుఁ బలికి

గీ. తప్పిదం బయ్యె నాయొప్పు। తప్పు ననుచు
నిన్ను బిగికౌఁగిటం జేర్చు। కొన్న నన్ను

వెంకునాయునికిం జేర్చి విడువఁదగునె?
యీనఁగాచి నక్కల కిచ్చువానిపోల్కి.

మ. చనవుం గైకొని తన్నినన్ గఱచినన్ జంకించినన్ వద్దువ
ద్దనినన్ బొమ్మని యేడ్చినన్ వడివడిన్ హస్తంబులన్ బట్టినేఁ
గినుకం జూచిన జాణవేయుచుచుఁ జక్రీవద్రితవ్రిక్రియన్
నను మెప్పించిననిన్నుఁ బాయఁగలనే నాయంతు నాకేటికిన్.

ఉ. ఏమనువాన నేమనిన నేమగునోగద నిన్నుఁ బాసి యె
ట్లేమనుదాన, నీవు వచియించినచొప్పునఁ జేయకున్న లో
నేమని నన్ను దూఱెదవో? యింతకుఁ జెప్పెదనొక్కమాట నీ
మోమును జూచి; నీరమున ముంచెదొ? క్షీరమునందు ముంచెదో.

గీ. వలచివచ్చిననాయఁడు బావగారి
నలరఁ జేసెద నీ వనినట్లు నేఁడు;
"ఏను నీ బాయ" నని బాస యిచ్చెదేని?
మాటపట్టున మనకు మోమోటమేల?

చం. అనిన నతండు గోపిబిగియారఁగ వుంగిటఁ జేర్చి ముద్దులన్
గొనుమని యిచ్చి, మెచ్చికొన గోళ్లను ముంగురులన్ నిమిర్చియా
వనజనితాంధుఁడై పలికె "బంగరుబొమ్మవు నిన్నుఁ బాసి నే
మనఁగలనే? లతాంగి విను మాయను మానము మాని మానినీ"

గీ. వానిధన మెల్లఁ గొల్లాడవలయు ననుచుఁ
బొలఁతి యీరీతిఁ గావింపవలసె మనకు

నిన్నుఁ బాసి చరింప నా । కన్నులాన
యనుచు వచియించి వలపుల । నలరఁ జేసె.

వ. అనంతరమున,

ఉ. అక్కఱతీఱెఁ జాలునని । యాత్మఁగడుంగడు నుల్లసిల్లి, "నా
చెక్కుచెమర్పకుండనిను । (శ్రీ) నతిఁ జేసెద, వెంకునాయనిన్
డక్కఁగొనంగనోపుదువుఁ । టక్కులెఱింగిన టెక్కులాడివం"
చక్కడనుండి నెవ్వడి గృ । హంబున కేగి భుజించి తృప్తిగన్.

ఉ. "ఎక్కడఁ దెచ్చెనో యిఱుగ । యింతధనం" బని యింటనుండు వా
రక్కజమంది లోనలరు । నట్టుల బియ్యముఁ బప్పుకూరలన్
జక్కని బట్టలన్ గొనియె । సంగి యుతంబుగ పరుండె; నంతలో
జక్కవ తేఁడు గ్రుంకె నెఱ । సంజను పక్షులుఁ బాటెగూడ్లకున్

వ. తత్సమయంబున హేమసుందరుఁడు మేలుకొని,

గీ. కన్నులనుపిప్పి దిక్కులఁ । గలయఁ జూచి
పొద్దుగ్రుంకెనో యనిలేచి । ముకురమునను
ముఖముఁ దిలకించి తిలకంబుఁ । బొందుపఱచి
వెంకునాయని నీక్షింప । వేగఁ జనియె.

చం. చనిచని వెంకునాయని ని । శాంతము మెల్లగఁ జేరి లోనికిం
జని తన రాకఁ దెల్పిన ని । సంజను డెంచ హసించి నాయఁడీ
ట్లని మను-రెడ్డిఁ జూచితివె । యాతని పంపున వచ్చియుందు వా
ననితలయూచి, భూవరున । కంతయుఁ జెప్పితి హేమసుందరా.

ఉ. వైద్యమునందు మేటివని పల్వురుఁ జెప్పఁగ నంగవింటి; నా
విద్య రహించుఁగాదె వనవీధులపై నధికారి మున్న; దు
ర్భేద్యవనాశ్రితాలకుఁ బెద్దతనంబు నృపుండొసంగెఁగా
నుద్యమభారమా నిరుపమోత్తము చిత్తముఁ గొమ్ము మేలగున్

సీ. ఘోరకాంతారసీమాధికార మొందు
చేకుఱెంగద యని సంతసింపవలయుఁ
బను లొనర్చినకొలఁది రాబడియుఁ గలదు
వేతనము స్వల్పమని యెంచి విడువరాదు.

గీ. వనములన్ బర్వతముల సేవకులఁ బెట్టి
సొంపు మైవారు నీవు పాలింపవలయు
భళిర రసికుండ విప్రుఁడు పాలకుండ
వైతివి ఫలించె నేఁడు నీ జాతకంబు.

చం. పతి నిను మెచ్చునట్లు పనిపాటుల కెంతయు సాతసించు న
ట్లితరు లొనర్చు తప్పుల గ్రహించి యెఱుంగని యట్టులుండుమా
యతివినయంబుతో ననిన నాఖలుఁ డౌదల యూచెఁ జిత్తమం
చతివినయంబు ధౌర్త్య మను నార్యుల వాక్య మెఱుంగకుండు నే

ఉ. వెండియు నాయఁ డిట్లను వివేకముఁ గల్గి మెలంగుమింగిత
జ్ఞుండవు భూమిపాలుఁడు నినుం గొనియాడినఁ జాలు వాడు రా
కుండ నొనర్చి కష్టముల కోర్చిన మేలగుఁగాదె? యద్దియ
ట్లుండె; మఱొక్కమాటకు నుత్తరమీఁ గలవంచు నెంచెదన్.

ఉ. పాటలగంధిగోపిక। పాటవమొప్పఁగఁ దేనె లూరఁగన్
బాటలఁ బాడుజాణయని। పల్కువరుఁ గొప్పఁగఁ జెప్పుచుందు రా
మాటనిజంబె? పామరుల। మాటలలో నిజముండ దైన మో
మాటము దక్క చెప్పనిజ। మోయమృతంబో యెఱుంగ గోరెదన్.

ఉ. గానకళారసగ్రహణ। కౌతుకదుంగడు హెచ్చె; గాయకుల్
వీనులకింపు నింపరు చ। లింపక పాడిననేమి? స్త్రీగళా
నూనవికస్వరస్వర। సౌఖ్యముండదు, నిశ్చయంబుగా
పానులఁ జెప్పిచెప్పవలెఁ। జానలనెల్లఱఁ బాడనేర్చినన్.

వ. అనిన విని చిక్కఁగ దాయని సంతసించి,

చం. సరసులు గోపిపాటవిని। సన్నుతులీయఁగ నేనువింటి రాల్
కరఁగిస్రవింప, శుష్కతరు। కాండము వెండియుఁ బల్లవింపను
స్వరమునఁ గంచుగంటవలెఁ। బాడఁగ నేర్చినకంబుకంఠి, యా
తరుణినిఁ జెప్పిచెప్పవలెఁ। దక్కినసానులగానమాధురిన్.

ఉ. స్వైరవిహారధీర రతి। సంగతుల న్నుతిఁగొన్న ప్రౌఢసం
సారిణిఁ బోలియుండు నెఱ। జాణ నిజంబుగ దానిబోలుశృం
గారవతిన్ మఱొక్కరితఁ। గానము గానముటుండనిందు; మీ
కోరికఁ దీర్చు నామెయను। కూలగతిన్ బహుభాష లేటికిన్.

ఉ. అక్కట వెంకునాయఁడని। నంతనయా మెఱుఁ జెప్ప కేమి? ని
న్నెక్కులు చెమ్మగిల్లుఁ దను। సీమగగుర్పునఁ దల్లడిల్లు; జన్
ముక్కులుకంచుకత్రుటన। మున్బొనరింపఁగ నుల్లసిల్లు మ
క్షువమెట్టిదో యెఱుఁగు। మన్మధుఁడొక్కఁడు నిక్కువంబుగన్.

గీ. భోజనముఁ జేసి మీర లంభోజవదనఁ
జూడఁదగియుండు రండని । సుందరుఁడు
వడలెఁ; వేశ్యాగవేశప్ర। వేశమునను
గాన మనునట ప్రథమసో। పాన మౌర.

గీ. హేమసుందరుఁ డాగోపి। యింటి కేగి
రొట్టెవిఱిగి నేతంబడ్డ । యట్టు లయ్యె
నాతి యని పూసగుచ్చిన । రీతిఁదెలిపె
జరిగినయుదంతమంతయు । సంతసమున.

వ. గోపికయుం బరమాహ్లాదంబుఁ బొంది మీ కశక్యమగు కా ర్యముండునే యని యనేకవిధంబులం గొనియాడుచుఁ గౌఁ గిటం జేర్చి, సరససల్లాపంబుల నాపల్లవుని యుల్లం బుల్లసి ల్లంజేయుచు మెల్లగ లోఁగొనియె. వెండియు,

గీ. ముద్దుగుమ్మ తేనియలూరు । సుద్దులాడి
ముద్దులనొసంగెఁ గడగొట్టు । ముద్దు లేమొ?
పోకలనొసంగి పైఁదెల। నాకు లిచ్చె
నిపుడు విడుగగ యుల్లాకు । లిచ్చెనేమొ?

వ. తత్సమయమున,

సీ. తైలసంస్కృతకేశ।జాలంబు వ్యామోహ
పాశజాలనిబద్ధ।పక్షిఁ దెలుపఁ
దిలకచిత్రితఫాల।ఫలకంబు నిజగూఢ
గాఢానురాగ ని।రూఢిఁ దెలుప

వక్షోవలంబిత । పరిసవమాలికన్నిద్రి
రోధరతీనాథ। బాధఁదెలుపఁ
దనులిప్తచందన।ఘనసారవాసనల్
తనమనోమలినవా।సనలఁదెలుపఁ
గీ. గాలమేఘోపమితదేహ।నీలకాంతి
యతులకామాంధకార మా।ధిక్యంబుఁదెలుపఁ
డెంద మానందముం బొంద । మందగతుల
నోడ కేతెంచె నాయఁడ।ప్రోడజూడ.
మ. అహాహా!యాత్మసతీపవిత్రముఖచం।ద్రాలోకజాత్యంధులై
కుహనారాగధనాంగనాముఖకుహూ।ఘూకంబులై మోహా
విగ్రహులైదుర్విటభోగజాతసుఖరో।గగ్రస్త వారాంగనా
గృహముంజేరుదు రిట్టికాముకులు సం।గీతాపదేశంబునన్.
వ. సడిఁబట్టి నాయుం డేతెంచెనని గ్రహించి హేమసుందరుం
డెదురేగి,
గీ. అతని వీక్షించి, రం డని । యాదరించి
యాసనముఁజూపి యిదిమీగృ।హంబయనుచు
నిచ్చకము లాడి యాతిథ్య । మిచ్చి వెడలె ?
వినమె "అభ్యాగతః స్వయం । విష్ణు" వనఁగ.
గీ. హేమసుందరుఁ డారీతి । లేమివలన
దానువలచినపొలఁతుకఁ । దార్చెఁగాని
యాత్మలోఁ బరితాప మ।త్యధికమయ్యె
నింటి కేరీతి వచ్చెనో । యెఱుఁగఁ డతఁడు.

సీ. ఉల్లంబు రంజిల్ల మల్లెపూవులఁ బోలు
నన్న మంతయుఁ గ్రొత్తసున్నమయ్యె
దాలిమిం గొనఁదగు మేలిమితాలింపుఁ
గూరలన్నియు మిత్తికోలలయ్యెఁ
బరిపక్వవిధులను సరిలేక యొప్పారు
పప్పు లన్నియుఁ బ్రేతచెప్పులయ్యె
నల్లారు ముద్దుగ నిల్లాలు పలికెడు
పలుకు లన్నియు వాడి ములుకులయ్యె

గీ. వాలు తేలయ్యె, నిల్లు ముల్లయ్యె నకట
యాలినొల్లనివానికి నీలకూర
చప్పగా నుండు నంచు రాసరసుఁ డింట
నెట్లు భుజియించి బ్రదుకునో యెవ్వఁ డెఱుఁగు.

గీ. మనము గోపి కొసంగి మైమఱది యాతఁ
డేమిభుజించెనో మది నెఱుఁగకుండెఁ
బందుకొన నెంచి మెల్లగఁ బఱుపుఁ జేరెఁ
బఱుపుగా దది తనమేని కుఱుపుగాని.

శా. ఓరా! చక్కనిచుక్క డక్కెనని నే నాశించితింగాని, నా
దారిద్ర్యంబొకభూతమైపరువకుం దార్పించె, నిర్భాగ్యుఁ డా
సారంగాక్షి రమింపఁగాగలఁడె? యా చక్కందనం బాహారం
గా రామామణి కేళగుఱ బలుకు లేలా? యేల లేకుంటేఁగా!.

శా. ఆమోవింగలకెంపు సానగుమొగం బాకన్నులా చన్నులా
హామేత్కలని మెచ్చవచ్చుఁగదరా యా చెక్కులా రక్కులా
రా! మైరేవి, బలారె, మెన్నఁదగురా యాటక్కులా టెక్కులా
రామారత్నముఁ బోలు రామఁగలదా రామాజగన్మండలిన్.

సీ. మతిమాలి గతిఁదూలి రతికేళిఁ బాసితి
గోపికా దదిసుధా వాపిఁగాని
సిరిలేక సరిలేని గరిమనర్పించితి
పాతిగా దది మారు హేతిగాని
బ్రతిమాలు సతినేలు ధృతిఁగోలుపోయితి
భామగా దది రతిసీమగాని
వగలాడి దిగనాడి జగమోడినట్లైతిఁ
గాంతగా దది జగజ్జంతగాని

గీ. తలఁపు తులకింప, వలపులు తొలకరింప
వాలుఁగంటిని ముద్దార నేలుకొంటి
మేలుకొంటి నిప్పుడు గోలు గోలు మంటి
మాటికిని మింటికిని మంట లంటె నంటి.

గీ. పోకలకు రాకలంగోను పోకలాడి
యిచ్చకములాడి యేల్కొను మెచ్చులాడి
దానిసరియైనజాణ జగానఁ గానఁ
దలఁప వాలంజె తియ్యాని తాటిముంజె.

సీ. మరులుగొల్పెడుకల్కి । మరునియారవముల్కి
మురిపెంబులకునండ । విరులదండ
పూదేనియలచాలు । పొంకంబులకుఁ బ్రోలు
అందంబులకు నిక్క । యతనుధక్క
రమణులపూసెజ్జ । రతులనేరుపుగ్రొజ్జ
వెరవులప్రోవ । వానేఁపుటావు
మణికేతంతులవిరి । గణుతికెక్కినజాణ
వలపులదీవి । పూవిలుతుక్రోవి

గీ. మంచియన్నులమిన్న । లేమావిగున్న
భళిర ! పూవిన్నెరతిచేతి । పసిఁడిగిన్నె
ముచ్చటింపంగఁదగుకొమ్మ । ముద్దుగుమ్మ
దాని సరిసానిఁగాన నెం । దేని గాని.

సీ. జిగిమీఁటి వగఁగూర్చి । జగడంబులనుగోరి
మురిపించుముద్దుల । మోవిదాని
అలజక్కవలపెక్కు । లణఁగఁద్రొక్కఁగనిక్క
జక్కలించెడుగబ్బి । చనులదాని
ఘనమానులను దీన । లనుజేయు శృంగార
ఖనులఁబోలిన లేడి । కనులదాని
అలపద్మకర్ణసద్మ । మగుపద్మమునుమీఱు
గోముగల్గిన నిందు । మోముదాని

గీ. నీటుగలరంభ నిలువున । నీరుగాఁగ
నొడలుపులకింపఁ జేయు మఱి । దొడలదాని
వాయువికిఁ దార్చి యతను సం । తాప మోర్చి
మరులుకొంటి నెట్లోంటి నైతుఁ । బాలుమంటి.

గీ. స్వార్థనాశంబు వైరాగ్య । మనఁగ నిట్టు
తనదు సౌఖ్యంబు పెరలకు । ధారవోసి
అతివ యగురాధయున్ నేను । నగ్గలముగ
నగ్గమైతిమి మరుబారి । కక్కటకట.

ఆ. విత్త మీయవచ్చు । విలువఁ జెప్పఁగరాని
ప్రాణ మీయవచ్చు । భయముదక్కి
తానువలచినట్టి । తరుణి నొక్కని కిచ్చి
ఇట్లు విరహతాప । మొనయఁదగునె.

చం. నడుమసియాడ నేత్రనలి । నంబులొకింత మకమోడ్పుఁ జెందదుం
దుడుకునఁ జన్నుఁదోయి కదుఁ । ద్రుళ్ళఁగ మైఁబులకల్జనింపనుం
నొడలునటింప నంగనక । నుంగొననంగజసంగరంబునన్
గడపయివీటిసానిగతిఁ । గ్రాలుగ దామదియుల్లసిల్లఁగన్.

గీ. చెఱకువిలుకాని గరువంబు । చెల్లనీక
అద్దిరాయని ముద్దుల । యప్పుదీర్చి
వలచి వలపించి నన్నేలు । పొలఁతిఁబాసి
గాసిలితి జాలి గతిమాలి । బైసిమాలి.

శా. హేయంబోఘనమోహసుఖ-భావగంభో నిన్నాళ్ళనక్కామినీ
మాయావాగురఁ జిక్కియున్ మదనసామ్రాజ్యంబు పాలించితిన్
హాయిన్ జెందితిఁ గంటగించె విధి యన్యాయ్యంబు గావించె నీ
నాయందొక్కఁడు దాఁపరించె నకటా నాజన్మ మింకేటికిన్.

గీ. జిలుఁగువలిపంబుతోడఁ దా జలకమాడ
వెనుకపాటున నేఁబోయి కనులుమూయఁ
జనుల నాచేతులన్ దార్చి సకియఁ బాసి
విరహబాధకు లోనైతి వెడగుభాతి.

గీ. మురళిమురళించు కలకంఠి మోహనాంగి
లలితరతిమహోద్యాన లీలాకురంగి
సరసులమనంబు భేదించు స్మరుఫిరంగి
అలఁతియే యాపె నాహృదయాబ్జభృంగి.

క. ఇంటంగల చక్కనివా
ల్గంటిన్ బొమ్మంటి మచ్చెకంటీ! విను ని
న్నంటుకొనె నొక్కఁ డక్కట
రెంటికిఁ జెడి కుందినట్టి రేవడ నైతిన్

వ. ఇట్లపరిమితచింతాభరస్వాంతుండై యాహేమసుందరుండు-

మ. వలపించెన్ వలచెన్ వెలందియనుచున్ భావించు భావించి క
న్నులమూయు న్గనులట్లమూసి సఖు న్దూషించు దూషించి ది
క్కులనొక్కుమ్మడిజూచు జూచుచుఁ గడ న్గోపించుఁ గోపించుచు
న్స్వేఁపించున్ బలవించు నించుకలుకా సింగాంచిన న్బెంచుచున్.

మ. కులుకుంబ్రాయపువన్నెచిన్నెలను టెక్కుల్చూపువాల్గంటి
పూవిలుకానిన్ వలపించుజాణ మెయిఁదీవిన్వేల్పుపూబోండ్లయా
దలఁదన్నంగలయందకత్తెయనుమి । న్నైవంబునోనాడు మున్
వలవంత న్దపియించుమన్మథునకు । బ్రహ్మణ్యము న్బట్టుచున్.

చ. జిలజిలపూవుఁదేనియలఁ జిల్కు మనుద్దులఁ గుల్కు గోపితోఁ
గలకలనవ్వి నాయఁడల । కాముఁ సోముని మెచ్చునంచుఁదా
వలవల యేడ్చి యేడ్చితిన । పాన్పునఁ బొర్లుచునుండ భళ్లవ
న్దెలదెలవాఱె జాఱెఁబలు । దిక్కుల జుక్కలు కోడికూసెతోఁ.

సీ. తెలవాఱె బ్రదికితి । వలవంతయల్లుండె
నృపుఁ జూచి యుద్యోగ । మొనయువలయు
ననిలేచి వేవేగఁ । జని స్నానముం జేసి,
దబ్బున ధౌతవస్త్రములఁ దాల్చి
వడిఁబోయి యానృపు । ద్వారసీమను వేచి,
తాఱేఁ జూచి తనరాక । నెఱుకపఱచి
సర్వౌషధంబుల । సంగ్రహించినరాజ
వైద్యుండ వెండియుఁ । బండితుండ

గీ. ననుచు వచియించి పలుకుల । నలరఁ జేసి
నృపునియాజ్ఞను దలఁదాల్చి । వృత్తిఁ బడసి
వచ్చుచున్ బోవుచున్ రాజు । మెచ్చుకొనఁగ
బ్రదుకుచుండె రవంతయు । వంతలేక.

గీ. వైద్యమునఁ గొంత తనవృత్తివలనఁ గొంత
విత్త మార్జించి యన్య దుర్వృత్తి మఱచి
యప్పులను దీర్చి, యిల్లాలి మెప్పుఁబడసె
బంధువులు మెచ్చుకొన హేమసుందరుండు.

వ. ఇట్లు వత్సరద్వయంబు వెచ్చించి

గీ. సేవకావృత్తి తగ దంచు నెవగించి
నిఖిలసజ్జనసేవితనృపునిఁ గొల్చు
వృత్తికిఁ దిలోదకంబుల విడిచెఁ గడకు
వైద్యవృత్తియె జీవనోపాధి గాఁగ.

ఉ. సంకట మెట్టిదో యెఱుఁగు జ్ఞానము సుంతయు లేక వేశ్యవె
ల్లంకులు దెచ్చి యౌషధములన్ గృహభాగములం కరంచి వే
షాంకితభేషజంబున ధనార్జనసేయుచునుండెఁ బాపమున్
జంకుఁదొలంగ నేపని నొనర్చుట కింక తెగింపకుండునో?

గీ. రాజవైద్యవిఖ్యాతిఁ గుగ్రామములను
జనులవంచించి విత్తంబు సంగ్రహించె
వానిసిద్ధౌషధంబునఁ గాని రోగి
నాకలోకంబుఁ జూడఁ డేనాటికైన.

గీ. అమరవిభుఁడగు నూరుయాగములవలనఁ
గవివరుం డగు నూరుశ్లోకములవలన
వరుస నూర్వురఁ జంపిన వైద్యుఁ డగును
జ్ఞాన మట్లుండ నిందు నిక్కంబు వినుఁడు.

వ. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానుండై (రాజభిషఙ్మణిమార్తాండ)
కలియుగధన్వంతరీత్యాద్యసత్యబిరుదాంకితములం బ్రకటిం
చుకొనుచు, మృదుమధుర వాక్చమత్కారధురీణుండై,
సామదానసమాకర్షితకర్షకాదిజనహార్షవర్షితధనశీర్షుండై,
మదాంధుండై వెండియుఁ గామాంధుండై,

గీ. గోపికయ్యను నాయుండు ◊ దాపరించె
నార యీ యీసు యీయీసు ◊ మయ్యెననుచు
మదిని జింతించి తుదకు మ◊న్మథునిరాజ
ధాని యనఁనొప్పు నొకయుద్దె◊సాని వలచె.

గీ. సరసనయనాభిరామ వే◊శ్యాలలామ
వదననిర్జితసోము, యౌ◊వగుణధామ
అతులనీలరోమస్తోమ ◊ శతసహస్ర
యువకసంగ్రామసీమ యా◊యోధ్రభామ.

సీ. తనముప్రియుని సుం◊దరుని మోహించిన
యట్లు నటించి ర◊హాస్యఫక్కిఁ
గామాంధులౌ విట◊కాండ్రనాకర్షించి
యశ్రాంతమును ధనం◊బపహరించి
సుందరుండఁకఁ బు◊రందరునైనను
కన్నెత్తిచూడదీ◊కన్నెమిన్న
యనునట్లు మెలఁగి వై◊ద్యోపదేశంబున
నార్జించు నాతని◊యర్ధరాశి

గీ. సంతతము నొయ్యనొయ్యన సంగ్రహించి,
యొక్కనాడర్ధరాత్రి నాయోఢ్రిభామ
యేడకో యేగె నిశ్శంకతోడ నకట
వేశ్యలను విశ్వసించి వివేకి యగునె?

గీ. మంత్రి మనుచు వైద్యం బంచుఁ దంత్రి మనుచు
జనుల వంచించి యార్జించు ధనము ఘనమె?
ఘనమయాఁగాక యద్దాని ననుభవింపఁ
జాలునే యెట్టివాఁడైనఁ గోలుపోవు.

వ. అనంతర మాహేమసుందరుండు,

ఉ. ఆనలినాక్షి మెల్లఁగ మదార్జిత విత్తముఁ దొంగిలించి మో
సానను జూపకుండఁ జనె నంచుఁ గకుంగుచుఁ గుందుచుండ నా
లో నొకఁ డేగుదెంచి, మనశ్శోకము వాఁడనరాదు నాయఁడ
జ్ఞానదశన్ బరుండెననఁ గావిని యెంతయు సంతసించుచున్.

ఉ. పాపము పుణ్యమో యెఱుఁగు భారము దైవము మీఁదనుండుఁ
జూ, పోపమి వేఁగి వేఁగి మది నొందుఁ దలంపక మిన్నకుంటి నా
గోపినిఁ గోలుపోయి కడుఁ గుంది కృశించితి నేఁడు నాదుసం
తాపము నంగె, నాయనికిఁ దప్పదు చావు, విషంబొసంగెదన్.

వ. అని నిశ్చయించి యక్కపటవైద్యుండు,

ఉ. పండినపంటకై పిలుచునైఖరి వచ్చినవాఁడు "వేగమే
రం"డనుచుండ నౌషధకరండముఁ గైకొః ధౌతవస్త్రముల్

మెండుగఁదాల్చి, నవ్వుచును మీసముదువ్వుచు రాజమార్గమం
దండజయానలం గని యొయారముఁ జూపుచు మాటలాడుచున్.

చం. చనిచని రాజవీధిఁగల సౌధమున న్నివసించు నాయునిన్
గని యెటులుండెఁ జెప్పుఁడని నన్ వినియాతఁడు శూలబాధకున్
దనువు వశంబుగాదనిన నవ్వుచు "మేలగు నౌషధం బొసం
గిననని హస్తనాడిఁ బరికించి యొసంగె విషంబు నిర్దయుఁడ్.

గీ. ఆతఁడు విషంబు సేవించు నంతదాక
వేచి, నిద్రింపుఁడని చెప్పి వెడలివచ్చి
యితరులం జూచి నాయకుఁ బ్రతుకఁజాలఁ
డనుచు వచియించి, యాత్మగృహంబుఁ జేరె.

వ. అంత,

గీ. ఔర నాయకుండు గతియించె ననెడివార్త
యఖిలదిక్కుల వడివడి నాక్రమించె
ప్రళయకాలకల్లోల వారాశిలీల
నల్లకల్లోలమైయుండె నాపురంబు.

సీ. ప్రాణాంత మానంత వ్యాధిలే దనువార
లాయువింతకు స్వల్ప మనెడువారు
దానమందంతటి త్యాగి లేడనువార
లైననింతుక లోభి యనెడువారు
మనసుందరుం డౌర ఘనవైద్యుఁ డనువార
లమృతహస్తుండుగాఁ డనెడువార

లనుమానముగనున్న । నదియేమొ యనువారు
మన కేటి కామాట । యనెడువార

గీ. లవని శాశ్వతం బెయ్యది । యనెడువారు
జనులు పుట్టుట గిట్టుట । కనెడువార
లిట్లు కొందఱు నందఱు । నెల్లయెడలఁ
బొక్కి పొరలిరి పురపుర । పురమువారు.

గీ. చంపఁ దలపెట్టి ఘోర విషం బొసంగె
ననెడుదుర్వార్త యంతట । నాక్రమించి
యింత యంతయ్యె నంత మఱింతయయ్యె.
సుందరుని వైద్యవృత్తియు । శూన్యమయ్యె.

గీ. ఉన్నధనమంతయు హరించె । నోధ్రిభామ
వైద్యవృత్తితో క్షీణించెఁ । బలుకుబడియు
ననుచుఁ జింతించి గోపికి । నభయ మిచ్చి
ధనము వెండియు నార్జింపఁ । దలఁచి తలఁచి.

ఉ. "పాటలగంధి గోపినెడఁ బాయఁగరాదు పురంబునందు నా
యాటలుసాగిరా"వని నిజాత్మఁదలంచి మఱొక్కయూరిలో
మాటలనేర్పునన్ మగుడ । మందులనిచ్చెద నింతవంతనా
కేటికిఁ బూరి మేపిదునె । సృష్టియొనర్చిన దైవమక్కటా.

సీ. తనకు దక్షిణబాహు । వనఁబొప్పు నాయనిఁ
జంపితి రెడ్డి కోపింపకున్న?

తనపాణిసఖునిఁ జం।పిన నన్ను భూపతి
వీక్షించెనేని చం।పింపకున్నె?
విష మిచ్చి నాయనిఁ । బిలుకుమార్చితి వాని
యిల్లాలు నను(జూచి । యేడ్వకున్నె?
జనరంజకుని ధనిం । జంపితి వానియా
శ్రితకోటి నన్ను దూ।షింపకున్నె?

గీ. పౌరబృందంబు పాషాణ।వైద్యుఁ డనుచు
నన్నుఁదిలకించునపు డాత్మ । నెన్నకున్నె?
చాలు నీపురి కొకనమ।స్కారశతము
బ్రదికియుండఁగ నొండు।పురంబు లేదె.

వ. అని నిశ్చయించి యాదుష్టవైద్యుండు కుటుంబసహితుండై గోపియు వెంటరా, నర్ధరాత్రంబున నతిరహస్య ప్రకారంబునఁ దత్పురంబాసి చనియె.

— । ఆశ్వాసాంతము । —

చం. సరసిజపత్రనేత్ర, శివ।సన్నుతదివ్యచరిత్ర సత్కవీ
శ్వరనుతకీర్తిపాత్ర నిజ।భక్తజనాఘలతాలవిత్ర వి
ద్వరనుతజైత్రయాత్రపర।రాట్కులకాననవీతిహోత్ర సుం
దరతరనీలగాత్ర, నత।దానవమిత్ర పవిత్రగోత్రజా!.

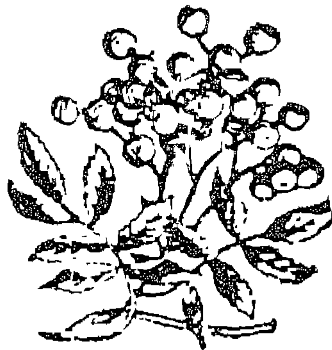
కం. వరమునిసరసిజభాస్కర
కరధృతశితఖడ్గచక్ర।ఘటితయశోభా

సుర, సురదానవపూజిత
చరణాంబుజ యంబుజభవ సన్నుతచరితా.

భుజంగప్రయాతవృత్తము.

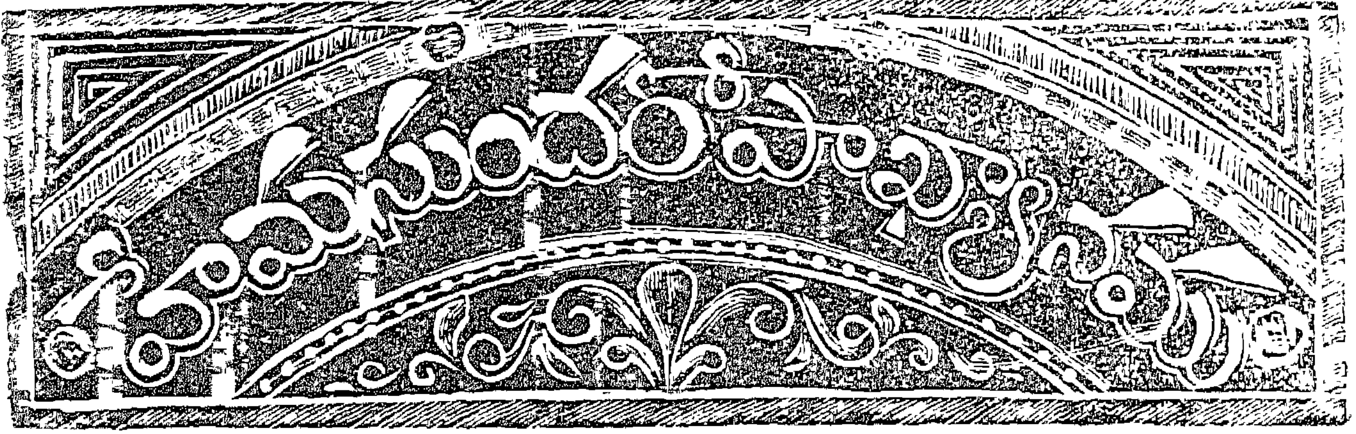
యశోవాహినీక్షాళితాంభోజవైరీ
యశోదాయశోదామహాత్కార్యకారీ
ప్రశాంతాల్పహాసస్ఫురత్పాందునేత్రా
నిశాటాన్వయధ్వంసనిర్ణీతయాత్రా.

గద్య:—ఇది శ్రీరామచంద్ర కరుణాకటాక్ష ప్రసాదిత
సత్కవితాలతా ప్రసూనాయమాన నవీనప్రబంధం
బైన హేమసుందరోపాఖ్యానము
నందుఁ బూర్వోదంతంబను
ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. రామా! వదనవినిర్జిత
సోమా! జితపరశురామ । సుగుణస్తోమా!
శ్యామానుతనవమేఘ
శ్యామా లోకాభిరామ । సంగరభీమా.

గీ. అవధరింపుము నీకునా । మాంకితముగ
నొప్పిదంబుగ నిప్పుడు । చెప్పఁబోవు
నవసుధారసమిళిత సూ । నమకరంద
బిందుసందోహమైన స । వీనగాథ.

మ. కలదుత్తుంగతరంగరంగము లనం । గంగాగ్రిలు సౌధంబులన్
జెలువున్ మీఱి సుధారుచిన్ దనరు నా । క్షీరాంబుధింబోల్చి చం
చలదంభోరుహమై వణిగ్జనులకున్ । సంస్థానమై ప్రాణమై
కలనాదం బనుపట్టణంబు భరత । క్ష్మామండలీ రత్నమై.

చం. జగమున నెందుఁ జూడని వి । శాలవనంబుల నందడించు నా
ఖగముల కాకలీకలవి । కస్వరరావముతోడఁ గూడి, త
న్నగరవనీవగానకల । నాదము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుటన్
దగునవి పెద్దలెల్లఁ గల । నాదము పేరిడి రంపు నింపఁగన్.

చం. పరభృత మాపురస్థవర । వారవధూకల నాదమాధురీ
గరిమకు నోడి, నాణికయి । గాఢతపఃక్రియ లాచరించి త
ద్వరమహిమన్ వహించి దని । భాస్వరసుస్వరమాధురిన్ వసం
తఋతువునందు; లేని యెడఁ । దక్కిన వేళలఁ గూయకుందునే.

గీ. వారకామినీసంగీత । వైభవమున
శారికాకీరకలనాద । కారణమున
నరయ నాపేరు సార్థకం । బగుసుగాక;
పూర్వ మాపురవర మొప్పు । ముక్తయనఁగ.

మ. ఘనసౌధస్థసతీమణీకరయుగో । ద్ఘాతాంబరహ్రీదినీ
కనకాంభోరుహకాండతాడితనభః । కాంతామణీకుట్మల
స్తనహారప్రవిముక్తముక్తలను సౌ । ధశ్రేణి రాజిల్లుటన్
మును పాపట్టణరాజ మొప్పెఁ బుడమిన్ । ముక్తాహ్వయఖ్యాతితో.

చం. అనిశము సాలభంజికల । యందమునన్ జెలువొందు మేడలన్
ఘనములఁ దత్తటిల్లతలఁ । గాంచి విటుల్ కబరీభరంబుగాఁ
గనకసమానవర్ణతను । కాంతులుగా నల సాలభంజికల్
వనితలుగా భ్రమించి కను । పట్టుదు రప్పురిఁ గీలుబొమ్మలై.

సీ. తడఁబాటునకుఁ గాదె । తలకొట్టువడ బ్రహ్మ
యనియెన్న రతని న।ధ్యయనపరులు
పొట్లాడఁజాలక । పోటయెయ్యనరుండు
పోటయేయందురె రా।పోటుమగలు
కుడువనా పెట్టనా । కూడఁబెట్టె కుబేరుఁ
డార్యుఁడేయని యందు । రర్యజనులు
వీడు వీటింబుచ్చు । వాఁడేటి వాగేటి
జోదఁడురె ముసలిది । పాదభవులు

గీ. ఆత్మధర్మంబుఁ దప్పని । యనఘు లెపుడు
న్యాయమార్గంబు విడువని । యలఘుమతులు
మోస మిసుమంత లేని సు।బుద్ధులతుల
భక్తు లార చతుర్వర్ణ।పౌరజనులు.

ఉ. కచ్చియయందుఁ జేకురిన। గాయము కాయమునందుభూష గా
మెచ్చులఁగాంచి వైరులకు। మృత్యువుసంఘటిలంగఁ బోరి వి
వ్వచ్చుఁడువచ్చుఁగాక యల। భర్గుఁడువచ్చినవచ్చుగాక, రా
లచ్చికిహాని లేదని చె।లంగుదు రచ్చటి పాదసైనికుల్.

మ. అభిమానంబురతిప్రసంగములయం। దాసక్తి దుర్మార్గతా
ప్రభిక వ్రాతములన్ మెలంగుటయన। త్సాహిత్యచాంపేయసా
రభమున్ వాసనఁజూడనట్టి మధుప। ప్రఖ్యాతివేశ్యాంగనా
సభలం దాండవమాడు వైశ్యులదురా।చారంబులగ్రాహ్యముల్

గీ. వేల్పుమాఱి కొమ్మలవాడు ॥ వేల్పుఁగొమ్మ
లనిశమున్ గోటికొమ్మల ॥ నాశ్రయించి
దేవతటినికి, ఖేయవార్ధికినిఁ బెండ్లిఁ
జేయఁబోలదే యంచు వచించుచుండుఁ.

సీ. మాకుంభకరినత ॥ మానినీ స్తనములు
దొంగిలించినవంచు ॥ ఘూర్ణిమెత్తి
మదమిఁక స్తనముల ॥ మర్దింపుఁ డనునట్లు
ధ్వనిఁ జేసి పీనకుం ॥ భములఁ జూపి
మామందగమనంబు ॥ మగువ నేర్చెనుగాక
మముఁబోలదనుచు మం ॥ దముగ నడచి
దిగ్గజంబులు మాకు ॥ మొగ్గియుండు ననంగ
నలుదిక్కులకును తుం ॥ డములు సాచి

గీ. యందమున కోడి తెలఁబాఱు ॥ టట్టులుండె
దానమున కోడిగాదె పా ॥ దముల నాశ్రి
యించె మేఘంబు ఘనమె మా ॥ కెందు ననుచు
గజము లవ్వరరాజమా ॥ ర్గములఁ గ్రాలు.

సీ. విటపమాత్రింబుగ ॥ నటవీస్థలిం జేసి
వ్యోమమండలంబు ॥ గోష్పదముగఁ జేసి
పోతస్వాతినిఁ జూచి ॥ సూత్రమాత్రముఁ జేసి
వార్ధిలంఘించి పల్వలముఁ జేసి

సప్తశైలంబుల । సర్షపంబులఁ జేసి
లోకత్రియంబు క్రోడీకరించి
యొప్పుగ నుప్పరం । బొక్కదొప్పగఁ జేసి
వాతావరణము స్థావరముఁ జేసి

గీ. పృథుఖురాఘాతసంభూత । విస్ఫులింగ
రుచులకినునిఖద్యోతమాత్రునిగఁ జేసి
కనఁబురంగము లౌకురంగము లనంగ
వరతురంగములగము లా పురిఁ జెలంగు.

సీ. తనయశస్సౌరభ । తతిదిక్కులఁ జెలంగ
మధువనంబుల నేలు । మాధవుండు
తనదుహార్వినినాదము దిక్కులధ్వనింప
వాహ్యాళి సాగించుఁ । బంచశరుఁడు
తనపండువెన్నెల । వనితలఁ గరఁగింప
సౌధవీథులఁ జూచుఁ । జంద్రముఁడు.
తనగంధవహనామమును సార్థకముఁ జేయ
గంధంబు వెదజల్లు । గంధవహుఁడు

గీ. తనమనోహరకలనాద । మినుమడించి
పాటలంబాడు నెలుఁగెత్తి । పరభృతంబు
పౌరజనమనోల్లాసమే । వరుసనుండుఁ
బలుకశక్యంబె? యూహింప । వలయుఁగాక.

గీ. మలయగిరి చందనశ్రీల। మాటయేల?
దేవవనసౌరభశ్రీలఁ। దెచ్చి చల్లు
నచటిసారణంబుల మల। యానిలుండు
వలచి వలపించునో పురిం। గలజవాళిఁ.

ఉ. దండకుఁ జేరి పల్లవుఁడు। "దండ యొకించుక మెత్తి చూపుమో
యండజయాన విల్తు" నన। "నాబడి వే" లన నామె, యోర్తయా
చండికకం బెనీకు సర। సమ్ముగ నిచ్చెద రమ్ము రమ్ము నా
దండలకంచు నమ్ముదురు। దండలఁ దప్పురిఁ బుష్పలావికల్.

సీ. మోవిపానక మిచ్చి। ముద్దారఁ గ్రీడించు
                    నూత్నయౌవనజీవ। రత్న మనుచు
ప్రియవాక్యచతురిమన్। విటులను వంచింప
                    యత్నించుఁ బోవాగ। రత్నమనుచుఁ
జనుదోయిఁ జూపించి। కనుదోయిఁ జేరు వా
                    మాక్షి రా యారకా। మాక్షి యనుచు
ధన మిచ్చినంతనె। చనవిచ్చి కడుమెచ్చి
                    భోగించురా పద్మ। రాగ మనుచుఁ

గీ. బండువెన్నెల మెండుగ। నిండుకొనిన
వేళ వేశ్యావాటికలందు। విటులుగూడి
మాటలాడుచుఁ బాడుచు। మలయుచుండు
రవ్వరము సొంపు వర్ణింప। నలవియగునె?

గీ. అమరభోగినీనిరతసంగమమువలన
నమరవిభుఁడు సహస్రవ్రణాంకితాంగుఁ
డైసహస్రాక్షు విఖ్యాతి నలరునందు
రచటి విటులు రోగగ్రస్తులైన యపుడు.

గీ. పురవనేందిరపచ్చకప్పురపుటనఁటి
యాకులను హస్తములఁ జాఁచి నాకమునకు
నందనోద్యానమహిమాభినందనంబు
వలదు వల దంచు వలపులఁ దోలకరించు.

గీ. అన్యభూపాలు రెల్లఱు నభినుతింపఁ
బౌరు లారోగ్యభాగ్యసంపదలఁ బొదలఁ
మేలుమేలనఁ దత్పుర మేలుచుండుఁ
జంద్రచూడాఖ్యభూపాలచంద్రుఁ డొకఁడు.

గీ. రాజమాత్రుండె ? యామసారంగ విపుల
కర్ణపుటమారుతోద్ధూతకాలమేఘ
గర్జనచ్ఛల సన్నుతఘనగుణగణ
రత్నపూరితకాండకరండుఁ డతఁడు.

ఉ. భూతల నాకలోకమని భూజను లెల్లఱు సన్నుతింపఁగా
నాతనిపాలనంబున నిరామయమై పుర ముల్లసిల్ల నా
ప్రేతపురాధిపుండు గని ప్రేతవనం బొనరింపఁబంపెనో
ఘాతుకు నాతతాయి ననఁగా జనె సుందరుఁ డార్జనార్థియై

వ. దుష్టవైద్యశిఖామణి యగు నాహేమసుందరుండు తత్పుర
ముం బ్రవేశించి, యందు నివసించి,

ఉ. తమ్ముఁడుఁదోడుగాఁగఁబిన।తండ్రియు మేలని హెచ్చరింపవై
ద్యమ్మునఁగొప్పవాఁడనని।దబ్బఱలాడుచు మోసపుచ్చి, వి
త్తమ్ముహరించుచుండె నిజ।ధర్మపథచ్యుతకార్యమంచు చి
త్తమ్ముననెంచఁ డయ్యె నిది।తప్పనిచెప్పెడివార లెవ్వరో?

వ. అశ్వినీదేవతావరప్రసాదలబ్ధవైద్యవిద్యాపారగులమనియా
సోదరు లిరువురుంగూడి తత్పురంబున సమీపముగ్రామం
బుల సంచరించుచు ననేకజనంబుల యమనిశాంతంబున
కతిథులంజేయుచుఁ గ్రమక్రమంబున నెల్లయెడల వారైన
పుణ్యాంబునఁ బామరజన సన్మానంబుఁబడసి,

ఉ. స్వోదరపోషణార్థమయి।యుచ్చము నీచము నెంచకుండభా
గ్యోదయలబ్ధికానవడి।యుత్తమనీతిఁ బరిత్యజించి సంపా
దితఘోరపాపులయి।మందుల మాఁకులవిక్రయించుచున్
సోదరరాజవైద్యు లను।చుఁబ్రకటించిరి తత్పురంబునన్.

గీ. సిద్ధమకరధ్వజం బంచు। శుద్ధమైన
పూర్ణచంద్రోదయం బంచుఁ। బుష్పబాణ
పంచబాణ బృహద్ధాతు।వర్ధనాది
రమ్యవాసంత కుసుమాక।రంబు లనుచు.

సీ. శతపుటాభ్రకమంచు। శతపుటవజ్రాభ్ర
కంబంచు హరితాళ।కంబులనుచుఁ

గనకాభ్రకంబంచుఁ । గాంతాభ్రకంబంచు
లోహాభ్రకంబంచు । లోహమనుచుఁ
గాంతలోహంబంచు । ఖడ్గలోహంబంచు
వైకాంతమనుచుఁ బ్ర।వాళమనుచు
ముండలోహంబంచు । భూరినాగంబంచు
హేమాక్షికంబంచు । హేమమనుచుఁ

గీ. గాంస్యవజ్రముక్తావంగ।కఫరి తామ్ర
శంఖ రజిత కాసీస ర।సంబులనుచు
భస్మనామాళి నానర।ఘుస్మరు లాగి
విక్రయించుచు నార్జించి । రక్రమముగ.

సీ. శ్రీవిష్ణుచక్రంబు । శ్రీకాలకంఠాగ్ని
కాలాగ్నిరుద్రంబు । కాలకూట
మమృతాంశురసము మ।హాజ్వరాంకుశము నా
రాయణాస్త్రము వాత।రాక్షసంబు
బ్రహ్మరంధ్రంబు స।వగ్రాహికఫకేతు
సూతికాభరణంబు । సూర్యరసము
తరుణార్క మత్స్యగ్ర।తరుణార్క మతిసన్ని
పాతభైరవి మహా।వాతహారము

గీ. సన్నిపాత సూర్యావర్తి । చండభాను
వనుచు నానావిధౌషధా।హ్వాయములెల్ల

నేర్చి కొన్నివిషంబుల । నేర్చి కూర్చి
పాప మారాజవైద్యులు । బ్రదుకుచుండ్రి.

వ. ఇట్లు,

ఉ. ఏహ్యములైనమూలికలఁ హీనపదార్థములన్ గ్రహించి యు
గ్రాహ్యములైనతైలములఁ । గానియుఁ జేయని యౌషధంబుల
న్నేహ్యములన్ ఘృతంబుల విలేపములన్ బరికింపఁ గేవలా
సహ్యములైనభస్మములఁ శాస్త్రవిరుద్ధముగా నొనర్చుచున్.

వ. హేమసుందరుండు, సోదరసహితుండై ధనం బత్యధికంబుగ
నార్జించె.

మ. చరకాద్యుత్తమవైద్యశాస్త్రవిధులన్ జర్చింపఁగా నేలఁ నూ
ర్ధ్వరఁజంపంగలవాఁడువైద్యుఁడగు నూరుం బేరు లేనట్టి దుశ్చ
రితుండయ్యును; వాఁడుపండితుఁడొ? శాస్త్రజ్ఞానమే పాటి యో
చెయుఁగంజాలినవాఁడు లేఁడుపురమం దెలావితర్కింపఁగన్.

గీ. నిజపిచండభాండములను । నింపుకొఱకు
వృత్తిధర్మమెఱుంగక । విషమయౌష
ధములనిచ్చి మృపాకపాయముల నొసఁగి
ప్రజలవంచింతురీదుష్ట । వైద్యులకట.

ఉ. ధాతుపరీక్ష దేహములతత్త్వమువస్తుగుణంబు శాస్త్రని
ర్ణీతపథంబు నోషధులనేమము సర్వరుజానిదానమున్
బ్రీతిగ నేర్చి పైననుభవజ్ఞులఁ బెద్దలనాశ్రయించి యు
జ్ఞాతరహస్యయోగములసారమెఱింగినవైద్యుఁడెవ్వఁడో

గీ. శాస్త్రపరిచయహీనులు శస్త్రపరులు
భక్షితాశేషమానవవ్రాతులైన
మూఢవైద్యుల వైద్యంబు రూఢికెక్క
శ్రాద్ధదేవుండు నేఁడు విశ్రామ మొందె.

సీ. అద్వైతవిద్యారహస్యంబుల నెఱుంగ
భ్రాంతి మీ కేల వేదాంతులార
కర్కశవాక్యాలం దక్కించి బాధలొం
దగ నేల తర్కశాస్త్రజ్ఞులార
శ్రోత్రశూలములైన శ్రుతివాక్యములతోడఁ
బని యేమి శ్రోత్రియవర్యులార
అర్థంబు లేక శబ్దార్థంబుకొఱ కింత
చింత యేటికిఁ గవిశ్రేష్ఠులార

గీ. గణిత మని చావ నేటికి గణకులార
వ్యాకరణ మేల శాబ్దికప్రవరులార
ధర్మమేటికి ధర్మశాస్త్రజ్ఞులార
ప్రజల వంచించి బ్రదుకుఁడు వైద్యమునను.

గీ. నాడిఁ జూచు నెపంబున నారిఁ జేరి
పాణిగ్రహియించి భాషింప వచ్చునౌర
వైద్యమును మీఱు నవవద్యవిద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

గీ. తొలుత లజ్జాపులకితాంగ ములస్పృశించి
బాలరండలవలపింప వచ్చు నార
వైద్యమును మీఱు ననవద్య విద్యగలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

గీ. వారవనితాపరిష్వంగ వైభవంబు
వైద్యనేపమున సతతంబుఁ బడయవచ్చు
వైద్యమునుమీఱు ననవద్య విద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

గీ. పుంస్త్వ ముదయించు ననుచు న పుంసకులను
వంచితులఁజేసి యార్జింప వచ్చుధనము
వైద్యమును మీఱు ననవద్య విద్య గలదె?
హేమసుందర ధన్యుండ వీవభువిని.

గీ. సంతతి జనించు ననుచు నౌషధములిచ్చి
వంధ్యలను మోసపుచ్చెడి వైద్యవరుఁడ
వార! నీవైద్యనీతి వంధ్యాప్రసూతి
హేమసుందర ధన్యుండ వీవ భువిని.

వ. అట్టి యీయాయుర్వేదశిఖామణి యొకనాఁడు,

గీ. ప్రజ్వలించుచుఁగాలు శవంబుఁజూచి
చోద్యముంబొందె భళిర! నా సోదరుండు
లేడు, నేనూరికేగిన వాఁడ నహహా
యిట్టి హాస్తలాఘవవైద్యుఁ డెవ్వ డనుచు.

వ. ఈయంశ మిట్లుండ,

ఉ. చేరము సారముం గల కుబేరుఁడు వైశ్యకులోద్భవుండు చే
హారుల కెల్ల నేలిక మహాధనవంతు లవేళలకులం
గోరిన సత్వరంబె సమకూర్చు ఘనుండనఁ నొప్పనొక్కఁడా
యూరవసించు వేశ్యలకు సుందునె తేమియొకప్పుడేసియున్.

ఉ. ఆతఁడు రాజవైద్యులగృహంబునకున్ మకరధ్వజాదివి
ఖ్యాతమహౌషధంబులను గైకొనవచ్చిన యట్లు వచ్చి వా
రాశతి నింట లేకునికి నచ్చట గోపినిఁ జూచి యామె వా
క్చాతురి కుల్లసిల్లె సుమచాపవిముక్తశరాహతాత్ముఁడై.

గీ. సరససల్లాపచాతురీసరణిఁ జూపి
వాని హృదయంబుఁ గరగించి వానితోడ
నొండు దలఁపక పున్నెంబు పండె ననుచు
వెడలె నాగోపి లంజల విడువదగదె?

చం. తనవల వేవగించి సతతంబును దొత్తులపొత్తుఁ గోరు వా
ఘునివలపించి యింటఁ దనతోఁ దులదూగుచు ధిక్కరించు నా
వనిత తనంత నే గృహము బాసి తొలంగినదంచు నెంతయున్
మనమున సంతసించె గుణమానిని సుందరుఁ డాగ్రహింపగన్.

చ. సతము గృహంబున హృదయశల్యము కైవడి సంచరించుచున్
బతి నెడఁబాయకుండు ధనభామినిపోకకు సంతసించె నా
సతి; పతి వెండియున్ ధనమొసంగిన వేశ్యలభింపకున్నె? యిమ
హ్మతియుగుభర్తఁ దిప్పుకొను మార్గమెఱుంగరు ముగ్ధలక్కటా!

చం. కులటతోఁ గలంగె నంచుఁ బతిఁ గొంగుపసిండిగ నుండు నంచు నా
కులసతి సంతసించె మదిఁ గోరికలీరికలెత్త; నక్కటా
వలపురవంత లేని తమ భర్తల నేలుకొనంగలేక వే
శ్యలనెరసుల్ గణించి ముద మందిన భార్యలు జాణలౌదురో.

—◊ హేమసుందరుని మనస్తాపము ◊—

ఉ. "అక్కట దొంగలంజె వలపంతయు వంతకు వడ్డిగాఁగ నక్
దక్కెఁ దొలంగె; నేవరునఁ దాఁ బెదఁ? దాఁ బెదఁగాక; తాళునే
తక్కిడుకాఁడు తుంటవిలుఁ దంటబోజుంగుల నుండనిచ్చునే
యెక్కడ కేగు? నే విటుని యింట మెలంగు నెఱుంగవచ్చునే?

ఉ. రూకలొసంగలేక మది రోసితినో? చెలువారు మేల్ జరీ
కోకలనీయఁ జాలనని కుందితినో? కలనైన? నిట్టిపై
పోకకునెట్టి కారణము బుద్ధికి సుంతయుఁ దోచకుండె; న
స్త్రాకులబెట్టి యేగె నవురా వెలచానల విశ్వసింతురే.

సీ. పచ్చపూసాదిగ హెచ్చుగ వెచ్చించి
కొంపబచ్చుల కెల్లఁ గుదవపెట్టి
పొంకంబు జనుదోయి బింకంబుఁ దప్పని
యిల్లాలి సొమ్ములఁ బెల్లగించి
సద్ధర్మములఁ బాసి సంచరించుటకుఁ గాఁ
జింతించు తండ్రికిఁ జిచ్చుబెట్టి
నీతికి దూరంబు జాతి యోర్చునె యంచుఁ
దెలుపు పెద్దల దిట్టి ధిక్కరించి

గీ. ధనము ధన మంచు నాయసి దాఁచి దాఁచి
తనకుఁగా ఘోరవిషము నాయసికొసంగి
తన్ను దేవేరిగా నెంచు నన్ను ద్రోత్తు
కూతు రెడఁబాసె నక్కటా కొంపదీసె.

ఉ. ఇచ్చకమాడ నేర్చువిటుఁ డెవ్వఁడొ మందునెపాననింటికిన్
వచ్చి లతాంగిఁజూచి నయవాక్కులఁ జక్కగ మోసపుచ్చి, నీ
యిచ్చకు వచ్చినట్లు ధనమిచ్చెద మెచ్చెదనంచుఁ జెప్పి తాఁ
జెచ్చెరఁ గొంచుఁ బోయెఁ జెలిచెక్కుల నొక్కి రమింపకుండునే.

ఉ. నమ్మితి నింటఁ బెట్టి గృహనాయికఁ జేసితి దానిస్నేహమో
హమ్ముల మందహాస పరిహాస విలాసములన్ గరంగి రా
రమ్మని మోసపుచ్చె నవురా విటుఁ డెవ్వఁడొ? దొంగలంజె నా
నెమ్మదిఁ దలంపకుండఁ జనె; నేటికిఁ దీరె ఋణానుబంధముల్.

ఉ. చెక్కు చెమర్పకుండ సిరి బిందులు ద్రొక్కెడు నింటఁ బెట్టి నే
నక్కున గారవించితి; నొయారి ననుం గికురించి యేఁగునే?
ఎక్కడి కేఁగెనొక్కొ? యిటు లీఁదెద ఘోరవియోగసాగరం
బక్కట! నేఁడు నాదుగృహమంతయుఁ బాడఱె నేమిసేయుదున్.

ఉ. కక్కసమయ్యె నావలపు; కానన చంద్రికయయ్యెసొంపు; నే
నెక్కడ దానిఁ జేరుటది యెక్కడ? యింతకుఁ దెచ్చె మన్మథుం
డెక్కడ వానినోర్చుటది యెక్కడ? వెండియుఁ జిక్కునొక్కొ నా
కెక్కడ? దేవలోకమది యెక్కడ? హా! విధి కంటగించెనే?

ఉ. చక్కనికన్నుఁదోయి, రతిసంగతి కుబ్బుచుఁ గేలుదోయికిన్
జిక్కనిచన్నుదోయి, నును జెక్కిలిఁ జూచిన ముద్దులూరు కెం
పెక్కినమోవి, మైవిరుపు తెప్పటికప్పుడె సొంపులీనఁ గా
నెక్కుడఁగానరాదు రమి యింపుల కింపులు నింపు; నక్కటా
యక్కన కౌంగిఁ బాయఁగల నాయిలవాడు శరీరముండఁగన్.

ఉ. పాటలగంధి గోపి నెడఁబాసితి నార్జితమైన యీధనం
బేటికిఁ? బేటికింక యశ మేటికి? వీటికి; నిందుజవ్వనం
బేటికి? నేటి కింక బ్రదు కేటికిఁ? గాటికి; సార బోటికిన్
మాటికిమాటికిన్ వెతల బ్రుందెద గుందెద నేమి సేయుదున్.

సీ. విత్తమ్ముఁ దెమ్మని చిత్తమ్ముఁ గొమ్మని
వలపించి వలచిన వలపుకత్తె
ప్రేమించి రమ్మని కామించి కమ్మని
ముద్దులిచ్చినవాడు ముద్దుగుమ్మ
మనువిచ్చి బ్రతిమాలి నను మెచ్చి రతికేళి
కిచ్చగింపఁగఁ జేయు మెచ్చులాడి
వగలనల్లనఁ జూచి నగలు ఘల్లన లేచి
యలరించి యలరిన యలరుఁబోణి

గీ. హావభావంబులకుఁ బేటి యావధూటి
వలపు బంగరుబొమ్మ సొం పలరుకొమ్మ
తొంటి వాసాని మానియా యింటిదాని
నేల నెవ్వాఁడు గోరు? నా కేల పోరు ?

వ. ఇట్లు,

మ. వెతలం బెట్టిన దంచు సుందరుఁడు గో। పీమోహావాపీరసా
న్నతిలోస్నానముఁజేయుభాగ్యముదిశా। న్యంబయ్యెనంచున్నదు
న్నతిహీనుండయిసన్నిపాతజనితా। ర్తిం దూలురోగింబలె
న్మతిఁదప్పెఁ గతిఁదప్పెఁ దుర్గతియుసం। ప్రాప్తించు నింతేటికిన్.

వ. మఱియు వామూర్ధుం డప్పుడప్పుడు నిజకాంతంజూచి యే
వగించుటయుఁగాక తన్నలరింపంజేయు తలంపునఁ గుల
సతి,

సీ. దువ్వెన చేఁబూని । దువ్వుచుండెడువేళఁ
"గొప్పాడిపడు" నని । చెప్పుచుండు
ముకురంబు చేఁబూని । బొట్టుదిద్దుచునుండఁ
"జక్కనిదానవే । చాలు" ననును
పైరిణీఅవికెపై । పైటజాఱుటఁజూచి
"ఊఁ మొత్తుకొన్నట్టు । లున్న" దనును
మురియుచుఁ దనతోన । ముచ్చటింపఁదలంప
"నోయన్నదా" యని । నొవ్వనాడు

గీ. సొగసుఁ గన్నులఁగాటుక । పొగఁదీర్చి
యలరినం గనుంగొని "లంజ । వ" నుచుఁదిట్టు
నయ్యతిరుపతిపరపతి । యమ్మయనుచు
మాన్యులువచించు నార్యోక్తి । మఱచెనేమొ?

వ. ఇట్లనవరతము,

క. కుటిలాత్ముఁడు సుందరుఁ డా
కుటిలాలక నాత్మ నెంచి । కోపించుచు, దు
ర్ఘటుఁ డెవ్వఁడొ గొనెనని, యు
త్కటముగ శోకించుచుండెఁ గాహూంధుండై.

ఉ. అంతవసంతమంతయువ । నాంతసితాంతలతాలతాంతభా
స్వాంతము; నంతరీకృతవి । వాహమహోత్సవసంతతారవా
క్రాంతము; కుంతకుంతకల । కుంతవధూకలనాదపూరితా
శాంతమునై విరాజిలె దు । రంతవియోగసతీకృతాంతమై.

వసంతఋతువర్ణనము.

సీ. కరమింపులనునింపు । కరకంకణధ్వనుల్
శారికాపంక్తికిఁ । జదువుసెప్ప
నడయాడువేళ ఝ । ణన్నూపురంబులు
హంసకాంతలఁ జీరి । యాదరింప
మేఖలాకింకిణీ । మేదురక్వాణముల
నంగుగుణధ్వని । సంగమింపఁ
దాటంకమణిగణ । ధగధగ రోచులు
మందహాసములకు । విందు లొసఁగ.

గీ. మాధవుండేలు నుద్యాన । వీధులందు
సతము వాహ్యాళిసాగించు । సతులవదన
పద్మముల నవలోకింప । భాస్కరుండు
స్యందనంబును బోనిచ్చె । మందగతిని.

గీ. ప్రాతగుబ్బంబులనుమార్చి । నూతనముల
సంఘటింపంగ మదినెంచి । సత్తురంగ
కోటికుత్పత్తిభూమియై । కోమరుమిగులు
నుత్తరాశకు వెడలెంబో । యుష్ణకరుఁడు.

గీ. మంజరీరేణుపింజర । మంజుగాత్రి
పికము, కాకపిహితచూత । వృక్షమునను
కంఠమాధుర్యగరిమ, వ । క్తృత్వమొందె;
సత్కృతులచేఁ గులీనుని । చందమునను.

గీ. అనలచుంబితకేసరుం । డవనిజాద్ర
తాశయుండు, ప్రసన్నతా । రాధిపుండు
విధురరామాతురాపాంగ । వీక్షితుండు
మాధవుండురాజిలె హను । మంతుఁడనఁగ.

గీ. పల్లవవ్రాతమగ్నియై । ప్రజ్వలించె
వరపికద్విజమంగళ । ధ్వను లెసంగె
మందగతివీచెఁ బవనుండు; । మాధవుండు
పుష్పవతియైన వనలక్ష్మిఁ । బొందు వేళ.

సీ. సతతంబు నవవిలా । సంబుల శోభిల్లె
వారాంగనం బోలి । ప్రమదవనము
చోరుని చందానఁ । గ్రూరశరంబులఁ
బాంథులఁ బీడించెఁ । బంచశరుఁడు

వనితోపమితలతాపల్లవవితతిని
శృంగారరసము మూర్తిభవించె
ముగ్ధకాంతాలజ్జఁ బోలి క్రమంబున
రాత్రిభాగంబు కార్శ్యంబుఁ బొందె

గీ. సరసుఁడగు మాధవునిఁ గూడు సమయమునను
వనతలేందిరా కృతగళస్వనము లనఁగ
పికశుక ధ్వను లెల్లెడఁ బిక్కటిల్లెఁ
బలుకశక్యంబె పరికింపవలయుఁ గాక.

సీ. మలయజ సౌరభంబులఁ బూని యేతెంచి
నిర్ఝరౌఘంబుల నెమ్మిఁ గాంచి
అరవింద మకరంద మిరవొందఁగ వహించి
మదవదళివ్రాత మద మణంచి
ద్రవిడకాంతాభ్యంతరంబుల విహరించి
యతుల రతిస్వేద మపనయించి
ప్రమదావనంబుల బహుభంగుల రహించి
కుసుమరజంబు దిక్కులను నించి

ఆ. మంజరీపరీతకుంజంబు గుంజించి
పుష్పవతుల లతల పొందు లెంచి
పంచశరు ననంగు బలవంతు నొనరించి
మలయమారుతంబు మలసె మించి.

వ. తత్సమయంబున,

గీ. ఘనజఘనతన్వి । స్తనభార వినమితాంగి
వికసితాంభోజపత్రాక్షి । విద్రుమోష్ఠి
యనుచు వాగోపిఁ దలఁచి రోమాంచముననుఁ
గుందు హసియించుఁ బ్రిలపించు । సుందరుండు.

—♦ వృద్ధవేశ్య ♦—

ఉ. ప్రాయముఁ జెప్పనేల విధి। బాల్య మెఱింగిన వృద్ధవేశ్య నా
రాయణి, యర్థసంగ్రహప। రాయణిమన్మథమంత్రశాస్త్రపా
రాయణి యోర్తు తత్పురవ।రంబున రాజిలు వేశ్యవాటికన్
బాయక సంచరించు రతి।యుల్లవరుల్ కడుఁ దల్లడిల్లఁగన్.

గీ. జానుపర్యంత లంబిత। స్తనయుగాఢ్య
ద్విపురుష భుజపరిగ్రాహ్య । విపులమధ్య
అతులభేరీనినాదస్మి। తావృతాస్య
విటజనేభ పంచాస్య యా। వృద్ధవేశ్య.

సీ. విటులఁ జూచినవేళ । వెలిపుచ్చు దరహాస
మమవసచీఁకటి । ననుకరింపఁ
దేటతెల్లంబుగఁ । దెల్లబాఱిన బుఱ్ఱ
ముగ్గుఁబోసిన బుట్ట । పోలుపుఁ దెలుప
లొట్టకన్నుల తల।కట్టు నాకన్బొమల్
గొంగళి పురుగుల । రంగు లీన
వెన్ను వంగిచలింప । వ్రేలాడు చన్నుల
నుయ్యాల లని బాలు । రుల్లసింప

గీ. నమ్మలకు మంచి యిమ్మగు । తమ్మలంబు
లొత్తవోయిన బుగ్గలో । న త్తమిల్ల
హేమసుందరు వీక్షింప । నేగుదెంచె
విటజనేభకుంచాస్య యా । వృద్ధవేశ్య.

సీ. "అత్త యెచ్చటి కిప్డు । డరుదెంచుచుంటివి
పలుకవా" యని విటుల్ । పలుకరింప
"ధన మిచ్చినం గాని । తలుపుదీయ" దటంచు
ధనహీనవిటులు కొం । దఱు వచింపఁ
"గామింపఁ దగిన యా । కామాక్షికిం దల్లి
యీవృద్ధ" యని కొంద । ఱేవగింపఁ
"గొత్తయల్లుని కొఱ । కత్త వచ్చుచు నున్న
దైయుండు" నని కొంద । ఱపహసింప

గీ. "వింతులకుఁ గాంతులకు నుసు । లిచ్చు" ననుచు
ఊరి టిల్లాండ్రు కొందఱు । ప్రస్తుతింప
నేరి కేరీతిఁ బలుక కా । వృద్ధవేశ్య
హేమసుందరుగృహమున । కేగుదెంచె.

ఉ. ఇంచుకయైన జంకక యా । నేకజనంబులఁ జంపి యాతఁ డా
ర్జించినవిత్తముఁ గృహము । క్షేత్రముల న్మణిభూషణంబుల
న్గాంచి హరింపఁగా వినుచు । గజ్జెలతల్లికి మాఱటన్ బ్రవే
శించె గృహంబునన్సిరి న । శింపక యుండు నెయొక్కఁ డ్రవేల్మిడిన్.

సీ. నాడిఁ బరీక్షించి । నయనంబు లెత్తి పై
త్యాధికంబుగ నున్న । దనెడువాని
క్షీణించె ధాతువు । శీఘ్రంబుగా స్వర్ణ
భస్మంబుఁ గొండని । పలుకువాని
సకలంక మగుమందు । మకరధ్వజం బని
యత్యధికంబుగ । నమ్మువాని
సుఖసంకటములకు । శుష్కించె మీమేను
మేలుకొం డని చెప్పు । మేలువాని

గీ. మదనకామేశ్వరీలేహ్య । మహిమవలన
సురతమింపొందునని సాక్షి । సోలువాని
బ్రిదుకఁ డాతఁడు పొండని । వదరువాని
హేమసుందరు వీక్షించె । వృద్ధవేశ్య.

వ. తత్సమయంబున వేఱొక్కరుండు వచ్చి హేమసుందరుం
జూచి యిట్లనియె.

ఉ. అక్కట! నిన్నుఁ గ్రొత్తగను । నార్కమొసంగి తినంచురాకలన్
గ్రక్కున సంగ్రహించికొను । కాలములో గుణమిచ్చునంచు మీ
రక్కడనుండి వే వెడలి । నంతనె యేమనవచ్చు...రోగియిం
కెక్కడ? దిక్కులేని ధన । హీనుల నివ్విధి మోసపుత్తురే.

సీ. ఉన్నరోగంబు స్వల్ప । మత్యున్నతముగఁ
జేసి వేగబాగా నని । యాసపెట్టి

రకట తుదకు నిట్లయ్యె మీ । హస్తములను
ఘల్లుమనినంత వారింట । ఘొల్లుమనిరి.
గీ. అనిన విని వాని కున్నతా । సనమొసంగి
"యొసఁగఁదగు నౌషధం బాయు । వొసఁగఁగలమె?"
యనివచించి భస్మాదిలే । హ్యముల నొసఁగె
హేమసుందరు నైపుణ్య । మెన్నఁదరమె.

వ. ఇట్లెల్లరఁ బ్రియవాక్యములందనిపి వీడ్కొల్పి యనంతరము వృద్ధవేశ్యఁ జూచి మందస్మితమండితముఖమండలుండై నీవువచ్చినకార్యం బేమనిన నామె సవినయంబున మృదుమధురవాగమృతంబు వర్షించుచు నిట్లనియె.

— వసంతోత్సవాహ్వానము —

ఉ. కమ్మనికుందనంబనఁగ । గ్రాలెడుచక్కఁదనంబుఁగల్గి లో
కమ్మున వైద్యరాజులన । గా నుతికెక్కిన మిమ్ముఁజూచు భా
గ్యమ్ము లభింపకుండె నిపు । డయ్యది చేకురెనంచు నెంతయున్
నెమ్మదిసంతసించెద గ । ణించెద మీసహవాససౌఖ్యమున్.
ఉ. అక్షయమైన సంపదయు । నంతకు హెచ్చినవిద్యయున్ సతీ
లక్షితచారులక్షణవి । లాసములున్ గల యెమ్మెకాండ్రిక
ధ్యక్షుఁడు సుందరుండు ఘనుఁ । డంచుగడుంగడు నాకుమారికా
మాక్షివచించుచుండు నపు । డప్పుడు నేవిని సంతసించెదన్.
గీ. ఋతువులకునెల్ల సామంత । మీవసంత
ముత్సవశ్రేష్ఠమగు వసం । తోత్సవంబు

జరుపనున్నారు నేఁడు మా । జాతివారు
తమరు సరసులౌరాఁ దగు । సమయ మిదియ.

వ. అనినవిని హేమసుందరుం డట్లయగుఁగాక యని యామె
వీడ్కొలిపి యిట్లని వితర్కించె.

ఉ. వంతలపాలొనర్చి, నను । బాసిన యాలలితాంగి నెంచి నే
నెంతయుఁ గుందుచుండఁ దన । యింటికి రమ్మని వృద్ధవేశ్య వా
సంతమహోత్సవంబను మి । షంబున ననుఁగొని యంత నోరనా
స్వాంతము చల్లనయ్యెఁ గను । లారఁగఁ జూచెదఁ గామిఁ గామినై.

గీ. విటులు కామించి తుదకు నీ । ప్సితము చెడిన
వెఱ్ఱులై మాఱుపేరులఁ । బిలుచుచుందు
రంతమాత్రాన నేమయ్యె । నఖిలజనులఁ
గామియనుపేరఁ గామాక్షి । ఘనతఁ గాంచె.

—◆ సంకల్పము ◆—

ఉ. చక్కనిచుక్క యంచు సర । సంబు లెఱింగినజాణ యంచు నా
జక్కవదోయిసొంపు నెక । సక్కెములాడు చన్నుఁదోయిఁ బెం
పెక్కినచాన యంచు విటు । లెల్లరుఁ గామినిఁ గామి నెంచి న
ల్దిక్కులఁ జాటుచుందురు గ । దే జగదేకమనోహరాంగిఁ గా.

చ. వలచితి ముద్దులిచ్చి బహు । భంగుల నక్కున గారవించి కో
ర్కెలఁ దుదిముట్టఁ దీర్చి యల । రించితి నింటికిఁ బెద్దఁ జేసితిన్
గులసతి రోసితిన్ గడకుఁ । గొంపమునింగినయట్టు లిన్నియున్
దలపఁక కాళ్ళఁదన్నుకొని । తప్పిచరించునె గోపి యక్కటా.

ఉ. ఇక్షుశరాసనవ్యథ సహించి మనంబును నిగ్రహింపఁగా
దక్షుఁడెవండు? గోపితలఁ దన్నులతాంగి లభింపకున్న నా
యక్షయమైన కల్మి కది రా మదిరాక్షి సరోరుహాక్షి కా
మాక్షి లభించె నాదు కఱవంతయుఁ దీరె విచారమేటికిన్.

ఉ. చిన్నదియందకత్తె యని చెప్పుదు రింతకు నామె తల్లి ర
మ్మన్నది సంశయింపఁదగునా మగవానికి? నాకు లోప మే
మున్నది? తృప్తిదీఱ ధనమున్నది, యూపయిఁ బ్రాయమున్నదే
మున్నది చచ్చినంతఁ దను వుండునె యూమను వుండునే భువిన్.

సీ. ఆడఁబోవుతీర్థం బెదురైనయట్లు
వెదకఁబోవుతీగియ కాళ్ళఁ బెనఁగినట్లు
తెలమి గామాక్షి వీక్షింపఁదలఁచినంత
నింటి కేతెంచి పిల్చె నీ వృద్ధవేశ్య.

ఉ. కోపముఁ జెందుఁగాక జనకుండు కులాంగన కుందుఁగాక యా
క్షేపకులైన మూఢు లుడికింతురుగాక కులంబాగిన్ మన
స్తాపముఁ జెంది ఘీయని దీనసంతులు కొట్టినఁ గొట్టుఁగాక; నే
నీపయి విత్తమిచ్చి భరియించెదఁ గామిని మందగామినిన్.

చ. సరసత లేక దేహమున శక్తిరవంతయు లేక కామినీ
సురతసుఖంబులన్ బడయు చొప్పునెఱుంగక జాణలైన సుం
దరుల వరించి యేలుకొను ధైర్యము లేక వచింతురక్కటా
పరసతిఁ జూడరాదనుచు వారు నపుంసకులంచు నెంచెదన్.

ఉ. సంపదఁ బ్రాయమున్నతియుఁ జక్కదనంబుఁ గల్గిట్టివాఁడ గా
మింపఁగ రాదె? వేశ్యలర మింపఁగ రాదె? సుఖింపరాదె? నా
పెంపుసహింపలేని యవివేకులు లోకులు వీరి కేమి? లో
కొంపము నింగినట్లు కడుఁ గుందెద రన్యులసౌఖ్యవృత్తికిన్.

శా. ఈలోకంబున సౌఖ్య మొందవలెఁ గాకీజన్మ మింకేల వే
శ్యాలోలుండని లోకులందురని నే శంకింతునే? వృద్ధవే
శ్యాలాపంబుల వీను లారవిని నే నాశించితిన్; వేగమా
శాలారత్నముతో రమింపవలదా వైద్యాపదేశంబునన్.

వ. ఇట్లు వితర్కించి వసంతోత్సవంబు సందర్శింపనిశ్చయించి ధౌతవస్త్రముల నలంకరించుకొని గృహంబుఁ బాసి శీఘ్ర గమనంబున.

—◆ వేశ్యవాటిక ◆—

చ. చని చని చూచె సుందరుఁడు సజ్జనదూషితదంభవాటికన్
వనరుహపత్త్రవద్ఘటిత పంజరబద్ధసుమాత్రఘోటికన్
వినయవిలాసవేషయుత వి త్తవధూకులరత్నపేటికన్
జననుత తేహితత్తహిత నాట్యకళాంకిత వేశ్యవాటికన్.

వ. ఇట్లు వేశ్యవాటికం జూచి యందుఁ బ్రవేశించి,

సీ. తనుజూచి మొలమి లేచినయట్లు నటియించి
యించుకపృథుపృష్ట మెత్తుదానిఁ
దనుగాంచినంత జాఱ్చినపైట సవరించు
పడుపునఁ జనులఁ గేలిడినదానిఁ

దనమోము వీక్షించి । నెనరున్న రావచ్చు
ననుసట్లు లోనికి । నరుగుదానిఁ
దనతోన నించుక । చనవున్నచందాన
దరహాసముం జేసి । ముటెయుదాని

గీ॰ సుందరుండు వీక్షించి యా।నందమొంది
నాదిగాక జన్మం బని । నవ్వుకొనుచు
మానములఁ ద్రిప్పుకొనుచు వి।లాసగతులఁ
జనియె నావసంతోత్సవ।స్థానమునకు

సీ॰ ధన్వంతరియెవచ్చె । దర్శింపుఁ డనియొర్తె
వాలుఁ జూపులఁ జూచి । వావిఁ దెలుప
రతియేడనున్నది । రతినాయకుఁడువచ్చె
మేల్కొండనియొర్తె । మేలమాడ
నాలోకదేవేంద్రుఁ । డీలోకమున కిప్పు
డేతెంచె ననియొర్తె । యింపునింప
నలరంభ నెడబాసి । నలకూబరుఁడువచ్చె
నాశ్చర్యమనియొర్తె । నిశ్చయింప

గీ॰ నెన్నఁడునురాని వారిపు । డేగుదెంచి
రనుచునోర్తుక సురభిచం।దన మొసంగ
వచ్చిరని వృద్ధవేశ్యయుఁ । బలుకరింప
నతఁడు కూర్చుండె నాసభా।భ్యంతరమున.

చ. జరగెమహోత్సవంబు నర। నప్రియతాప్రతిమానగానసు
స్వరనటనానుకూలవర। వారవధూపదనూపురారవ
స్ఫురితవిటప్రవర్షితవ। సుగ్రహణాగత చేటికాజనో
చ్చరితమహాప్రసాదజయ। శబ్దవిమోహిత నాకలోకమై.

వసంతోత్సవము.

వ. తత్సమయంబునఁ గామాక్షి తన నైపుణ్యముంజూపుతలం
పున నాట్యరంగపురోభాగంబున కేతెంచి,

ఉ. కంగులుదీర్చినట్టిఱవి। కన్ జనుఁదోయి యణంగకుండ ను
ప్పొంగినయట్లునిల్చి జగి। మోవిని చిర్నగవంకురింపమా
ర్దంగికుఁజేరి యాతనిమృ। దంగముపైఁగరమూనినాలుఁజూ
పుంగవపాంతనుంచు విట। పుంగవులంగరఁగింపఁజూచుచున్.

సీ. తళతళ త్తళలీను। జలతారుగాగర
పసిడినిగ్గులనింపు। భ్రాంతిఁగొలుప
నెత్తమ్మిపూవుల। క్రొత్తముత్తముతావి
మొయినుండి దిక్కుల। మేలుకొలుప
ఱవికబిగింపున। ఆపాదకేపారు
చనుఁదోయి పైటలో। గునిసియాడ
విడనాడ కేనాఁడు। వెన్నాడివ్రేలాడు
కీలుజడంగ్రాలు। పూలురాల
గీ. ఘల్లు మని గజ్జెలందెల। గర్వమణఁచి
తాళమానంబులంగూడి। ధ్వనులనీనఁ

బాటకనుకూలముగనుండు నాటలాడి
కపటవినయాభినయముల గరిమఁజూపె.

గీ. భళీభళీబాగుబాగు వహ్వాయటంచు
చాలురా మేలుమేలురా జాణయనుచు
సారె యయ్యారె యొయ్యారి యానటంచు
సభ్యులెల్లఱుఁబొగడిరి సంతసమున.

శా. గానప్రక్రియ కానుకూల్యమగు నాకంఠంబు, విన్నాణమౌ
నానాట్యంబు మనోజ్ఞమౌ నభినయం బాతాళ మామేళమ
త్యానందంబు ఘటింప మైమఱచి మోహాంభోధిలో నీఁదుచున్
మానంబూనెను హేమసుందరుఁడు బ్రహ్మంబోలె నిశ్చేష్టుఁడై.

సీ. పెండ్లాడ నని యింట బీరంబులాడిన
వాఁడామెకపుడు పెండ్లాడ నెంచె
భార్యఁ బాయని యేకపత్నీవ్రతుండొక్కఁ
డాజాణమైత్రేవి యభిమతించె
సన్యసింపఁదలంచు జనుఁడొక్కఁడామెతోఁ
బెంపొంది పైసన్యసింప నెంచె
ధనమేటికింక యీతనువేటి కీమెఁ గూ
డెదనంచు యొకలోభి యొదఁదలంచె

గీ. విత్తహీనుండ ననికుందె విటుఁడొకండు
జవ్వనమణంగెనని యేడ్చె సరసుఁడొకఁడు

సమయమూహించి భాషింప । జాణఁడొకఁడు
డెందమేమయ్యెనొకొ గాఁ డాసుందరుండు.

చ. అలరులఁ దేనె లూరినటు । లాధనకామిని పాడినట్టి పా
టలవిని పాడినప్పుడు తొడంబడకుండఁగ వాడినట్టి యా
టలఁగని యొక్క జూదరి యొడందఁగ దుంగడు మెచ్చి నేఁడు నే
గెలిచినవిత్తమిచ్చెదసుఖించెదనంచు విమోహితాత్ముఁడై.

మ. తనపిత్రార్జితవిత్తమున్ సరసుఁడై । ధ్వంసంబుగావించి, ని
ర్ధనియై వేశ్యలపొందికన్ దలఁచుచున్ । రంజిల్లు దేవాంగుఁడా
ధనకాంతామణియాటపాటలకెడం । దన్ మెచ్చి చింతించె, స్త్రీ
జననం బేటికిఁ బేదనైతినను చున్ । సంభోగవాంఛామతిన్.

చం. పసచెడిపేదయైనయొక । వైశ్యవరుం డపుడామెఁజూచి సం
తసమున మెచ్చి నౌర! తడఁ । తప్పెఁగదా యిపుడేమియున్న దీ
రొసపరిసానినే బ్రదికి । యుండినయప్పుడు చిక్కియున్న వా
మనకమె సంగఁ గూడికలఁ । మాన్యమొసంగనయంచు నెమ్మదిన్.

వ. అత్తరి నాహేమసుందరుండును వ్యామోహితాత్ముండై యమందానందంబు డెందంబునం గ్రందుకొన నమ్మందయానం జూచి,

మ. భళిరా యియ్యది నాట్యరంగమొకొ నవ । స్వర్గంబయా గాక యీ
యలరుంబోణి యమర్త్యకాంతయగునే । యారంభయా గాక కో
యిలయొక్కింతుకకూయఁగా కగలదే । యీపాటయీయాట; నే
గెలిమింగాంచినదానికి స్ఫలముగాఁ । గా మాత్మఁ గామించెదన్.

వ. అని యిట్లతం డూహించి, యమ్మహోత్సవానంతరమునఁ
గామాక్షి నివసించు గృహంబున కేగినంత, లోనుండి
యావృద్ధవేశ్య వీక్షించి, తనకుమారిం బిల్చి,

ఉ. ఎన్నఁడురానియీసరసు లిప్పుడువచ్చెరి, రూపుఁదాల్చి సం
పన్నిధివచ్చె; నీగృహము పావనమయ్యెనుచూడవేను నీ
కన్నుల పండువయ్యెనని కమ్రవచోవిభవాభిరామయై
మున్నెదురేగిరండుగృహముంగనుఁడంచునుదెచ్చెనాసికిన్.

ఉ. రండనియాదరించిపలు రంగులఁగ్రాలెడుపీఠమందుఁ గూ
ర్చుండఁగనిచ్చి, పైవినయ ముట్టిపడన్ దమరీపురంబునం
దుండియు మానివేరెయెటు లుండెనొ? చూడరువైద్యవిద్యలోఁ
బండినవారు, ఖ్యాతిఁగల పండితులీమది లంజెఁజూతురే.

చం. అనవుడుసుందరుండుదర హాసముమీసములోరహింప ని
ట్లనియెను; రాకయుండఁగల వా? యపుడప్పుడురాఁదలంచుచుం
దునుసమయంబుచిక్కదు; జనుల్ నను బాయకయౌషధంబుల
న్గొనిచనుచుందురెట్టులొన గూడును కాలముమిమ్ముఁజూడగన్.

చం. పురిఁగలపేదసాదలను బ్రోచుటకై మనయూరిరాజుగా
రిరువదివేలరూప్యముల నిచ్చిరి మందుల కంచు నందుచేఁ
బరులనుజూడఁగన్ గృహముఁ బాయఁగఁగాలము దిక్కకుండెనె
వ్వరసున నైనరాఁదలఁచి వచ్చితి మీసభఁజూచి మెచ్చితిన్.

— సుందరుని వికత్థనము. —

సీ. వైద్యుల మెప్పించి వైద్యవాదఖ్యాతిఁ
దేజరిల్లితి వంగదేశమునను
వరపండితులమించి వాదించి యోడించి
దీపించితిని యోఢ్రదేశమునను
ధన్వంతరియనంగ నన్వర్థమగునట్లు
తార్కాణముగనుంటి దక్షిణమున
వైద్యరాజఖ్యాతి బహుమానములఁబొంది
సంచరించితిరాజసభలయందు

గీ. దృష్టిదీఱంగ విత్తమార్జించినాఁడ
వేలకొలఁదిగ వెచ్చింపఁ జాలినాఁడ
వైద్యులకు సద్యశంబు శాశ్వతధనంబు
దానికిఁగళంక మొదవిన హానివచ్చు.

గీ. వైద్యులకు జారవృత్తి స్వభావ మగుట
నించుకంతలోపంబు వీక్షించిరేని
కింవదంతులఁ బుట్టించి కేరుచుండ్రు
లోకులను నమ్మవచ్చునే కాములరయ.

పరదూషణము.

గీ. అనుపూర్విగ రాజవైద్యవరులనఁగ
ఘనతకెక్కిన వారింట జననమొంది

యుంట నధికవిఖ్యాతితో నొప్పుచుండె
జారుఁడయ్యును మాధవాచారియొకఁడు.

ఉ. జారుఁడు దుష్టవర్తనుఁడు సజ్జనదూషితుఁడైనమాధవా
చారి కొసంగెభూపతిభిషజ్మణి యన్ బిరుదంబునిప్పురిన్
జారులు గౌరవించెదరు వైద్యమెఱుంగఁ డెఱింగినట్లు సం
చారముఁ జేయుచుండుజనసమ్మతి మొందినకారణంబునన్

ఉ. ఆతనివృత్తి వేశ్యలగృహంబులయం దభివృద్ధిఁ గాంచె; వా
క్చాతురిఁ జూపు; నౌషధము సంగఁగఁ జేవయు లేదు దంభవి
ఖ్యాతినిఁ బట్టి వైద్యవరుఁ డంచునుతింతురు పౌరు లింతకున్
హేతువు వేషధారియతఁ డెన్నఁడు జూడఁడు వైద్యశాస్త్రముల్.

ఉ. పేదలనుండి విత్తము లభింపకయుండుట యట్లులుండె; నే
మాదిరివారలైన నొకమా రతనిం గని పిల్చినంతనే
యేదియొ యిచ్చివచ్చు ధనమేమియుఁ గోరఁడు వైద్యరాజమ
ర్యాదనశించె నీపురమునందున నాతనికారణంబునన్.

గీ. అందుచేఁ జూవె నే నపఖ్యాతియునిన
నధికముగ భీతిఁ బొంది గృహంబుఁ బాయ
ననుచు శ్రీరంగనీతుల నాడుచుండ
వానివీక్షించి యావృద్ధ పలికెనిట్లు.

శా. మీ రేలిట్లువిచార మొందినమదిన్ మే మెట్లుదుఃఖింతుమో
వారస్త్రీలిపు డెందఱెందఱని నే భాషింతు లెక్కింతు ? నం

సారస్త్రీలని వారకాంతలనియున్ । శక్యంబె భేదింప? సిం
కేరికిన్ బ్రదుకంగవచ్చు నకటా । యేమందు నీకాలమున్.

— జారస్త్రీ దూషణము —

సీ. విటులనువంచించి । పెద్దమేడంగట్టి
నడ్డుమీఱి చరించు । నొడ్డెముండ
మన్నింపఁదగినట్లు । మన్నెంబులార్జించె
బహువేషములఁదాల్చి । బలిజలంజె
ఈడిగిలంబడు । వేడుకకాండ్రకు
వగలాడియయ్యె నీఁడిగలమగువ
అది యదృష్టంబెమో । యందఱితలఁదన్నె
నిపుడు దూదేకుల । యెమ్మెలాడి
గీ. నాగరత్నాది నూతన । నామములను
బెట్టుకొని వీరలిప్పుడు । పెద్దలైరి
సానులావీరు మాకు సై । తానులైరి
సంకరంబయ్యె మాజాతి । స్వచ్ఛమయ్యె.
చం. వెడఁగులఁజూచివీరువల । పించెదరయ్యదియట్టులుండ నె
న్నఁడువినమిట్టివింతఁదమ । నాథులకన్నులదుమ్ముఁగొట్టివా
పడపుఁ బడంతులేద్చుటకుఁ । బాఁపనసానులు లేచిరింక మా
కడుపులునిండవచ్చునె జ । గన్నుతకీర్తి ఘృణీభిషఙ్మణీ.
సీ. కోమటిజగ్గయ్యఁ । గొంపమ్ముకొనునట్లు,
జోగిఁగావించెని । యోగిభామ

మగవాండ్రి కియ్యది । తగునె భర్తంబాసి
స్వైరిణియయ్యె వ్యా । పారినారి
రానివానిదెశప్పు । రతులను మెప్పింపఁ
జాలినజాణ వైష్ణవ వధూటి
వాలుఁజూపులఁజూచి । వలపించుఁ గుసుమాస్త్రు
ఘోటిఁబోలిన వెల । నాఁటిజోటి

గీ. అతులబలులను పడియుంది । నైననోర్చు
సాటిలేనట్టి కాసల । నాఁటిబోఁటి
విటులగర్వం బణంచు ద్రా । విడులపడుచు
సాను లమితక్షుధావ్యథా । గ్లానులైరి.

మ. తొలుతన్నానొకలంజయైవిటులసొ । త్తున్దోఁచుటల్లుండెఁగూఁ
తులనల్లుండ్రినుజేరనీయక జనుల్ । దూషింపఁగా నక్కటా
కులటావృత్తికి హెచ్చరించి ధనముం । గొల్లాడు నేవేళ మా
యలమర్మంబులఁబన్నుచుండుఁదగునే । యీవిధియమ్మన్నకుఁ.

గీ. బాఁపనమ్మలు కొంద ఱీ । పట్టణమునఁ
బగలు సంసారిణులఁబోలి । పలుకుచుంద్రి
సానులంబోలి రాత్రిల । సంచరింతు
రేమనఁగవచ్చు మాయోగ । మిట్టులుండె?

సీ. పగలుముసుఁగూని । వరవితంతువుమాఁడుఁ
గామినియై రాత్రి । గణముఁగోరుఁ

బగలు శుద్ధవిభూతి ఫాలంబునందీర్చు
రాతిరి ఘనసారభూతిఁ బేర్చుఁ
బగలు రుద్రాక్షకుంబు లగణితంబుగఁ దాల్చు
వలపూర రాత్రి స్రక్కులనుబొల్చుఁ
బగలు చక్కనిజరీబట్టలం గడుఁదిట్టు
రాతిరి నట్టివస్త్రములఁ గట్టుఁ

గీ. బగలు జారిణులంజూచి పరిహసించు
సరససల్లాపముల రాత్రి సంచరించు
విటులవంచించు నీరీతి విధవయోర్తు
ఎల్లిదంబయ్యె మావృత్తి యెట్టు లోర్తు.

గీ. ఎండ లేయెండ వెన్నెలను నెఱుఁగనట్టి
సతులఁ గూడనంతఃపురసౌధములకు
విటులు స్త్రీవేషధారులై వెడలుచుండ్రి
మాకు వ్యతిరేకముగనుండు మన్మథుండు.

వ. అనిన విని యక్కపట వైద్యుండు,

చ. సరిసరిచెప్పకేమి వ్యభిచారగుణం బిల నన్నిజాతులం
దిరవుగ నాటుకొన్నయది యెవ్వరెఱుంగరు దానికేమి నీ
వరసుత నేలు ప్రాపకుఁ డవండనినంతనె సొంపునింపుచుం
గరితయనంగఁ గామివిని గ్రక్కననాదలవంచె నత్తఱిన్.

వ. వృద్ధవేశ్య యిట్లనియె.

గీ. వినుఁడు మీనాక్షి కామాక్షి యనెడుకూఁతు
లిరువురున్నారు చిన్నది యీలతాంగి
అకట! మీనాక్షి పెద్దది యీమెయిపుడు
కందువాఱె లూతారోగ కారణమున

గీ. నీతియుఁ ఖ్యాతియుఁ లేని జాతులందు
నరయ మాజాతి యతిహీన మయ్యె నకట
ధనము ముఖ్యంబుగా నెంచు వనిత కింక
ప్రాపకుల కేమిలోపంబు వైద్యరాజ.

ఉ. మన్నములఁ సువర్ణ బహుమానములఁ రతనాల పేరులన్
గ్రన్నన నెన్నియైన నొక రాత్రికిఁబూటకునొక్కమాటకున్
కన్నకునిత్తుమంచువిటు కాండ్రువచించుచుఁబోవుచుందురీ
కన్నులఁజన్నులఁ గరయఁ గంబునపుట్టివచింతునొట్టుగా.

మ. ధనమా! పావనమింతకున్ దగినవి ద్వద్వంద్య నేగానియ
న్యునివీక్షింపనుమాటలాడననుచు న్గూర్చుండెఁగామాక్షియా
ననికానిమ్మనిమిన్నకుంటి నెవఁడ య్యాయట్టివాఁ డొక్కఁడిం
గననా నే? మిముఁబోలువారుగలరే తొన్మండలిం జెప్పుఁడీ

సీ. అనవద్యహృద్యగ ద్యాది పద్యాన్విత
భవ్యకావ్యంబులం బలుకఁగలదు
గండుఁగోయిలమూఁక దండొత్తి నట్టుల
సరససంగీతంబు జరుపఁగలదు

కలవాణి మఱువాణి । వలపించుచందాన
నింపుగా వీణవా। యింపఁగలదు
పాణి మున్నట్టుల । రంగులసొంపు ర
హింపఁజిత్రములఁ జి। త్రింపఁగలదు

గీ. లాస్యమున నీమెఁ బోలు చం। ద్రాస్యలేమ
మీరు వీక్షింపలేదె క। న్నార నేను?
చెప్పుటకు సిగ్గుగానుండు । సృష్టియందు
సుదతిఁ బాలింపఁగా నర। సుండు లేఁడు.

వ. అని వచియించి, కామాక్షిఁ జూచి, మఱియు నావృద్ధ వేశ్య యిట్లనియెం.

ఉ. గోలవుగాక నీవు వెల। కోమలివే? నెఱజాణ వౌదువే?
చాలును చాలు మెచ్చఁదగు। సానివిఁ కమ్మని కప్పురంపుఁదాం
బూలమొసంగవేమి? చనవుంగొని యించుకపల్కవేమి? నీ
లీలలఁ జూచి వారలు బ। లే యని మెత్తురె? చిత్తమిత్తురే.

వ. అనిన విని యక్కామాక్షి.

చ. వలపిగులొత్తసుందరుని। వాలిక చూపులఁ జూచి యేమియుం
బలుకక వక్కలన్ సురభి। వస్తుచయంబును సంగ్రహించి లో
నలరుచు వెండిపళ్ళెరము। నందిడి పైఁ దెలనాకు లేర్చుచున్
జిలుకలఁ జుట్టుచుండె దన। వేరుపుఁ గూరుపు విస్తరిల్లఁగన్.

వ. అట్లు చిలుకలం జుట్టుచు నా నెఱజాణ,

ఉ. సొత్తుహరింపఁగా సొగసు । జూపుల రెప్పల నప్పళించుచున్
జిత్తముపల్లవింప విట । శేఖరు మెల్లగఁ జూచినప్పు; డు
న్మత్తత మోవినొక్కు బలుఁ । నాటగవిత్తము సంగినంత మో
మెత్తెడులంజె కిన్నివగ । లేటికి? మూఢుఁడెఱుంగఁ జాలునే.

వ. తత్సమయంబున హేమసుందరుండు వృద్ధవేశ్య కిట్లనియె.

చ. స్థిరముగ నొక్క వాక్యము వ । చించెద మానసము నిండినంతనే
యిరువదియైదు రూప్యములు । నిచ్చెద; నాపయి నప్పుడప్పు డా
భరణములిచ్చువాఁడఁగఱ । వా తెలివాగల యాస్తియంతయున్
గరమనురక్తి నిత్తు న । నుఁగాదని యన్యునిఁ జేరకుండినన్.

వ. అనిన విని వృద్ధవేశ్య యిట్లనియె;

ఉ. పొచ్చెములేని మీవలపు । పొల్లగునే? దయ నేలుకొందు మీ
మెచ్చులకున్న దేవిలువ । మీకును నాకును బేరమున్న దే?
ఇచ్చకువచ్చనేని ధన । మిత్తురు భూముల నిత్తు రింతకే
మిచ్చిననిచ్చువారె తమ । యెన్నికకెక్కిన ప్రాణకాంతలున్.

సీ. పదివేలు రాబడి । వచ్చుమాన్యము లిచ్చె
సరసీరుహాక్షికి । శంకరుండు
ఒడలునిండఁ బసిండి । తొడవుల నిడలేదె
జీవరత్నమునకుఁ । జిన్నసెట్టి
ఒక్కరాత్రికిఁగాదె । యొక్కగ్రామం బిచ్చె
మధురవాణికి నాఁడు । మాధవుండు

మిన్నందఁ గొనుగొప్ప । మేడఁ గట్టింపఁడే
కృష్ణవేణికి జెమ్మి । కృష్ణమూర్తి

గీ. వలపులిగురొత్త ముద్దుల । వలపుకాండ్రు
ప్రాణకాంతల కేమియ । రాదు చెపుడి ?
మెచ్చులిచ్చి యేమిచ్చిన । నిచ్చువారె
వలపులకు వేఁకలకింక । విలువగలదె.

చ. అరువదియేండ్లపైఁబడియె । నంతకుడుం దఱిచూచుచుండెఁ; నే
నిరువదియేండ్లదాననయి । యెపుగనుందునె? కల్మియేటికి
సరసిజనేత్ర మీకిపుడు । సంగతి నెవ్విధి నేలుకొందురో [యల్.
యెఱుఁగరె వైద్యనాథులప । రేంగితముఁ గ్రహియించు నేర్పు

ఉ. మీవయయున్నఁ జాలునని । మేషములో సురరాజ్యమబ్బనీ
పైదలి మీపదాబ్జములఁ । బాయక యుండిన లోపమున్నె? నా
కేదిసుఖింపగా సమయ । మెక్కడనుండి లభించుఁ? గల్మిఁ గొం
పోదునె? యక్కటా ముసలి । ముండను కాటికిఁ గాళ్ళు చాచితిన్

ఉ. కోటియొనర్చు మీసుగుణ । కోటియె దిక్కని యాశ్రయించునీ
బోఁటియదృష్టమెట్టిదియొ । బుద్ధిగ్రహింపఁగనౌనె? యింతకున్
గూటికిగుడ్డకున్ మఱియుఁ । గొంపకు లోపముసంభవింప దే
నాఁటికి నిశ్చయంబు విట । నాయకధిక్కృతవిత్తనాయకా.

గీ. నికరమైన ముహూర్తంబు । నిశ్చయించి
కన్నెఱికమును బాపి యీ । కన్నెమిన్న

నేలకొండు దాని యదృష్ట మెట్టులుండు
నట్టియగుఁగాక చింతింప నన్యమగునె?.

వ. ఇట్లా వృద్ధవేశ్య భాషించు నవసరంబున,

సీ. కెంపులరవలతో సొంపారుకమ్మలు
చెక్కులఁ గీలుకవింత చెలువ మొసఁగఁ
దాంబూలమునఁ గొంత దంబుమీఱిన మోవి
మందహాసంబున నంద మొంద
వగలచే నగలచే వలపించు నెమ్మేన
వలిపంపుజలతారు వలువగ్రాల
గబ్బిగుబ్బలయుబ్బు నిబ్బరంబణఁచిన
పైఠణీరవికెపైఁ బైటజార
బెళుకుకాసులజాళువా తళుకు లొలుకఁ
గరయుగంబున వెండిపళ్ళెరముఁబూని
యందియలమ్రోఁత నింపొందు మందగతిని
యల్లనల్లనఁ దరిఁజేరి యామిటారి

గీ. లేనిలజ్జ నటించుచు లేనికీవి
వగలఁజూపుచు నందిచ్చెఁ బళ్ళెరంబు
నైదుకాసులఁ బడవైచి యావిటుండు
వీడియంబును గైకొనెఁ బెంపలర్ప.

వ. అట్లతండు వీడియంబుఁ గైకొని వృద్ధవేశ్యం జూచి, నీవని
నట్లు తగినముహూర్తంబు నిశ్చయించెద; తన్ముహూర్త

వేళ నీకుమారిం గనకాభరణాలంకృతంజేసి నూటపది యూరులం గానుకగా నొసంగెద, మిగిలిన మర్యాదలం గూర్చి నీకుంజెప్పఁగా నేటి కని లేచి సలువ నావృద్ధవేశ్య యిట్లనియె.

శా. చేతోజాతుసిద్ధిక్కరించుజిగితోఁ జెల్వొందుమీమేను; మీ
రేతన్మాతురిల ? కామినేలఁగలవారీమాటయిట్లుండఁగా
లాతారోగనివారణార్థమయి యిల్లున్ గుల్లఁగావించితిన్
మీతోఁజెప్పకతప్పనేయకటమా మీనాక్షిఁగాపాడుఁడీ.

చ. అనవుడుసుందరుండువివిధౌషధముల్ గలవెన్నియైనను
గానఁదగునిట్టి రోగములఁగోటికి హెచ్చుగబాగుజేసితిన్
ధనికులుభూమినాయకులునావరవైద్యమునెన్నుచుందురే
ననయము వేయినూటపది యూరులఁగైకొనువైద్యనాథుడన్

వ. అని వచించి హేమసుందరుండు తద్గృహంబుఁ బాసిచనిరెు. అనంతర మా వేశ్యమాత కామాక్షింజూచి యిట్లనియె.

చ. ఇదివఱ కెందఱెందఱిని యివ్విధి బూమెల మోసపుచ్చినం
పదలహరించియుండము; ధరిత్రి వంబనియాతఁడు విశ్వసించె నీ
వదనముఁ జూచి నీనటన వైభవముంగనిసొక్కి సోలిలో
నదవదఁ జెందె మోహానము దగ్రితఁ; నేమనవచ్చుఁగాముని న్

—◆ వృద్ధవేశ్య వగల్భములు. ◆—

ఉ. చెప్పెదనొక్కమాట విట శేఖరులంగరఁగించునేరుపుం
జొప్పనెఱింగి తేనియలు జొబ్బిలఁ బల్కులఁ బల్కి విత్తమున్

గుప్పలుగా గడింపవలెఁ । గూరిమిఁ బేరిమిఁ జూపి యెమ్మెలన్
జప్పన వీనిలోఁ బఱచి । సంపదలన్ హరియింపఁగావలెన్.

గీ. తాళిగట్టినమగఁ డఁటే । తలిరుబోణి
వీనితలఁదన్ను సరసులు । వేనవేలు
ఇతనివిత్తమే పాటియో । మతినెఱింగి
సాగనంపుము వేగమే । స్వస్తిజెప్పి.

చ. ఒకనికి ముద్దులిచ్చి, మఱి । యొక్కనితో సరసంబులాడి, వే
ఱొకనిని కౌఁగిలించి, మఱి । యొక్కని రమ్మని కన్నుగీటి యిం
కొకనికి స్వస్తిఁ జెప్పి మఱి । యొక్కనితో రతికేళిఁ దేలి ప్రా
పకుని వరుండఁ బెట్టఁగల । వారలతాంగికి లోపముండునే.

ఉ. ఆటవెలందికిం దగిన । యందముఁ జందము లేక యుండినన్
బైటకు జార్చు నేర్పు, చను । బాతులఁ జూపియుఁ జూపనట్టి సఁ
య్యాటలు మందహాసపరి । హాసములున్ నవ్వుఁ బువ్వుఁ దేనెఁ బో
ల్మాటలుఁ జాలు మా పుటకు । మంటులు మాకులు పెక్కులేటికిన్.

ఉ. ఎమ్మెలుఁ బూమెలుంగల వ । నేకము లయ్యవి కానరాని మేల్
సొమ్ములు వారకాంతకుఁ బ్ర । సూనశరుండు లభింపఁ జేసె, నీ
వెమ్మెయి వీనివిత్తము గ్ర । హించి రహింపుము సాగనంపు మో
యమ్మరొ యౌవనంబు మన । యాస్తిగ నమ్ముము నెమ్మనంబునన్.

గీ. యౌవనం బున్నయప్పుడె । యఖిల విటుల
ప్రాపకముఁ బొంది యార్జింప । వలయు ధనము

యౌవనములేని జీవన । మౌ వనంబు
గణిక యొకనితోఁ జేయునే । కాపురంబు.

సీ. వాలుమీలం బోలు । వాలికచూపులఁ
గనినంత నొక్కండు । కడు రహించుఁ
బండు వెన్నెలనిండ । మెండుఁగ బకపక
నవ్వినంత నొకండు । నను పుఁబొందు
ఝణఝణన్నూపుర । స్వనము లింపొందఁగఁ
దన్నినంత నొకండు । తనివిఁజెందుఁ
దాంబూలరాగంబు । డంబారనవ్వుచు
నుమిసినంత నొకండు । బ్రిమసిపడును

గీ. సరసగోష్ఠికి నొక్కండు । సంతసించు
ముట్టినఁ బాడినఁ జేరి । మూరుకొనినఁ
గసరినఁ గౌఁగిలించిన । నెసఁగుచుండు
నొక్కఁ డొక్కఁడో చక్కని । చుక్క వింటె
భేదమున్నదె? విటులకు । విటపులకును.

సీ. సోమసుందరుఁ గోరి । కామించి ప్రేమించి
జోగిఁ గావించితి । సుందరాంగి
నాదు స్థానాచార్య । నాచాయకుం ద్రిప్పి
కొంపనమ్మించితిఁ । గోమలాంగి

విశ్వనాథుని మెచ్చి । విశ్వసింపఁగఁ జేసి
చేతి కిచ్చితిఁ జిప్పఁ । జిగురుబోణి
పద్మనాభున కంక । బాంధవంబును గూర్చి
యిల్లు గట్టించితి । నిందువదన

గీ. ఆవిలాసంబు లారంగు । లాహొరంగు
లాసొబగు లాహంగులా । యాబెడంగు
లహహ యావన్నెలా చిన్నె । లనుపమాంగి
తలఁచుకొన్న నిప్పుడుఁ బుల । కలుజనించు.

వ. నాయనుభవం బెంతయని చెప్పఁ గలదాన, విటులు వచ్చు వేళయయ్యె భుజించి సిద్ధంబుగ నుండుమని యావృద్ధ వేశ్య కామాక్షితో లోనికరిగె అనంతరమున.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. హరకోదండవిఖండనా! యతులశౌ । ర్యౌదార్యధీమండనా!
శరపుంఖాంకితకుండలా! నిజయశ । స్సంఛన్నభూమండలా!
వరభక్తాంబుజభాస్కరా! సురనుత । బ్రహ్మర్షిహృత్తస్కరా!
అరిభూనాయకలోకశిక్షక! యహ । ల్యాదేహసంరక్షకా!

మాలిని. మదవదరికులాంతా । క్ష్మాసుతాప్రాణకాంతా
కదనతలకృతాంతా । క్షితిభూరుద్వసంతా

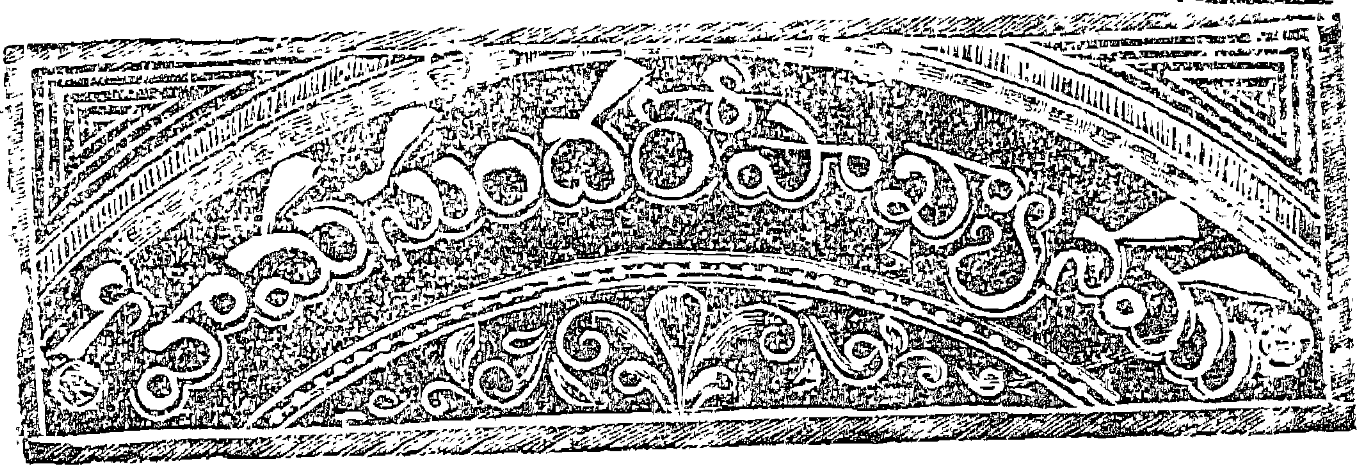
పదగమితవనాంతా । భక్తకేళీనిశాంతా
విదితసుగుణవంతా । విస్ఫురత్కీర్తికాంతా.

గద్య. ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్ష ప్రసాదిత సత్కవితాలతా ప్రసూనాయమాన నవీన ప్రబంధంబైన హేమసుందరోపాఖ్యాన గ్రంథంబునం దుత్తరోదంతమను ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు

తృతీయాశ్వాసము.

కం. శ్రీమానినీకుచద్వయ
సీమా! కాశ్మీరపంక । చిహ్నితవక్షా!
కామాదివర్గశిక్షా!
భీమాహవకార్యదక్ష! । పృథివీరక్షా!

గీ. అవధరింపుము నీవు నా। మాంకితముగ
నొప్పిదంబుగ నిప్పుడు । చెప్పఁబోవు
నవసుధారసమిళితసూ। నమకరంద
బిందుసందోహమైన న। వీనగాథ.

గీ. అఖిలపామరజన వంచ। నావగుణ ధు
రంధరుండగు నాహేమ। సుందరుండు

సత్వరంబ సువర్ణంబు । సంగ్రహించి
స్వర్ణకారున కిచ్చె నా । భరణవిధికి.

వ. అట్లతం డాభరణనిమిత్తము కొన్నిదినంబులుగడపి యొక నాఁ డేకాంతమునఁ గూర్చుండి నిజకార్యముంగూర్చి చింతించుచుండు నవసరంబున,

గీ. స్వస్తి; ధనసిద్ధిరస్తు, దీర్ఘాయురస్తు
మంగళానిభవంతు తే । మానినీ వ
శీకరణతంత్రియనుచు నా । శీర్వదించి
వచ్చికూర్చుండె బ్రాహ్మణ । వరుఁడొకండు.

వ. వచ్చినవానిఁ జూచి యాహేమసుందరుం డిట్లనియె;

గీ. ఇంతకాలంబు ననుఁబాసి । చింతఁదక్కి
దివ్యపుణ్యస్థలంబులఁ । దిరిగితిరిగి
వచ్చినాఁడవు నినుఁజూచి । మెచ్చినాఁడ
మఱచితే నాదుస్నేహంబు । మ్రొక్కసురేంద్ర.

ఉ. అనవుడు వానిఁజూచిహృద । యంబుననించుకసంతసించి, నీ
వెనరునఁగాదె యావ్యజన । నిశ్చితపుణ్యానదీనదంబులన్
ఘనులమహామునీంద్రుల జ । గన్నుతదేవతలగ్రబురంబులన్
గనుఁగొనినాఁడ నీసహా । కారము నెమ్మది విస్మరింతునే?

గీ. సఖ్యమును విస్మరింపఁగ । శక్యమగునె?
అరయ సఖ్యంబునకు దూర । మవఁగఁగలదె?

బర్హిమేఘంబులును, పద్మ। భాస్కరులును
కుముదచంద్రులుమనకు పా। త్రులుగనుండు.

వ. అని యిట్లాభూసురుండు వచింప నౌనని తలయూచి యాహేమసుందరుం డిట్లనియె;

గీ. సరససంగీతసాహిత్య। గరిమఁ జూడ
సానులందునుగలను నిశ్చయము సఖుఁడ
నీవు వీక్షింపవై తూర। లేవుగనక;
వరవసంతోత్సవం బొందు। జరగె నిచట.

గీ. నాఁడు కామాక్షి యను వార। సారసాక్షి
యాటపాటల నలరించె। నఖిలవిటుల
హావిలాసంబు లాహావ। భావములును
చూడవలెఁగాక చెప్పిన। సొగసుచెడదె.

గీ. అహహా కామాక్షి వదనశ। శాంకలక్ష్మి
అతులమణినూపురారావ। జితమరాళ
అధరనిర్జితబంధూక; । ప్రాణసఖుఁడ
యామె శరదాగమంబన। నతిశయిల్లు.

గీ. చక్కఁదన మిట్టిదని చెప్ప। శక్యమగునె?
అహహా! సౌందర్యలక్ష్మికి। నాలతాంగి
తిలకమగుఁగాక; యారతీ। దేహమునకు
కాంచనాభరణం బగుఁ। గాక సఖుఁడ.

గీ. ఎలమినావాడు దానింటి కేగియుంటిఁ
జెప్పవచ్చునే? నీతోడఁ జెప్పకేమి?
వలచివలపించిపలుకుల నలరఁజేసె
వలపు బంగరుబొమ్మ యా యలరుఁగొమ్మ.

గీ. నిగ్రహించితిఁ జూవె నీ యింగితంబు
నే నెఱుంగనిసాను లెం దైనఁగలరె?
వలపు లేదను పలుకు ధ్రువంబయగును
మోదుగుంబూవులకును రోపాలఁతులకును.

చం. రసికజనావతంస! మకరధ్వజశాస్త్రరహస్యవేదివే
యొనపరిలాడినిన్నుఁగని యువ్విళులూరక యూరకుండునిం
పెసఁగవచించువాఁడ నతిహీనసుఖానుభవ ప్రసక్తి; నేఁ
బనచెడిపేదనైతిఁగద వారవధూపరిరంభకామినై.

—— హితోపదేశము. ——

గీ. వారవనితాపరిష్వంగ వైభవంబు
స్వర్గమనియెంచి కామినై సంచరించి
చిత్తమిగురొత్త నకట వెచ్చించినాఁడ
నూర్జితంబైన యమిత పిత్రార్జితంబు.

చ. తలఁచినయంత నేయమిత తాపముఁగూర్చునుచూచినంత నే
మొలమనిమోసపుచ్చి మతిహీనునిఁ జేయును తాకినంత నే
వలపులఁగుల్కి మోహమను వారిధిలోఁబడవైచునక్కటా
కులటతపించుఁగాకకులకోమలిఁబోలునె? హేమసుందరా!

చం. వదరుదు రొక్కవేళ, వలవంతకుఁ జిక్కి కృశించినట్లు కుం
దుదు రొకవేళ, నమ్మకముఁ దోఁపఁ నటించుదు రొక్కవేళ, న
వ్వుదు రొకవేళ, లేనివలపుం బ్రకటించుదు రొక్కవేళ, సం
పదలహరింపఁ భోగినులమాయ లెఱుంగఁ దఱంబె యేరికిన్

గీ. వారకామిని మన్మథవహ్నికీల
కపటరూపేంధనంబునఁ గాలుచుండు
విటులు యౌవనధనముల వేల్చి వేల్చి
తుదకు జీవచ్ఛవంబులై బ్రదుకుచుంద్రు.

గీ. విటులు సంతతం బుమిసెడు పీకిదాను
హీనకాముకమృగముల కినుపబోను
వలపుకాండ్రను వంచించు వలపుచేను
హానిగలిగించునై తాను సానిమేను.

గీ. మేలుకాండ్రను వంచించి యేలుకేలు
భూరిసుఖసంకటంబులు పుట్టుపోరిలు
కమ్మవిల్తుచాడోలు, పెద్దమ్మవాలు
ఔర! వలయాలు తోలూడి నట్టిడోలు.

ఉ. చిక్కన పాలుగారు నునుఁ జెక్కులు గా వవినత్తగుల్ల తే
పెక్కనగబ్బిగుబ్బలవి యేసారకాయలు గాక, సొంపుపెం
పెక్కనకావిమోవి యమృతనే యదియెంగిలిబావి గాక, ఛీ
పొక్కిలికిందకుండు నొక ...ఎక్కిలిపొక్క నేటికిన్

ఉ. హేయముగాఁ దెమూచియు స।హింపగవచ్చునె విత్తకామినీ
కాయమునంతలోని సార। కాయకులన్ వెలచానలూను చం
దోయికి భేదమేమిఁగల।దో? కపటానలకీలలైన కం
దోయిహారంగురంగుల(గ।ను(గాని వెంగలివైకలంగుదే?

సీ. బుద్ధినాకర్షించు। పూఁతమేలుంగుల
పైఁడినలాఁ కై।వడిఁదనర్చి
అత్తరుపూఁతతో। నతిరమ్యముగనుండు
కాగితపుగులాబి।కరణిఁగ్రాలి
మెఱసితళుక్కన। మిఱుమిట్లుగొలుపు ప్రా
వృట్కాలచంచల। వితము మెలఁగి
అందమింపొంద నా।నందింపఁగాఁ జేయు
సాయంసమయసంధ్య।సరణిఁదనరి

గీ. పెదవినంటినపూఁదేనె। పెంపునింపి
అతిపవిత్రపాతివ్రత్య। మవనియందు
నెట్లొ మూర్తిభవించిన। యట్లు వఱలు
వేశ్యవలచిన మగవాఁడు। వెంగలీఁడు.

సీ. భోగినుల్ కపటాను।రాగసంపాదిత
జీవనల్ ఘోరదు।ఃఖైలఖనులు
వైధవ్య మెన్నఁడు। బాధింపకుండ వ
ర్తించువిలాసినుల్। హీ్రరహితలు

దుష్టచేష్టితముల దోషంబులేదంచు
దుర్నయనిర్ణయ దుర్నివార
లతులమాయోపాయ లభిమానశూన్యులు
కరుణావిహీనదు ష్కామమతులు

గీ. రాజభయమింతయును లేక రాజవదన
లట్టిహారలఁ గామించి యాటపాట
లనుచు నామోదముంబొంది స్వార్జితంబు
చిల్లిగవ్వగ నెంచి వె చ్చింపఁదగునె?

సీ. హేమసుందరుఁ డౌర! యెంతటివాఁడయ్యె
ననుచు నోనాడుదు రఖిలజనులు
ఘనవైద్యుఁడగుఁగాక కామినీపరతంత్రుఁ
డని యేవగింతురు గృహస్థులెల్ల
జారుండు కపటవే షధరుఁడు వంచనా
పరుఁడంచు దూషింతు ప్రాణసఖులు
సంగబాహ్యుండు సత్సాంగత్యహీనుండు
నీతిదూరుండంచు జాతివారు

గీ. అత్తమామలు ఛీయని యాదరింప
రాలుదుఃఖించి వెలిచవు లభిలషించు
బలుకుబడిపోవు వెలలేని పరువుతోలఁగు
నిల్లుచిల్లిగవ్వయును లేక గుల్లయగును.

గీ. విషయములనేవగించెదు ॥ విబుధవర్యు
లింద్రియసుఖాభిలాషయే ॥ హీనమందు
రందువారాంగనాసంగ॥మాభిలాష
నీచమనుచు నిందింపరే ॥ నీతిపరులు.

గీ. అఖిలశాస్త్రంబు లెఱింగిన ॥ యార్యవర్యు
లతివలనునమ్మరాదని ॥ యందురందు
వెలవెలందుల నేమన॥వలయు సఖుఁడ
వారల జయింపశక్యమే ॥ బ్రహ్మకైన.

సీ. వలువలిచ్చినయంతఁ ॥ బ్రాణనాయకయంచు
వగలవన్నెలఁజూపి ॥ పలుకరించు
యాకలిచ్చినయంతఁ ॥ బోకలాకులనిచ్చు
ముచ్చటించుచుముద్దు ॥ లిచ్చుమెచ్చుఁ
గాసులిచ్చినయంతఁ ॥ గామించుబ్రేమించు
దాసురాలనటంచుఁ ॥ దారసించు
సొమ్ములిచ్చినయంత ॥ నెమ్మిలాం బ్రకటించు
భోగింపు మనివేగ ॥ కౌఁగిలించు

గీ. వలువ లేకున్న దూషించుఁ ॥ బలువయంచు
యాక లేకున్నఁ బొమ్మని ॥ యీకఁమ్రించుఁ
గాసు లేకున్న విరసించు ॥ నీసువెంచు
సొమ్ము లేకున్న నమ్ములఁ ॥ గ్రుమ్మరించు.

గీ. వారకామినీ స్నేహంబు వలదువలదు
కూర్మిచెలికాఁడవౌట నాకుఁ జెప్పినాఁడ
నఖిలసుఖసంకటములబ్బు; ననుభవించి
పలుకుచుంటిని వెలలేనిభాషణముల.

వ. ఈయంశమిట్లుండె; మఱియు నొంతరహస్యముగల దాకర్ణింపుము.

గీ. నీచసౌఖ్యానుకూలం బగోచరంబు
చంచలంబు; కామాంధకారాంచితంబు
జ్ఞానశూన్యంబు దారిద్ర్యకారణంబు
ద్రోహచింతాన్వితంబు, వ్యామోహమనఘ.

మ. జరవ్యాఘ్రింబలె వేచివేచితుదనన్ సాధించు, బాధించుభీ
కరరోగంబులు శత్రువర్గమువలెన్ గాయంబుభుజించు, నే
పారిదిన్ బ్రోచినఁగానియాయువు స్రవించుచ్ఛిన్నభాండాంబువై
పరమార్థంబునుగాక తుచ్ఛసుఖతృష్ణల్వాంఛింతురే సజ్జనుల్.

వ. అనినవిని యవ్వైశికుండు తిరస్కారసహితమందహాసాంచితవదనుండై.

శా. ఈవేదాంతము నీవెఱుంగుదువుగా కీనాఁటికెవ్వానికేన్
భావింపందరమౌనె? వేశ్యలకువిశ్వాసంబులేదంచు భా
షావైదగ్ధ్యము మీఱఁ బల్కెదవు వేశ్యాలోలురై యెందఱో
కైవల్యంబునుబొందిరీవెఱుఁగవే బ్రహ్మదేవతాఖండలా.

— వేశ్యాసమర్థనము —

సీ. మును దాశకన్యను । మోహించి క్రీడించె
నా పరాశరుఁ డెట్టి । యార్యవరుఁడు?
వేల్పుసానిం జూచి । వెంబడించి రమించెఁ
గౌశికుం డెంతటి । వైశికుండు
సురవేశ్యలం బట్టి । సురతకేళిం దేలె
మాందకర్ణియు నెట్టి । మానిచంద్రుఁ?
డానాఁడు వంచించి । యలయహల్యను గూడెఁ;
జంభవైరియు నెట్టి । సజ్జనుఁడు?

గీ. చంద్రుఁడు మహానుభావుఁ డా । చరిత మేల?
దారుకావనభోగ వ్రతంబులుండ
శివునిఁ గూర్చి కృష్ణుని గూర్చి । చెప్పనేల?
యీరహస్యంబు లెఱుఁగని । వారలెవరు?

ఉ. ఏలఁగ సొత్తు లేక, రమియించి సుఖింపఁగ సత్తు లేక ప్రా
ల్మాలినవారలెల్లఁ గృతులన్ విరచించిరి నీతు లక్కటా
చాలు; నెఱుంగ మే నిగమశర్మను లోపము గల్గనే యజామి
ళుఁడు మోక్ష మొందుటది మిథ్యయె చెప్పుము బ్రాహ్మణోత్తమా.

వ. అనిన విని యవ్విప్రుం డిట్లనియె.

గీ. కృష్ణునిం బోలి పదివేల । స్త్రీలతోడఁ
దా సురతికేళిఁ దేలుట । ధర్మమైన

ప్రాపదింబోలి యేవురతగుల మొంది
తనదు కులకాంత మెలఁగిన దప్పుగలదె?

వ. అత్తఱిస్వర్ణాభరణంబులం గొని యేతెంచు స్వర్ణకారుం జూచి, లోనికేగుమని కనుసన్నం దెలియంజేసి, సుందరుం డవ్విప్రవరునితో నిట్లనియె.

సీ. ఎంతలో నెంతవాఁడైతి విట్టిసితి
యిట్టిపరమార్థచింతయు నెట్లు గలిగె?
నీమచిత్తంబు గ్రహియింప నిశ్చయించి
వాదులాడితి నిబ్భంగిఁ బ్రాణసఖుఁడ.

సీ. భోగశాలివినీవు విరాగివైతి
వౌనునీవనినట్లు సర్వాపదలకు
స్థానముగాఁగాదె? వేశ్యల సంగమంబు;
సంతసించితి నీదువిజ్ఞానమునకు.

గీ. మగుడఁ గన్పట్టెదవుగాక తగినరీతి
నిన్నుఁగొనియాడ నెమ్మది నిశ్చయించి
నాఁడనని లేచి, లోనికి నవ్వుకొనుచుఁ
జనియె; నతఁడట్లయాగాక యనుచువెడలె.

వ. అట్లుతెంచుకొనికేగి, స్వర్ణకారుఁడొసంగిన యాభరణంబుల నొండుకరండంబున రహస్యంబుగఁబొందికంజేసి యనంతరంబున.

గీ. ఎపుడు సూర్యుండు గ్రుంకు నే । నెపుడుదాని
యింటికేగద నెప్పుడు । తుంటవిల్తు
నేరి రతిసంగరమున సు । ఖించువాఁడ
ననుచుఁ జింతించుచుండ న । య్యవసరమున.

చ. కటకట శీతరుక్కి - రణ । కాంతికినోపని యీవియోగులు
త్కటమగునాదుచండకర । కాంతికిఁదాళుదురొక్కొ యించున
క్కటికముఁ బూనినట్టు దిన । కాంతుఁడు తీవ్రతదక్కి - వారుణీ
విటుఁడను వైఖరిన్ జరమ । వీధినిఁ దిగ్మ్మరె సానురాగిమై.

—॥ సంధ్యాసమయము ॥—

చ. అరుణరుచుల్ దిగంతముల । నంతట నెంతయుఁ బ్రజ్వలింప ని
ర్జరిఁగలనీరురక్తమును । భ్రాంతికిఁ జిక్కి - మృగపక్షి కాండముల్
బిరబిర నేగుదెంచి ప్రతి । బింబితసూర్యునిఁ జూచి సాధ్వస
త్వరితగతిన్ దొలంగినవి । పావకకుండముగా భ్రమించుచున్

చ. "మనపతి వారుణిన్ వలచి । మాంద్యమునన్ స్మృతిఁదప్పిపద్మినీ
నినుననుఁ బాసె" నంచునళి । నీరవవాక్కులఛాయ మున్నుప
ద్మిని కెఱిఁగించి ప్రాకృతికిఁ । దెల్పఁగ నేగెననంగనీడ, తూర్పున్
ర్పున కేగఁ బ్రాకె నెంతయును । భోమణిపశ్చిమదిక్పురుందుగా

గీ. జగతిఁ జకొరవనఖ్యాతి । నంతరించి
కువలయంబును పీడించు । కూరుఁ డితఁ
డనుచునస్తమితముఖ కుముదిని । యినునిఁజూచి
పాడెనాన్ మదబంభర । ధ్వనుతెసంగె.

సీ. రాగాతిశయమున । రంజించి మునుమున్న
పూర్వదిశాంగనన్ । ముద్దులాడి
యంతకంతకు మోద । మభివృద్ధిఁబొందంగఁ
బద్మినినలరించి । పజ్వలించి
వరకరంబులఁజాచి । వారకాంతనుపరి
రంభసంభ్రమపరి । శ్రాంతఁజేసి
వైభవం బుడివోవ । వసుహీనుఁడై యంతఁ
జరమాంగనన్ జేరి । సంగమించి
గీ. తనదుసద్గతిచ్యుతి లోనఁ । దలఁచి తుదకు
నకటసత్సంతతిహసించు । ననుచు వెఱచి
యేరికింగానరాకుండ । నేగె నినుఁడు;
అట్లయగుఁగాదె యమితకా । మాంధకుండు.
చ. వరుణునిమూపటేఁడు మద । వారణదాహనివారణార్థమై
వఱచినశోణమృచ్ఛయము । వైఖరిసంధ్యరహించినంత భీ
కరమగుదావపావకము । గా మదినెంచిభయంబుపెంపునన్
బఱవిడెదిక్కులన్ విధుర । బాధకుఁదోడుగఁజక్రవాకముల్.
చ. జలరుహపత్రసంచయము । చక్రనిశయ్యవిహారభూమియున్
వలపులనీనుపుష్పవన । వాటి శ్రమంబు నివారణంబుగాఁ
గలువలతావితోమలసెఁ । గమ్మనితెమ్మెరయైన నేమి తా
వలచినకాంతుఁబాసి వల । వంతకుఁజిక్కినచక్రవాకి యే
స్థలమునహాయిగామెలఁగఁ । జాలు;సుఖింపనుపాయముందునే.

చ. రవియను నట్టువుం డపరరంగముఁ బాసిన యంతసంధ్యయన్
యవనిక నెత్తివేగమె నిశావ్యాయలాసిక వచ్చి, రిక్కలన్
బువులను జల్లి బంభరసమూహము పాడఁగఁ జోరసంచయం
బవ్వునని సన్నుతింపఁగ భయానకమున్ నటియించె నెంతయున్

చ. స్మయుఁడను నైంద్రజాలికుఁడు సాంధ్యరుగంబరమంబరంబున
న్బఱచి, మహాంధకారమను భస్మమునన్ గనుకట్టుకట్టి, బం
భరకులనాదబీజయుత మంత్రములన్ బఠియింప వక్త్రగ
హ్వరము నుబాసి పైకెగసినట్టి సుమంబులఁ బోలెఁ దారకల్.

అంధకారము.

మ. నను రూపంబున మీఱదం చశివుకంఠంబున్ బరీక్షించి, కృ
ష్ణుని చక్కందనమున్ హసించి, హాలిమైసొంపారు వస్త్రంబులం
గని ఛీఛీ యని యాసడించి, గిరిజాగర్వాపహారంబుగా
ఘనమై సుందరుకీర్తిఁ బోలి చెలఁగెన్ గాఢాంధకారంబిలన్.

సీ. విజ్ఞాన మనుసూర్యబింబాస్తమయమున
మహి నాక్రమించిన మాయ యనఁగఁ
దనకాంతు నెమకంగఁ దలఁచి సంచరియించు
ఛాయాసతీకేశ జాలమనఁగఁ
బ్రజలు భీతిల్ల భీభత్సరౌద్రభయాన
కంబుల వర్షించు ఘనమనంగ
వంచించి పాలించు ప్రభువుల పాపంబు
పృథివిపై మూర్తిభవించెననఁగ

గీ. వ్యోమసుమవనీదోహద । ధూమమనఁగ
శాకినీఢాకినీభూత।జననియనఁగఁ
గామినీకాముకానంద । కందమనఁగఁ
జటులగాఢాంధకారంబు । జగతిగ్రమ్మె.

సీ. పల్లవైశ్వర్యమున్ । వారాంగనవిధాన
నంభోజవనలక్ష్మి । నవహరించి
వరగుణవంతునిఁ । బరదేశముంబలె
భృంగంబులనుదైన్య । మెనయజేసి
ధనకామియైయేఁబు । కునృపతివైఖరిఁ
బ్రజలనిర్బంధించి । బాధపెట్టి
విపులసంపదాశ్రిఁ । గృపణువిచందాన
జ్ఞానంబు వ్యర్థంబు । గానొనర్చి

గీ. పృథివినిమ్నోన్నతంబుల । నెఱుఁగకుండ
సత్పథంబును గ్రహియింపఁ । జాలకుండఁ
గడలవ్యాపించి జృభించి, । కన్నులున్న
చీకులంజేసె లోకులఁ । జీకువాలు.

—◆ అభిసారికలు. ◆—

ఉ. "అండజయాన యిట్టివిబి।డాంధతమస్విని నేడకేగ దీ
వుండుము భీతిలేదె" యను।నొక్కవిటుంగనినవ్వి "నాప్రియుం
డుండుస్థలాంతరంబునకు।నొంటిగఁబోయెదఁగాక, పంచబా

ణుండు మదీయరక్షకజ। నుండయియుండగ భీతియుండునే
మందుఁడ" యంచుఁ బల్కె నభి। సారిక మోర్తుక శారికం బలెన్
చ. దినముఖవేళఁ గాకిఁ గని । తేకువఁ దప్పి భయంబు పెంపునన్
బనులను మాని, యాత్మవిభుపైఁ । బడి యర్ధనిశీథవేళఁ జం
గునవడి గోడ దాటి యవ। గుంఠనయై యుపనాథు నింటికిన్
జని సుఖియించె నొక్క యభి। సారిక కోరిక దీర ధీరయై.
చం. రయగతి నాఁటి రేయి నొక। రామ విటోత్తముఁ గూడఁ గాళికా
లయమున కేఁగి యింకొక వె। లందికనై చనుదెంచువాఁడె స్వ
ప్రియుఁడని కౌఁగిలించి, రతి। రీతుల కించుక సంశయించి, భ
ర్తయని గ్రహించె, నా సతి న। తండును భార్యగ లోనెఱింగ నీ
పయి నెడఁ బాసియుండ మని। బాసయొనర్చిరి దేవిసన్నిధిన్.
సీ. పెండ్లాడ నూహించి । విత్తమార్జించితి
నావిత్తమంతయు । వ్యర్థమయ్యె
నీబ్రహ్మచర్య మిం। కెంతకాలం బంచు
నెలమి నేతెంచు నా। నింటిదాఁక
నేతెంచి యాచోట । నెవనినో వీక్షించి
సమయంబు గాదని । జంకి మెల్లఁగఁ
దొలఁగియుంటఁ బరుండఁ । దలఁచు నిద్దురలేమి
“ననుజూచి నవ్వె నా। వనిత” యనుచు
గీ. నచటికిం బోవు, సాహస। మనుచుఁ దొలఁగు
వెండియును వేశ్యలుండెడి । వీధికేఁగు

సంకటములుండు ననియెంచు । సంచలించు
వలపువగఁగూరి యపు డొక్క । బ్రహ్మచారి.

వ. తన్నిశాసమయంబున నాహేమసుందరుండు కామాక్షీ
సుందరముఖచంద్రబింబావలోకన లాలసుండై,

సీ. దర్పణంబునుబూని । దర్పకు దర్పము
గాంచుఁ జక్కనివాఁడ । నంచుఁదలఁచి
ఘనసారమిళిత సుగంధతైలముఁబూసి
కమనీయకాకపక్షములదువ్వి
వలపు నల్దిక్కుల । వ్యాపించునట్టుల
ముమ్మారు పన్నీట । ముఖముఁగడిగి
కుంకుమంబునఁగొంత । గోరోచనముఁగల్పి
తిలకంబు వేచూరు । తీర్చిదిద్ది

గీ. మీసముల నత్తరువుపూసి । మెఱుఁగువెట్టి
చందనములంది ధౌతవస్త్రములఁదాల్చి
పసిడిముల౯బూని పాలు స్వల్పముగఁదావి
యాభరణ పేటికంగొని । యరుగుచుండ.

గీ. వానివేషంబుఁజూచి యాభరణపేటిఁ
బట్టుకొని వేగముగఁబోవు । వరునఁజూచి
తండ్రి యించుక పసిపట్టి । తనయ, యనుచు
నిట్టులనియెను ప్రేమంబు । నెట్టుకొనఁగ.

— జనకానునయము —

శా. తండ్రీ! తండ్రివి నీకు, నీప్రథమకాంతం గూఁకుటంబుట్టునా
వేండ్రిం బేమనవచ్చు; రో వెలఁదులన్ బ్రేమించువారిట్టు లి
ల్లాండ్రం బాపి యశంబు రోసి కులమర్యాదన్ విసర్జింతు రే?
గుండ్రాఁ బోలిన నీదుమానసము నాకుం ద్రిప్పఁగా శక్యమే?

కం. కులకాంత యౌవనంబునఁ
బులుఁగడిగిన ముత్తియంబు పోలికనుండన్
వెలకాంతఁ గౌఁగిలింపఁగఁ
దలఁచెదవై ద్యుండవయ్యుఁ దగునెఁ కుమారా.

గీ. విభుఁడవని యెంచి ప్రేమించి వేచివేచి
విసిగి వేసారి నీభార్య వెంగవలనఁ
జిక్కి క్షీణించె శల్యావశిష్టయయ్యె;
జాలి సుంతయు లేదె? పాషాణహృదయ.

ఉ. మూఁడుదినంబులయ్యె, సతి మూల్గుచునుండె, జ్వరంబు హె
చ్చెఁ జే, నాడియు మందగించె నొక నాఁడును దేనియులొల్లు నట్లు
మాటాడవు; తిండిలేక తడి యారెను నాలుక; జావఁ ద్రావ దే
గోడను లేక నీవు ధనకోమలిఁ గూడి సుఖింపఁ బోయెదే ?

కం. కులకాంత యిట్టులుండఁగ
వెలకాంతను విశ్వసించి వేదురుగొను నీ
తలఁపేమొ నేనెఱుంగను
తలమాఁ; నినుఁ ద్రిప్ప నింద తలపై కెక్కున్.

ఉ. మంచముఁ బట్టియున్న కులమానినిఁ జూడవు లంజెఁ జూచి వే
లంచములిచ్చి పైఁబడి సలాములఁ జేసెద విట్టిఘోరముల్
బంచముఁడైనఁ జేయుటకుఁ బాల్పడఁ డోరి! వివేకమిట్టిదే?
కుంచముఁ బాసి సోలఁ గయికొన్న విధం బిది చూనె పుత్రకా.

ఉ. ఈ దురవస్థ యిట్లు ఘటియిల్లెఁగదా; విధి నేమనందు? మ
ర్యాద నతిక్రమించి పరిశ్రమాభరణంబును వీటిబుచ్చి, నీ
త్యాదిగుణంబులన్ విడిచి యాటవెలందికి జిక్కితే? నయా
పాదితబుద్ధి సూనశరవహ్నికి నాశనమయ్యె నక్కటా.

మ. తనయా! నీయవివేకమాపదకు సంస్థానంబుగా నుండుఁ నే
పనికిం దొందరయెన్నఁడుండఁగదు; సంభావించి రాఁబోవు మే
లును కీడుం గల లాభనష్టముల నాలోచించువానిం దనం
తన తాఁ సంపద కౌఁగిలించుకొను తథ్యం బేను బోధించితిన్.

కం. వినురా! నాయుపదేశముఁ
గనురా! నీకులపవిత్రగౌరవపాత్రిఁ
జనురా! సన్మార్గంబునఁ
మనురా! జనలోకమాన్య మాన్యంబులతోఁ.

కం. అనరాదుర, కనరాదుర,
వినరాదుర, పానిదాని పెంపుఁ సొంపుఁ
ఘనరాజ్యవైభవాఢ్యులు
ధనరామలఁ గూడి చెడిరి తథ్యము పుత్రా.

వ. అనిన విని యాలంపటుండు, రోషకషాయితలోచనుడై భీషణభాషణంబుల దూషించి, పెడతలఁగలబుద్ధి నిట్లాడిన వృద్ధుండవుగాక యనుచు, నింటందిని పరుండఁజాలక నీకీయధికప్రసంగ మేటికనుచు ధిక్కరించి,

శా. ఏ నీమాటలసుంతయున్ వినను; నీ వే కాదు బ్రహ్మాదులున్
రానీ, తిట్టినఁదిట్టనీ, కలిమియున్ బ్రాణంబులుం బోయినన్
బోనీ, చెప్పెదనున్న మాటఁదగ దీ మోమోటమేమైననున్
గానీ, నాచిలుకన్ హరింగు బలకన్ గామాక్షిఁ గోల్పోవనే.

వ. మఱియు ననేకవిధంబుల నోనాడి, గృహంబుఁ బాసి వీధిం బడి యేగుచు,

కం. అనుమానమేలరతులకుఁ
జనుమా, కామాక్షి పలుకుఁ జక్కని మొగమున్
వినుమా, కనుమా, మనమా
మనుమా సౌఖ్యంబులొందు మాసంతతమున్.

మ. అనియిట్లాతఁడు కామసంజనితమోహభ్రాంతికిం జిక్కి తం
డ్రినిదూషించుచు స్వార్జితంబుధనమున్ వెచ్చించిభోగించిన్
ననునోనాడునె? చూడలేక కులకాంతారత్న మిప్పట్టునన్
దనువుం బాసినఁ బాయుఁగాక ధనముం జెండ్లిగాకుండునే?
మనమా చింతిలనేటికంచుఁ జనియెన్ మార్గంబు గుర్తించుచున్.

వ. అంత నక్కామాక్షి యాతనిరాక కెదురుచూచుచుఁ దన చేటికం జూచి,

ఉ. అక్కట యేటికింతతడ వయ్యెనొ? వచ్చెదనంచుఁ జెప్పి, తా
నెక్కడ కేగెనొక్కొ? తన యింటిలతాంగికిఁ జిక్కెనొక్కొ? యిం
కొక్క ధవాంగనన్ వలచెనో? నెఱసంజను బాపెఁ జీర ల
మ్మక్క విచారమేల కన కాభరణంబుల కేగి యుండుఁబో?

వ. అని చింతించుచుండు నవసరంబున నాహేమసుందరుని రా
కఁ గ్రీగంట జూచి యుఁజూడనియట్లు నటించి, యతండు విని
సంతసింపఁ దనచేటికతోఁ బ్రసంగవశమునఁ బలుకుచున్న
ట్లు లిట్లనియె :—

ఉ. సుద్దులకేమిలెమ్ము సరసుం డిటువచ్చినఁ జాలమేలుగా
కద్దిరరాకయున్న విరహాబ్ధిఁ దరింపఁగ శక్యమౌనె? యో
ముద్దియ! నేను నాప్రియుఁడు బొందుగ గూడిన భోగముండునే?
ఎద్దులు బాడియుఁ గలసి యేగినఁ గొండలదాటుట్రబమే.

సీ. పూర్ణేందుబింబ మై ముద్దులవర్షించు
మోముగా దదిసిరి[illegible]ముగాని
వర్ణింపఁబోలదే కర్ణాంతములఁ దాకుఁ
గనులుగా వవి కాంతిఖనులుగాని
భోగింపవలెఁగాక రాగంబు పెంపొందు
మోవిగా దది తేనెబావిగాని
వలుదగుబ్బలఁ బొంగఁ బైపడవలెఁగాక
యురముగా దది సౌఖ్యభరముగాని

గీ.- ప్రియునివినుతింపశక్యంబె ॥ వినమె మనము
వయసుకొలఁదిని ప్రార్థించు ॥ వన్నె లనఁగ
సిరులకొలఁదిని చెన్నొందుఁ ॥ జిన్నె లనఁగ
పుణ్యముకొలందిల భియించుఁ ॥ బురుషుఁ డనఁగ.

ఉ. వానితనూవిలాసములు ॥ వానియొయ్యారము వానిమీసముల్
వానిమెఱుంగుముంగురులు ॥ వానిమనోహరమందహాసముల్
వానివిశాలనేత్రములు ॥ వానిచొకాటపు వాలుఁజూపులున్
మానిని! కంటివే యితర ॥ మానవులన్ బహుభావ లేటికిన్.

ఉ. ఎన్నఁగరానిమోహమున ॥ నెందఱొ వచ్చిరి నన్ను మెచ్చి రీ
కన్నెతనంబుఁ బాపుటకుఁ ॥ గా వినుమీనవయౌవనంబు నే
జన్నియుగట్టుచెందులకొ? ॥ చక్కనియీవిట కానిగామసం
పన్నిధిఁ బోలు వానిబహు ॥ భంగులఁ గూడఁగఁగాదె కోమలీ.

శా. ఆకంజాననుఁ, డావిశాలనయనుం, ॥ డావైశికాగ్రేసరుం,
డాకళ్యాణగుణాధికుండు, సుభగుం ॥ డావైద్యలోకోన్నతుం
డాకాంతానవమన్మథుండుఁ సరసుం ॥ డాసుందరుం డెట్టులో
వాకుందక్కునుగాక, యేసతికినై ॥ నన్ దక్కునే? నెచ్చెలీ.

సీ. కులకాంత యెట్లున్న ॥ వెలకాంతలనుగోరి
సంగమించి సుఖించు ॥ సంగడీఁడు
వలకూబరునిగోరు ॥ వలరంభనైనను
వలపింపఁ జాలిన ॥ వన్నెకాఁడు,

మురిపెంబులను జూపి ముద్దుముచ్చటలాడి
భోగింప నేర్చిన ముద్దులాఁడు,
తనునమ్మి కొనియుండు ధనకాంతఁ దనకాంత
యనియెంచి పాలించు నందకాఁడు,

గీ. మేలుమేలన రమియించు మేలువాఁడు,
నన్ను మెప్పించి పోషింప నున్నవాఁడు,
చాలు నీలీలఁజాలమే సైఁపఁజాల
నేఁడురాఁడాయెఁ జూడు మేజాడఁబోయె.

వ. అనియీరీతివచించువల్లులకునత్యానందముం జెంది "నేఁ డపూర్వంజెందితి నిట్టితన్వీగలదే ధన్యోస్మి, ధన్యోస్మి, యీ యనురాగంబునకేమి సంగఁగలనో హాచున్మథా" యంచు, నవ్వనజాతాస్త్రుదలంచుచున్నయవ్వనికనెన్నా మూఁకిగా మూఁకినిన్.

ఉ. ఆతఁడు లోనికింజనినయంతనె వంచితముగ్ధమానినీ
వ్రాతకులాభిఘాత, నవ పల్లవమత్తగజావపాత, యా
నీతవినీతవాక్యనవనీత, సమస్తజనాభిభూత, త
న్మాత, విభీతభూత విటనాథముఖేందుకళాపరిభాతమై.

చం. ఎదురుగ నేఁగుదెంచియిపుడిప్పు డమిమ్ముగుఱించివల్లు చుం
డఁ దమరువచ్చినారిలదృఢంబుగ వాయువుఁగల్గియుండుడీ
పదపరిచారికా కుసుమబాణసతీకరశారికా నవా
భ్యుదయముగాఁగ నేలుకొనుడోయపునేయపునివ్వటిల్లఁగన్.

చం. అని మృదుశక్తిఁబల్కి కనకాభరణంబులనొప్ప పేటికం
గొనితనపుత్రికింబిలిచి కొమ్మనియిచ్చినయంతనామె హ్రీ
వినతముఖాబ్జయైగొనియెఁ వేశ్యలకింతటిలజ్జ యొప్పునే
యనిపరిహాసవాక్యములనాడిరి తోడిధవాంగనామణుల్.

ఉ. కన్నెఱికంబు పేర విటకాండ్రను రండనిచీరి వారి సం
పన్నిధులన్ హరించి యొకబాలవలెన్ దలవంచె నిప్పు డీ
కన్నియయంచు బాలికయొకర్తుక నెచ్చెలితోడఁ బల్కఁగ
న్నన్నన దల్చెనొక్క నెఱజాణమనోహరచంచలాక్షియై.

వ. అంత నాహేమసుందరుండు సుందరదరహాసవదనుండై
కాల మిట్లు వెచ్చింపనేటికని విళంబమున కోర్వఁజాలక,

సీ. సరిలేనిబంగారు జలతారుచీరల
ననురాగమొనరఁ గామాక్షికిచ్చి
పట్టంచుగఁ జీరఁ బళ్ళెరంబునఁ బెట్టి
మర్యాదగా వేశ్యమాతకిచ్చి
మించుమించిరహించు మీనంచుగలచీర
నత్యాదరమున మీనాక్షికిచ్చి
సింగారమేపారఁ జెంగావిరంగుచీ
రల సానిముత్తైదువులకు నిచ్చి

గీ. యెల్లఁ జూచుచుండఁగఁ బళ్ళెరమున
నూటపదియాఱులం బెట్టి మాటనిల్పి

కొంటి, నని నంతసించుచుఁ । గోర్కెలూరఁ
దాను గదిలోని కేగిన । తత్క్షణమున.

సీ. కమనీయనూతన। కనకాభరణ కాంతి
జలతారుచీరతో । సరసమాడఁ
దాటంకముల కాంతి । కాటంకముగఁ గ్రాలు
జిగి చెక్కులను చిన్ని। నగవులూరఁ
దిలకించినన్ మేను। పులకించు నన్నట్లు
తిలకంబు వలపించి । వలపు లీన
గుబ్బలిపై నెల్లి। గుబ్బపర్బినరీతి
గబ్బిగుబ్బల ఱైక । గుబ్బతిల్లఁ

గీ. దనదుపదనూపు రారవ। మునకు మెచ్చి
యసమశరుని మార్వోవాద । మైక్య మొంద
విత్తకామాక్షి కామాక్షి । బిత్తరించు
నడలగదిలోని కేఁగె నె । న్నడుము వడఁక.

గీ. వృద్ధవేశ్యయు మీనాక్షిఁ । బిల్చి చంద
నాది తాంబూలములనీయ । నానతిచ్చి
లేచి యొక కేల వెండిప। ళ్ళెరముఁ బూని
యామె యారీతి సానుల । నాదరించె.

గీ. చెలఁగి ముసిముసినగవులు । చెంగలింప
నప్పడంతులు గుసగుస। లాడుకొనుచు

వెలఁదికి నదృష్టమిట్లుండ । వలయుననుచు
నేగి రెల్లఱుఁ దమతమ । యిండ్లకపుడు.

శా. ఆవేళ న్మన హేమసుందరుఁడు కా।మాక్షిన్ విలోకించి "యా
హా వక్త్రాంబుజమిట్టిసొంపుఁగలదే । యాకన్నులున్ జన్నులున్
గావా! లక్షలుఁగోటులున్నరని భా।గ్యంబబ్బె రా" యంచు, మో
హావేశంబునఁ గౌఁగిలించుకొనె భా।ర్యాగూర్చి చింతించు నే.

ఉ. ఆననమెత్తుమత్తగజ।యాన! యొకించుక మోవి పానకం
బానెద నానఁదక్క నను।నానఁగ నిమ్మని చెక్కు గీటి యో
మానిని! నీకు మాన ముప।మాన విహీనముగా ననిమ్ము న
న్మానముఁ జేసినీకు బహు।మాన మొసంగెద నంచు నవ్వుచున్.

శా. శ్రేష్ఠంబంచు మనోహరంబనుచు న।త్యేచుంతి నీకోటికిన్
బ్రేష్ఠంబంచుఁ దలంచి మెమ్మఱపున న్బ్రే।మించుచున్నన్నథా
నుష్ఠానక్రియ కానుకూల్యమనుచున్ । ముద్దాడె నల్పిష్టబిం
బోష్ఠంబున్ ధననష్టదుష్టవిట లో।కోచ్ఛిష్ట భూయిష్ఠ యున్.

ఉ. కాయము యౌవనంబుఁ గల।కల్మియు శాశ్వతమంచు నెల్లెడన్
హేయముగన్ రతిచ్ఛవతి।హీనమృగంబులఁ బోలి యెల్లఱున్
ఛీయనసంచరించి కుల।నీతిఁద్యజించిన తుచ్ఛనాయకీ
నాయకదుశ్చరిత్రరచ।నన్ రతివర్ణన మింపుమింపు నే?

సీ. రతనాలకమ్మల । జతఁగూర్చి యిచ్చెదఁ
జెక్కులమూద్దిమ్ము । చిగురుబోణి

కట్టుకాసులపేరుఁ గట్టించియిచ్చెద
    రైకకట్టుసడల్చు రాజవదన
ఆణిముత్తెము లిచ్చి నాణెంబుఁగట్టెదఁ
    గుచములానఁగనిమ్ము కోమలాంగి
ఒడ్డారముడుగు మే నొడ్డాణమిచ్చెదఁ
    గౌఁగిలింపుము నన్నుఁ గంబుకంఠి

గీ. కనకకమలంబొసంగెదఁ గాంచనాంగి
వాడిచూపులఁజూడకు పద్మనయన
మాటలాడకయుండిన మధురవాణి
కడకుఁబ్రిదికియుండుట మిథ్య గగనమధ్య.

సీ. అనుచుఁ గామార్తిపైఁబడి నావిటుండు
తల్పమునఁగూడె స్వల్పసంకల్పబుద్ధి
నర్ధసురతక్రియావేళ నలరుచుండఁ
"దలుపు తలు" పని తమ్ముఁడు తలుపుఁదట్టెఁ

గీ. "ఎవరువా" రని లోనుండి యేగుదెంచి
"పిలుపులకుమేరలే" దని తలుపుఁదెఱచి
విటునిగఁ దలంచి పరికించి వృద్ధవేశ్య
హేమసుందరుఁ డాలింప నిట్టులనియె.

చం. భళిభళి నీతిలేనిధన భామలసీములకేఁగి రవ్వకున్
దలుపులఁదట్టిన ట్లిచటఁ దట్టితివో? వినుఁడొంతతప్పు; నూ

ఖ్ఖలవలపించితుచ్ఛముగఁ రోక్కముఁ గైకొనుపానియిల్లుగాఁ దలఁచితిరో తలంపవలదా? యనినన్ వినియాతఁడిట్లనున్.

గీ. విటుఁడనని లోఁదలంచితి । వేశ్యవగుట
హేమసుందరుతమ్ముండ । నిపుడు వాని
భార్య కవసానసమయంబు । ప్రాప్తమయ్యెఁ
ననిన విని వృద్ధధనకాంత । యతనిఁజూచి.

చ. భళిభళి హేమసుందరుని । వానినతిన్ వినియుండమయ్యెయీ
పలుకుల నెడ నేర్చితిరో? । బాగుచుచున్ గనుసన్నఁ జేసి లోఁ
గలఁడని; పొందు పొందుతజే । గాదని నంత నతండు లోగదిం
గల తన సోదరుం బిలిచెఁ । గంఠరవంబు దివంబుఁ దాకఁగన్.

వంలోనుండి తమ్ముని పిలు పాలకించి యా హేమసుందరుండు.
"ఆఁ" యని "వచ్చుచుంటి" నని; "యర్థరతిన్ రసభంగమయ్యెఛీ
ఛీ" యని లేచియావలకు । శీఘ్రగతిన్ జనుదెంచి, "యారసీ
వీమొడ కిట్టివేళ నిపు । డీగతి రాఁబనియేమి? బుద్ధిలే
దేయిసుమంతయైనవచి । యింపు" మనన్ వినియాతఁడిట్లనున్.

చ. వదినెకు వ్యాధిహేతువునఁ । బ్రాణముమీఁదికివచ్చె, దీనుఁడై
ముదుసలితండ్రియేడ్చుచు । భూమిపయింబడిమూర్ఛఁబొందెలో
నదవదఁజెంది యింటఁగల । యందఱు భీతిలుచుండి రక్కటా
యిదిలటియనానె? నీదుసుర । తేచ్ఛకుఁగాలము లేదె చెప్పుమా?

చ. అనవుడు సేవగించివ్యాదయంబునవించుకతల్లడిల్లి, "యీ
ధనవనితాగృహంబునకు । దక్కితినంచు నిజంబెఱింగి, నా

వనితసహింపలేకరస♦భంగముఁజేయ నిటుల్ నటించియుం
డు”వనితలంచి యెట్లనిక♦నుంగవఁ గోపముదోప నిట్లనున్.
ఉ. వచ్చెదఁగాక; నిక్కముగ♦ బ్రాణముమీఁదికి వచ్చెనేనినీ
యిచ్చకువచ్చునామధను♦లీయుగృహంబునలేవె? యింతకుం
జచ్చినఁజచ్చుఁ బొమ్మని వె♦సన్ గదిలోనికిఁబోయెనక్కటా!
యచ్చపలాక్షినప్డు విడ♦నాడఁగ నెట్టిఁడునిచ్చగించునే ?
వ. అంత వానితమ్ముండు విచారమనస్కుఁడై, యతండు చని
నదెస దృష్టినిగిడ్చి
ఉ. పాడినెయుంగఁడయ్యెఁగుల♦భామినికిన్ జ్వర మెట్టులున్నదో
చూడఁ దలంపఁడయ్యె వెల♦జోటికినై వెసఁబోయె, నెట్లుకా
ల్పాడెనొ?నయోమయంబుహృద♦యంబనియుంచుక నిల్చిమాఱు
మాటాడకయింటికేగె;నక♦టా విధిఁదిట్టినఁ దోసముండునే?
వ. అనంతర మా హేమసుందరుండు కామాంధీభూతనేత్రుండై
కులనిందాపాత్రుఁడై.
చ. వలచినవిత్తకాంత నెడ♦బాసి కులాంగనఁజూడకున్న జం
చలహృదయుంబొకించుకయు♦సంగమకేళికినిచ్చగింప దా
స్థలమునుబాసియింటికివె♦సంజనఁజాలఁడుకామమోహాశ్రం
ఖలితుఁడుముందుముయ్యె♦వెనుకంజనగొయ్యెసుఖంపవచ్చునే?
వ. అంత నక్కామాక్షి వానిచెంతంజేరి.
ఉ. నమ్మదముండునే?వ్రిథమ♦సంగమసౌఖ్యమువ్యర్థమయ్యెమీ
తమ్మునికారణంబున; గ♦తంబగుచున్నది కాలమెల్ల, దై

ర్యమ్మువహించి వేగమెసు।మాస్త్రినిమెప్పులఁగొమ్మలెమ్మురా
రమ్ముసుఖప్రిదమ్మనియు।రమ్మనుగ్రమ్ముచుఁగౌఁగిలించినన్.

చ. అతఁడు సంతసించు దర।హాసముఖమ్మునముద్దులాడు, "నే
నేతరుణీమణీ"యనుచు। నేమొ వచింపఁగఁ బోవునంతలోఁ
జేతము తల్లడిల్లఁగ న।చేతనుఁడై "గులకాంతయింట నే
రీతిగనున్నదో"యనపు।రింబొరిఁజింతిలుఁ దేఱిచూచుచున్

సీ. పడఁతి చెంతకుఁజేరి। పరిహాసములఁ బల్క
నాతఁ డౌదలయెత్తి। యాలకింపఁ
డీరీతిచింతింప। నేటికంచు వచించు
మాటుమాటాడక। మౌనమూనుఁ
దనమోము వీక్షింపఁ। దనుప్రుఁ దట్టి హసించుఁ
జెంతెల్లఁ బోవు ద్రృ।క్కులనిగుడ్చు
వేళలేదని వాని। బిగికౌఁగిటం జేర్చు
నించుకంత హసించి। యేవగించు

గీ. "నిట్లు కాలంబు వెచ్చింప।నేటి"కనుచు
ముద్దులాడుచు వలపించు। సుద్దులాడు
"నాతఁ డేమంటివే" యని। యామెఁ జూచు
మారు మాటాడఁ గమకించు। మైఁజెమర్చు.

ఉ. "నేరము లేదు నావలన।నీ విటులుండఁగ నేటి" కంచు శృం
గారవికారచేష్టలను। కామిని పైఁబడి "సంగమింపఁగాఁ

గోరిక లేదె" యన్నఁ జుఱుకుందన మేమియు లేక వేఁడిని
ట్టూరుపుఁ బుచ్చి లేచి యతఁడు దూరక దిక్కులఁ జూచి న్రాన్పడున్.

క. వలపించిన నునుజూపులఁ
దిలకించినఁ గౌఁగిలించి | ధృతిలేని మరిన్
గలఁగించిన విలపించిన
బుల కించునె ఱాతిప్రతిమ పుంస్త్వముఁ గను నే?

గీ. తమ్ముఁ డేతెంచి సురతమ్ము | వమ్ముఁ జేసి
పిడుగుఁ బోలిన యవ్వార్త | విడిచి చనియె
భార్యఁ జంపినవాఁ డంచుఁ | బలుకుజనుల
నిందకున్ డిందికుందునో | డెందమందు.

సీ. మనసారఁ బ్రేమించు | మగనాలిఁ బడఁదన్ని
నోనాఁడు నాఁడు లో | లేనిచింత
దారిద్ర్యబాధకుఁ | దాళఁజాలక గోపి
మాన మమ్మినవాఁడు | లేనిచింత
వలపులఁ బ్రకటించి | వంచించి తనయొద్ది
సాని యేగినవాఁడు | లేనిచింత
విషమయౌషధ మిచ్చి | వెంకునాయనిఁ జంపి
లేచి వచ్చినవాఁడు | లేనిచింత

గీ. ముప్పువాటిల్లు నని నీతిఁ | జెప్పి తండ్రి
క్లేశ మొందుటకైనను | లేనిచింత

యిప్పు డేటికిఁ గల్గెనో । యించుకంత
మెఱుఁగశక్యంబె? మన కేటి । కింతవంత.

సీ. అతివపైఁ బడినంత । నభ్యాసవశమున
        జబ్బ జబ్బగ గబ్బి । గుబ్బలానుఁ
బరితాపముం బాపఁ । బణఁతి ముద్దాడిన
        జిహ్వేంద్రియము మోవిఁ । జేరఁగోరు
వెలకాంత పరిహాస । ములఁ బల్క నవ్వింప
        నతియత్నమున నవ్వి । యాలకించుఁ
గాంక్షితక్రీడకుఁ । గాంత హెచ్చరికింప
        గష్టంబుపై నామెఁ । గౌఁగిలించుఁ

గీ. గక్కుటితిఁ జూపి యంతలోఁ । గలఁతఁ జెందు
నస్వరని లేచి వేడి ని । ట్టూర్పుఁ బుచ్చు
మనసు తునిసిన నెంతటి । మానవుండు
రక్తిఁ గాంచునె వెండియు । రతిఁ బెనంగ.

వ. అంత,

సీ. బహుళాంధకారోగ్ర । ఫణిఫణాగ్రములందు
        రాజిల్లు నాయక । రత్న మనఁగఁ
బాలోమినిద్రించు । భర్మహర్మ్యమ్మునఁ
        గ్రాలు విద్యుద్దీప । కలికయనఁగ
జారచోరులకు సం । జ్ఞాసూచకంబుగ
        సమయపూరుషుఁ డూఁదు । శంఖమనఁగ

గగనసంగ్రామ రంగస్థోమ సీమను
దోఁచెఁ జూపఁగ వచ్చు దొరయనంగ

సీ. నుదయదిక్కాంతయినునకు నొసఁగఁ గూర్చు
స్వచ్ఛసంఫుల్లమల్లికా గుచ్ఛ మనఁగఁ
బొడమెఁ దూర్పునఁ గాముకు లడలిపోక
వెలుఁగులకు నిక్కయును నొక్క వేఁగుఁజుక్క.

గీ. ప్రాచినప్పుడు నవసాంధ్య రక్తకాంతి
వెలువడిన యంత రాజిల్లె వేఁగుఁజుక్క
యినసభాగతోమఃకాల ధనలతాంగి
ముక్కునధరించు ముక్కెర ముత్యమనఁగ.

ఉ. "గాయకులార మేల్కొనుఁడు గానకళాభ్యసనార్థమంగవా
వాహకులార లెండిఁక పునారతికిన్ నిమదింపుఁ డింకభూ
నాయకులార" యంచుఁదమ జ్ఞానముఁ దెల్పినరీతిఁ 'గుక్కురో
కో" యనికోళ్లు కూసినవి కొండలఁ బల్లెలఁ బట్టణంబులన్.

ఉ. మౌనివరుండొకండు మతిమంతుఁడు కుక్కుటభుగ్నకంఠని
స్వానము నాలకించి నదిస్నానముఁ జేయఁదలంచి లేచి చం
ద్రానన భార్యఁ జూచి "యపురా" యని వెండియుఁ గౌఁగిలించె న
జ్ఞానము మోహమో యమరనాధుని మోసములోఁ దలంచెనో.

చం. తనసఖి తామ్రచూడరటితంబును వీనులనాలకించి మే
ల్కనియును పూర్వదిఙ్ముఖముఁ గాంచిగవాక్షమునుండివీథులన్

గని తలిమించెనంచు వడిఁ గాళ్లు తడంబడ నేఁగుచుండఁగన్
గనుఁగొని కౌఁగిలించెఁ దమకంబున నొక్కగృహస్థుఁ డత్తఱిన్.

మ. ఒకస్వైరాంగన తృప్తిఁ దీఱ నుపరత్యుత్సాహమందుండఁగాఁ
గృకవాకుధ్వని యాలకించి సురతక్రీడన్ విసర్జించి లో
"నకటా రాత్రిగతించె నే" యనుచుఁ బూర్వాశన్ విలోకించి కా
ముకు నింగాఁగిటఁ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి శయనంబున్ బాసె శీఘ్రంబుగన్.

గీ. వాగసతిఁ జూడ దినరాజు వచ్చు ననుచు
సమయపురుషుండు ప్రాక్సభాస్థానమునను
పఱచినట్టి కెంబట్టుతివాసి యనఁగఁ
బ్రాబిదీపించె నవసాంధ్యరక్తకాంతి.

గీ. పురుషకారంబు లేని భూవరునిఁ బోలి
బుడుకముల కాంతి క్షీణించె నించుకంత
యక్కడక్కడ నొక్కొక్క చుక్క గాని లేఁ
గలియుగంబున సుజనుల పొలుపుఁ దెలుప.

సీ. ఆర్యుల నెడఁ బాయు నజ్ఞాను లనఁగను
గకుబంతములను జీకటులు తొలఁగెఁ
నర్థకాంతంగూడు యతి తేజముంబోలి
యఖిలదీపనికాయ మంతరించె
జనపతిమానిత జనముఃఖంబులరీతిఁ
గుందంబు లెల్లెడఁ గోమరుమిగిలె

నిబిడద్రుమంబులు । నిబిడగర్భిణులట్లు
పాండువర్ణంబున, । బరిఢవిల్లె

గీ. నల్పముగఁగూసె రాజస । భాంతరమునఁ
బరిచయములేని కవిభాతిఁ । బరభృతంబు
వరతపశ్శాలిహృదయంబు । సరణి నపుడు
గగనవీథి నిర్మలకాంతిఁ । గ్రాలుచుండె.

సీ. వరపల్లవవ్రాత । పరిచయంబున ఫుల్ల
కుసుమాసవంబును । గ్రోలిక్రోలి
క్షితిజగర్త్తాణుఁడర్క । కీర్తినంపాదించి
దిక్కులనెల్లెడఁ । దిరిగితిరిగి
పురవీథులందారి । వరగవాక్షంబులఁ
జొరనిచందానఁ । జొచ్చిచొచ్చి
రాత్రినిర్భయముగ । రాజప్రియాంగనన్
గుముదినిఁ బుష్పిణిం । గూడికూడి

గీ. సరసులంజేరి పంకజ । సౌరభమున
నలరి సంతతగమన ప్రయాసమునకు
నలసి నొలసెనోయిపుడు మం । దానిలుండు
మందగతిఁబూని మనుజు లా । నందమొంద.

గీ. వింగినతుత్రికాంతి । క్షీణించినంతఁ
దన కలిమిపోయెనని నిశా । తరుణి సకల

విహగకృతరుతచ్ఛలమున వెక్కివెక్కి
వసుధ నెల్లెడఁ దుహినబాష్పములవిడిచె.

మ. జడలన్ జుట్టినపుష్పహారములు విస్రంసంబులై యూడఁగాఁ
బొడిసున్నంబును బోలిచందనము సంభోగశ్రమాంగంబులన్
వడలన్ బైటలఁ జార్చుచున్నరసులన్ నవ్వించుచున్నవ్వుచుం
జడయానంబుల నేఁగుచుండిరి సరహ్నాస్థ ముగ్ధాంగనల్.

—◆ సూర్యోదయము ◆—

గీ. గగనస్థనక్షత్రగణతండులంబుల
మిక్కుటంబుగ మెక్కి కుక్కుటంబు
స్ఫురదిందుమండల జ్యోత్స్నాగ్నితప్త వ
ద్స్రోద్యానవనవసంత్రోదయంబు
సక్రిమప్రక్రియం జక్రవాకములకు
ననురాగముం గూర్చు నౌషధంబు
భూరిరాగావృత పూర్వదిక్కామినీ
కుచకుంభవిన్యస్త కుంకుమంబు

గీ. అంధకారకాంతార దావానలంబు
కమలదళబద్ధ భృంగమోక్షప్రదంబు
ప్రాచినుదయించి దీపించె వారసతికి
మండనంబుగ మార్తాండమండలంబు.

గీ. కమలపత్రవిశాలనేత్రములఁ జూచి
కరములం జాచి బిగియారఁ గౌఁగిలించి

మున్న ఘటమానకుచకోక ॥ ములస్పృశించి
యరుణబింబాధరామృతం ॥ బానియాని
వారసతిఁ గూడి సుఖియించె ॥ భాస్కరుండు.

చ. అరుణముఖప్రతాపరుచు ॥ లంతటఁ జిమ్ముచుఁ దోఁచినట్టియా
హరిఁ గుదయాద్రిసీమ నభి ॥ డాంధతమఃకరికుంభమున్ గరో
త్కరనఖరంబులన్ దునుమఁగా భువిరక్తయుతోడముక్తముల్
తోరఁగెననంగ నాతపము ॥ తోడరహిం జెందుపారబిందువుల్

వ. అనంతర మాహేమసుందరుండు ప్రాంచినలంకరించిన మా
ర్తాండబింబావలోకనంబునఁ దల్లడిల్లి కామాక్షిం గౌఁగిలిం
చుకొని, మగుడవచ్చెదం గాక యని వచించి,

ఉ. వేళ యతిక్రమించెఁ బుర ॥ వీథులసందడి హెచ్చె, నారి! యే
లీలగృహంబుఁ జేరవలెఁ? ॥ గ్లేశమునన్ మతిఁ దప్పెఁ దండ్రి; యి
ల్లాలెకులున్నదో; యకట ॥ ప్రాణము మీఁదికి వచ్చెనే మొ? నే
జాలమొనర్పరాదనుచు ॥ జంకుచు నింటికి నేగ నెవ్వడిన్.

గీ. ఎటులో కామాక్షిఁ బాసి, త ॥ ద్గృహమునుండి
యతఁడు పురవీథులంబడి ॥ యరుగుచుండ
నెల్లఱుం జూచి ఛీ యని ॥ యేవగించి
“ఇంతవాఁడయ్యెనే” యని ॥ యెంచి రపుడు.

ఉ. పువ్విలుకానితూపులకు, మోహితుఁడై సదసద్వివేకమున్
దవ్వుగఁ బాసి, వైద్యమను ॥ దంభమునన్ ధనయౌవనంబులన్

గ్రొవ్వి, కులాంగనన్ విడిచి । కొంకక సామ్ములఁ బెట్టియూఅకే
అవ్వకుఁ బాత్రుఁ డయ్యె ధన । రామను గూడి సుఖింపఁ జాలనే?

గీ. ఆతఁ డారీతి నాత్మగృ । హంబుఁ జొచ్చి
శోకవిహ్వాల చిత్తులై । సోలి యేడ్చు
వారలం జూచి తండ్రి యు । వస్థఁ జూచి
చచ్చిపడియున్న యిల్లాలి । సరణిఁ జూచి.

గీ. భోరు మని యేడ్చి యాంద! యం । భోరుహాక్షి
నన్ను విడనాడె నకట రా । నున్న చావు
రాకయుండునె? యెట్టిక । ర్గతి ఘటిల్లె
దైవమా యంచు దుఃఖమం । తయు నటించె.

మ. కడుపుం గానుపు లేక మొన్నఁ దగు సౌ । ఖ్యం బేమియున్నేక మొ
న్నడు నారోగ్యము లేక చూడనగలు । న్నాణెంబులున్నేక, రాఁ
బడి రోతొత్తులకిచ్చి మెచ్చుగన్ । బ్రార్థించి దుఃఖించి యి
ప్పుడు ప్రాణంబులఁ బాసె నమ్మగువ యా । మూర్ఖుండు చింతించునే.

సీ. ప్రేమింపకుండినఁ । బెట్లాడినందు కే
నాడైనఁ గూడి ముద్దాడె నొక్కొ?
అనురాగ మెల్లున్న । నావుపోకల కంచు
నొకనాఁడు రూకైన । నొసఁగ నొక్కొ?
వెలకాంతఁ గూడెఁ బో । కులకాంత యనియైన
నరసి నోరారమాటాడె నొక్కొ?

వలపెంత లేకున్న । జ్వరపీడితయౌ భార్య
నెపుడైనఁ జూచి మం।దిచ్చెనొక్కొ?

గీ. సరసుఁ డగుఁగాక యవసాన।సమయమునకుఁ
దమ్ముఁ డేతెంచినన్ జూడఁ।దలఁచె నొక్కొ
కోరు లేమందరో యను । శోకమొందు
దక్క తదితరదుఃఖ మా।తనికిఁ గలదె?

వ. అట్లతండు లేనిదుఃఖము గను నటించి భార్యకు దహనసం స్కారాదిక్రియల నిర్వర్తించి,

సీ. బ్రదికియుండినవేళ । భార్య కీయకయున్న
వలువల ముత్తైదు।వులకు నిచ్చెఁ
గాసైన నొకనాఁడు । కాంత కీయకయున్న
నేఁడు దక్షిణల సం।తృప్తిఁ బఱచె
భుజియించెనో లేదొ । పొలఁతిఁ జూడకయున్న
తన్ను చెందు బ్రిలకు భో।జనముఁ బెట్టె
వాలంచుఁ బ్రేమించి । యాదరింపకయున్న
వాత్మబంధువుల నే। డాదరించె

గీ. నగ్నిసాక్షిగఁ దాను పెం।డ్లాడినట్టి
భార్యదురవస్థకుఁ గా నాఁడు । వగవకున్న
బంధువులు పరామర్శకు । వచ్చినంత
బోరుమని వెక్కివెక్కి నే। డేడువఁబట్టె.

వ. అనంతరమా హేమసుందరుండు భార్య మరణించినందుకు సంతయుం జింతింపక మీఁదుమిక్కిలి సుచ్ఛమాసెనని యమితానందకందళితస్వాంతుండై, యథేచ్ఛసుఖంబులఁ గామాక్షిఁగూడి విహరించుచు, నామెయింటికివచ్చుచుఁ బోవుచు నపూర్వనామంబులఁ బెట్టి యౌషధంబులఁ గల్పించి విక్రయించుచు, నమితవిత్తంబుఁ బ్రజలవంచించియార్జించుచుఁ గులమర్యాదల విసర్జించుచు నెల్లర నీసడించుచు స్వాతిశయంబున సంచరించుచుండెనంత.

—◆ గ్రీష్మము ◆—

సీ. చారవాతవిభీత । సర్వజీవవ్రాత
సంచారరహిత నిర్జనపథంబు
చండరుఙ్మార్తాండ । మండలాతపతప్త
సత్వస్వావృతా । శాతటంబు
క్లుప్తవల్మీకాంత । సుప్తాహినిశ్వాస
దీప్తాగ్నితప్త పృథ్వీరుహాంబు
పంకావశిష్ట పల్వలమధ్యవాసకృ
ద్భీకరసూకరీ । సూకరంబు
గీ. కాసరీకాసరోత్క్షిప్త । కర్దమంబు
ఖగసమాశ్రితసకల వృక్షవ్రజంబు
ఉష్ణకరతప్తకూపజ । లోష్మమైన
గ్రీష్మమేతెంచె జనలోక । భీష్మమగుచు.

సీ. తనదుకాయచ్ఛాయఁ గనుఁగొని మహిషంబు
పంకంబుగా నెంచి పందుఁగొనియె
భూరిగుంజాపుంజముం జూచి కాకంబు
రక్తపూరంబని భ్రాంతిఁ జెందె
ఛాయలవీక్షించి జలముగా భావించి
శునకంబు ప్రియపడి సోలుచుండె
సంతాపముం బొంది సర్పంబు గజతుండ
ముం జొచ్చి వల్మీకముగఁ దలంచె

గీ. ఛాయ, సతిఁ బోలి పాదంబుఁ బాయకుండె
ఖలునిదుర్వచనంబుల పొంపుమించి
యుపకరంబులు ప్రాణుల యొపణంచి
చెప్పనొప్పునె? నిప్పుల నుప్పగుండె.

గీ. సకలవిరహుల దీర్ఘనిశ్వాసములఁగ
వీథులను వేడిగాడుపు వీచుచుండెఁ
బాంథులాకులరాలిచి పాదపంబు
వనమునఁ దపించె విరదిగంబరునిఁ బోలి.

గీ. ఛాయ విరహిణిఁ బోలి కృశత్వమొందెఁ
బిశునమానసమట్లు తపించె జలము
కృపణునైశ్వర్యముం బోలి వృద్ధిఁ బొందె
నర్ధగులఘోర దుర్దాహ మవనియందు.

గీ. ఉగ్రసూర్యాంశువుల వేడి కోడి లేడి
యక్కటా హీనవృత్తుంబు నాశ్రయించెఁ
దనదు భాగ్యపరిక్షీణ దశ దలంచి
సాధువాక నీచునిం జేరు చందమునను.

చ. హారహారులున్నిదాఘసమయంబునకోడి, తుషారభూమిభృ
త్సరిదధినాథులందుఁ దమ చానల గూడి సుఖించుచుండఁ దు
స్తరపరితాపము స్వైరమాతాపము నోర్తుమె యంచుఁ బచ్చక
ర్పూరముఁ గలట్టి చందనముఁ బూసి సుమంబులఁ దాల్చి కుర్వి
టుల్ బిరబిర సంచరింపఁ దలపెట్టిరి పున్నమరేయి నెల్లెడన్.

గీ. విటులు కొందఱు వేశ్యల వీథులందు
సంచరించుచుఁ గామాక్షి సదనమునకు
సుందరుఁడు లేని సమయంబుఁ జూచి జొచ్చి
సరసగతిఁ జేరి రామెను సురతమునకు.

వ. అంత నక్కామాక్షియు,

చ. ధనముఁ బరిగ్రహించి సురతంబున వారలకోర్కెఁ దీర్పనె
మ్మనమున నిశ్చయించి, యనుమానవశంబున భీతి పెంపువన్
దనదు మనోహరుండు దటిఁ దప్పక వచ్చునో యంచు నెంచి
పొం దనుచు నిరాకరించిన మదాతిశయంబున వారలెల్లఱుక్
చుఁ కినుక వహించి "మస్తుఁ బరికింపవా? విత్తమొసంగినంత, యయా
వనమును విక్రయించి విటవర్యులఁ గూడెదు తొత్తువయ్యు బాం

దనుచు నిరాకరించె దిది । యామరియాద? భవచ్ఛరీరమున్
మని మెదమా నెలంజ" యన । మమ్ముఁ లంచిల్లుఁ జవోవమోమునఁ జన్
చం. "ధనముఁ బరిగ్రహించి సుర । తమ్ము నమమ్ము సుఖింపనిమ్ము నీన్
మనుమక యేలుకొందు" మన । దూఱు మఁగస్సు సడల్చి రోఁకృఁడా
వనితను కౌఁగిలించి బల । వంతముగన్ రతి కుద్యమించినం
తన చనుదెంచి సుందరుఁడు । తద్దురవస్థను జూచి మాన్పెడిన్.

సీ. మాన్పడినవాని వీక్షించి । మండిపడుచు
విటులు గుమిగూడి దుమ్ముల । విఱుగఁ గొట్టి
రంత నాతండు దైవమా । యనుచు నఱచి
చతికిలంబడి యెంతయు సంచలించె.

గీ. అతని యాక్రందనధ్వని । యాలకించి
యిరుగుపొరుగులఁ గలవార । లరుగుదెంచి
వాత్తుహూత్తని బెదరించి । రంత విటులు
వెఱచి పఱచిరి దిక్కుల । వెదకికొనుచు.

వ. అంత నా హేమసుందరుఁడు బ్రిదుకుజీవుఁడ యనుచు మెల్లగ లేచి, యెల్లఱంజూచి లజ్జించి, పెండియు ధైర్యము వహించి.

సీ. "నారహాస్య మెఱుంగని । వారు గలరె?
ఇంక యూఱక లజ్జింప । నేటి" కనుచు
నాఁటినుండియు భయము సుం । తయును లేక
వెలవెలందిని దనయింటఁ । బెట్టుకొనియె.

వ. ఇట్లక్కామాక్షి నింటఁబెట్టుకొని యథేచ్ఛాసుఖంబుల నం
 చరించుచు.

సీ. "అర్థంబు లేదమ్మ యీర్థయాత్రల"కంచుఁ
 దనివిఁ బొందని దానితల్లికొఱకుఁ
 "గట్టబట్టయు లేదు కఱవు తీఱదె"యంచు
 వాదులాడెడు దాని సోదరునకుఁ
 "గూటికి కఱవమ్మ గొప్పవారిపక"మంచు
 వెక్కిరించెడు దాని యక్కకొఱకు
 "నెంతవాఁ డనకొంటి నేమిలే" దని వాని
 వాసిరోసిన దాని దాసికొఱకు

గీ. నన్నగారంచుఁ ద్యాగంబు సున్నయంచు
 వావులంగల్పుకొను దానివదినకొఱకు
 నున్న దనియు లేదనియు లోనెన్నకుండ
 కలిమియంతయు వెచ్చించెఁ దెలివిదక్కి.

గీ. వలువ లనుచు నలంకారములకు ననుచు
 సొత్తుఁ గామాక్షి సంగ్రహించుటయుఁ గాక
 దొంగతనముగ గృహమును దోచుకొనియె
 నప్పులకుఁ జిక్కె నాతనియార్జితంబుఁ.

గీ. తమ్ముఁడోకవిత్తకాంతను దగులుకొనియెఁ
 దాగుఁబోతయ్యెఁ బినతండ్రి తగవుమాలి

తండ్రిదుఃఖించి యేడకో । తలఁగిచనియె
వానిదురవస్థ వర్ణింప । వశమె మనకుఁ

గీ. వంచకుం డంచు నజ్ఞాన । వైద్యుఁ డనుచు
శాస్త్ర మెఱుఁగనివాఁ డంచు । జారుఁ డంచు
జను లెఱింగినయంతనే । సన్నగిల్లె
నంతకంతకు నప్పాటి । నతనివృత్తిఁ

గీ. తనదుగృహలక్ష్మి పరలోక । మునకు నేగె
నకట పెద్దమ్మఁబోలిన । యర్ధకాంత
యింటి కేతెంచె నైశ్వర్య । మెట్టులుండుఁ?
గడకుఁగడ తేఱకుండునే । కపటవృత్తిఁ

ఉ. మాన్యములెల్ల నప్పులకు । మాటువడెన్ గలలోనికల్మి నా
ధాన్యము సన్నగిల్లె, జల । తారుగలట్టి దుకూలవస్త్రముల్
శూన్యములయ్యె నిల్లుగను । సొంపు చెడెన్ గులమేవగింపఁగన్
దైన్యమునన్ గృశించె మతిఁ । దప్పి చరింపఁగఁ జొచ్చె నెల్లెడన్.

మ. ముడిమాటందలపెట్టరాదు తొలఁగెన్ । మాగాణి యేగానికిన్
దడవాటన్ గడువడ్డియున్ బెరుగుటన్ । దాకట్టువాకట్టుగా
బడివమ్మయ్యెఁ గ్రమక్రమక్రమముగ । వస్త్వంబు క్షీణించె, రాఁ
బడి కాసైనను లేదు తుట్టతుదకున్ । బాధించెఁగా మాతృయున్.

ఉ. దైవభయంబుఁ దక్కి భుజ । దర్పము విత్తము విశ్వసించి, స
త్కోవిదులన్ జనోత్తములఁ । గుత్సితులంచుఁ దృణీకరించిదు

ల్పావనలక్ష్మ్యదించిధన । భామలఁ బ్రాపకుఁడై "వినాశకా
లే విపరీతబుద్ధి" యను । లీలఁజరించిన లక్ష్మి నిల్చునే?

వ. ఇట్లు కొంతకాలంబుగడచిన యనంతరమున,

ఉ. హేమముదక్కయింటఁగన । కంబొకయించుకయుఁ లభించ దీ
లేమికిఁదోడువృత్తియుఫ । లింపక పాడయెనన్యవిత్తకాం
క్షామయభక్షితాత్ముఁడని । యాతనపీడఁగనెహామదేభరా
డ్గామిని నీతిలేసిధన । కామిని కాము మజ్ఞోక్కకామికై.

గీ. తైలమంతయు క్షీణించు । దనుక వ్యాఖ్య
వాఁడియుఁదగునన్న పండితు । న్యాయమెంచి
యతనినైశ్వర్య మంతయు । ననుభవించి
యన్యునింజేరి సుఖయించె । వాలతాంగి.

వ. భార్య మరణించుటకుందోడు తావలచినయక్కామాక్షి యన్యవిటనమాకర్షితచిత్తయగుటకు మిక్కిలి చింతించి, దారిద్ర్యభారవహనక్లేశంబునఁ దల్లడిల్లి పరితాపంబునఁ దపియించుచుండ,

వర్షాకాలము

శా. వార్షాంబెట్లగు? హంసధర్షమయి, చి । త్తాకర్షమైఁ యంబుదో
త్కర్షంబై గృహిణీవియోగగతచిం । తాక్రాంతపాంథవ్రజా
మర్షంబై కకుబంతకుంభగళితాం । భఃక్లిన్నభూశీర్షమై
వర్షాకాలము వచ్చెఁ బ్రజ్వలితశం । పామాలికాభీలమై.

గీ. వగవలాకదంతంబుల । వాసిఁగాంచి
ప్రస్రవద్వారిదాన ధా । రల వహించి
భూరితటిదంకుశవిఘాత । ములకు నలిగి
గగనవీథిని గర్జించె । ఘనగజాళి.

గీ. ఇంద్రకుంబాండు భార్యల । నేలుకొనుఁడు
పాంథులార యంచు జగానఁ । బంచశరుఁడు
ధమధమధ్వనిమ్రోఁగించు । ధక్కయనఁగఁ
గడల నడరె ఘనాఘన । గర్జనంబు

గీ. మేఘుఁడనుకూరదైత్యుఁ డ । మోఘబలుఁడు
నింగిఁగలచంద్రసూర్యుల । మ్రింగినంత
వార లొనరించు రోదన । ధ్వనియనంగ
దిక్కులను గర్జనంబు ప్ర । తిధ్వనించె.

గీ. యువతిచిత్తవృత్తి గ్రహింప । నోపకెందు
మూఢులై సంచరించు కా । ముకు లెఱుంగ
నస్థిరమనేకరాగర । మ్యంబు గుణవి
హీన మమరేంద్రచాప మొ । ప్పెనఁగెది విని

గీ. ఘననృపతియుండు గగనప । త్తనమునందు
ఇంద్రచాపమణ్ గోపుర । మెత్తువేళ
విరసవాక్కులవర్ణించు । భేకనామ
కాకవులకుఁ బంకాభిషే । కములభించె.

సీ. సూచికాభేద్యమై । చూడసొంపుగ మేఘ
మఖిలదిక్తటముల । నాక్రమించె
మబ్బులవీక్షించి । మదవికారంబునఁ
గేకులు క్రేయని । కేకరించె
నాశాంగనాతార।హారంబులనుబోలి
యమితధారాసార । మతిశయించె
నదులునూతులుచెఱ్వు । లెదిగి యేకముగాఁగ
నధ్వగసంచార । మణఁగిమణఁగె

గీ. వాతపోద్ధూతసంతాప । మంతరించె
విరహిణీమనస్తాపంబు । పిచ్చుపెరిగె
దుర్దినం బని జనులు కుం।దుటకుఁదోఁడు
దుర్దమంబుగ వ్యాపించెఁ । గర్దమంబు.

శా. ఆరావప్రతిరావముల్ నిగుడనీ।లాబ్దాంబువర్షించె నే
డౌరా! చిత్రము; వారికాంతయు నసూ।ర్యంపశ్యయైయుండఁ
గానీరేజాప్తునిఁ జూడకంతిపురులన్।నిద్రించునబ్జేక్షణల్
వారస్త్రీఁ దిలకించి హేళనముగన్। భాషించినం జెల్లునే?

కం. చిటపటచినుకులు రాలెను
పటపటమనిపండ్లుకొఱికి । పాఱెను హంసల్
వటవట ప్రేలిరి విరహులు
కటకటపడుచాతకములు।కడుపులు నిండెన్.

వ. ఆహేమసుందరుండు వర్షర్తుశీతలవాతపోతసందీపితకామాగ్నిసంతప్తుండై, యనేకభంగులం జింతించి, దుఃఖించి కులకాంతం దలంచి, పశ్చాత్తాపముం బొంది, యన్యవిటునమాకర్షితచిత్తయై తన్నుఁ బాసిన కామాక్షిం దలంచి వలవంతకుం జిక్కి, పొక్కి, పంచబాణ విచ్ఛిన్నహృదయుండై, పూర్వపరిచయంబునకైన నన్నాదరింపకున్నె, మోమోటము లేకయున్నె యని నిశ్చయించి సత్వరంబుగం గామాక్షిగృహంబున కేగినంత,

గీ. అకట కుందేటివేటకు ౹ నరుగువాని
బెబ్బులి యెదుర్పవచ్చిన ౹ విధముదోప
వలచి కామాక్షివీక్షింప ౹ వచ్చువాని
నెదురుకొని రండు రండనె ౹ వృద్ధవేశ్య.

గీ. రండు రండని యత్యాదరమునం బిల్చి
యానన మొసంగి భాషించి ౹ వేసముంగని
భళిర కాసైన లేకుండ ౹ వచ్చెననుచు
వికటముగ నవ్వి కోపించి ౹ వెక్కిరించి.

గీ. "తగుదువనియెంచి కామాక్షి ౹ తగులమునకుం
బరుగుపరుగున వచ్చితే ౹ బాగు! బాగు!
పొట్టకుం బట్టకుం లేక ౹ పొక్కెదీవు
కానియున్ లేనివానికి ౹ సానియేల."

మ. రజతంబున్ గనకంబు నంబరములన్ గ్రామంబులన్ మేడలన్
గజయూథంబుల గొప్పవారువములన్ గామాక్షికి వచ్చితో?
రజకుం డిచ్చిన యస్వవస్త్రములు మై రాజిల్ల నుప్పొంగుచున్
భుజముల్ ద్రిప్పుచుఁ జూడవచ్చితివి పో పోబోడి సోమాదిగా.

గీ. అనుచుఁ బైఁబడ నచ్చిన యాపెఁ జూచి
సరససల్లాపసంభోగసౌఖ్య మనెడు
బిచ్చమున కొక్కదండంబు వేఁపిఁ గట్టు
కొనుము కామాక్షి యనుచు వా కుటిలుఁ డేగె.

చ. అరిగి గృహంబుఁ జేరి కులటాంగన చేసిన మోస మెంచి సుం
దరుఁడు సుమాస్త్రబాధ కెదఁ దాళఁగ లేక కృశించి యింటికిన్
బొరుగున వాసమున్న యొక ముద్దులగుమ్మను జూచి యామెతో
సరసముఁ జేయ నెంచి కనుసన్నలఁ దెల్పి గ్రహించె సమ్మతిన్.

ఆ. అర్ధరాత్రము వేళ వాపె వాసముఁ జేరి
సురతకేళిఁ దేలి సొలిసొలి
గళమునందుఁ గ్రాలు కాంచనాభరణంబు
సంగ్రహించి యేగె సమయమునను.

చ. కులటను మించు నంచుఁ దన కోమలి పైఁగలనాదియుంబు చే
నలికిడిఁ బట్టి యెవ్వఁడో నిజాంగనకై చనుదెంచె నంచు లోఁ
దలఁచి మగండు మేలుకొని దాని విటుంగని చోరుఁడంచు న
క్కలిపడి దొంగదొంగ యని కెవ్వన నేడ్చెఁ బురంబు మేల్కొనన్

చ. కలుపురువచ్చి సుందరునిఁ బట్టి గళాభరణంబుఁ గాంచి కో
నలరి తలారులం బిలిచి రంతట వారలు వచ్చి చోరుఁడు
క్కలుఁడని వానిమస్తకలను గట్టిగఁ గొట్టి కరంబులన్ వడిన్
గొలుసులఁ జేర్చి కట్టి చెఱకుం జని రేమనవచ్చు దుర్విధిన్.

వ. అమ్మరునాఁ డా రాజభటులు,

గీ. చంద్రమాకాంతుఁడు కొలువుండు సమయమునకు
హేమసుందరుఁ గొంపోయి యెదుటఁ బెట్టి
యపహరించినవాఁ డీతఁ డాభరణముఁ
జూపి యాజ్ఞకై తఱిసేచి చూచుచుండ్రి.

వ. అనంతర మాభూపాలవరుండు జారచోరశిఖామణియగు నా హేమసుందరుం దిలకించి యతండు వైద్యవృత్తిని జీవించువాఁడుగా సభ్యులవలన నెఱింగి నిజాస్థానరాజవైద్యవరుల రావించి, వైద్యశాస్త్రజనితజ్ఞానం బమోఘంబని ప్రశంసించుచు హేమసుందరుఁ బరిశోధింపఁదలంచి, సభలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి,

మ. చలమేపారఁగ వైద్యశాస్త్రవిధులన్ జర్చించి, రోగంబులం
గలభేదంబుల నౌషధంబులఁ బరీక్షం జేసి, మూర్ఖుండుఁ లో
కులవిత్తంబు హరించు చోరుఁడనుచున్ గోపించి యత్యుగ్రుఁడై
"పలువా" యంచు విధించె భూవరుఁడు యావజ్జీవనిర్బంధమున్.

వ. ఇట్లా హేమసుందరుండు,

శా. కారంజిక్కి కృశించి దైన్యమున ముక్కాలంబు దుఃఖించి యా
కారా! దైవము ప్రోవుమంచు నెద లోధ్యానించి క్షీణించె సం
సారంబాచుం గులాంగనం దలఁచి పశ్చాత్తాపముం బొందె దా
గారాబంబుగ నేలినట్టి పతులటన్ గామాక్షి గర్హించుచున్.

గీ. నీతి నెడఁబాసెఁ బ్రాణహానియు నొనర్చె
జనుల వంచించి విత్తంబు సంగ్రహించె
భార్యఁ బీడించె వేశ్యకుఁ బ్రాపొసంగె
ననుభవింపక తప్పునే యాయఘంబు.

మ. దురవస్థం దలపెట్టి యిప్పుడు మదిన్ దుఃఖించినన్ జెల్లునే?
స్థిరుఁడై యార్యుల వాక్కులన్ వినెనె? బుద్ధిం గల్గి వర్తించెనే?
సిరియు న్యౌవనమున్ భుజద్వయబలోత్సేకంబు గర్వం బన
శ్వరమే యాత్మకృతంబు వ్యర్థమగునే "భ్రష్టస్య కా వా గతిః"

క. మతిమంతుఁ డెవ్వఁ డీన
త్కృతిసారాంశము గ్రహించి కీర్తించును వాఁ
డతిధృతియై క్షితిలో న
ద్గతికిన్ గుఱియై మెలంగు గౌరవ మొందున్.

మ. ఘనభావార్థపదప్రయోగసరణిన్ గ్రంథంబులన్ వ్రాసినన్
విని విద్వాంసులు సంతసింతురనుచున్ "విద్వత్సు దారిద్ర్యతా"
యను న్యాయ్యంబటులుండఁగా "సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేనకి"
మ్మను వారోక్తిఁ దలంచి వ్రాసితి నుపాఖ్యానంబనూనంబుగన్.

మ. భవకాంతా కుచమండలంబునకుఁ జిత్తంబిచ్చి పిత్రాజ్ఞయా
వనమున్ బాసి విరక్తిఁ జెందితుదకున్ "వైరాగ్యమే వాభయం"
బని వర్తించి జనావళికిన్ హితము సౌహార్దంబునం దెల్పు నా
ఘనకీర్తిన్ స్మరియించినో నొసఁగితిని యీ గ్రంథకర్తృత్వము గా.

— ఆశ్వాసాంతము —

క. నయవినయసుగుణధుర్యా
భయదాసుర ధైర్యకార్య ! భంజనచర్యా
జయలక్ష్మిప్రియకాంతా
నయనీకృతపుణ్యవంత ! నతహనుమంతా.

— మంగళమహాశ్రీవృత్తము —

చిత్తజవిరోధివిధి ! జిష్ణుసురసన్నుత విశేషగుణరత్నగణపేటీ
మత్తరిపుదైత్యగజమారణకళాకలిత ! మంజులయశస్తురగధాటీ
కృత్తశివచాపరవ ! కృష్టకృశకర్ణయుగ ! కృచ్ఛ్రియుతభార్గవ
జయశ్రీ, చిత్తజవిలాసముని సేవితపదాంబుజ! విశిష్టజనమం
గళమహాశ్రీ.

గద్య: ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్షప్రసాదిత సత్కవితా
లతాప్రసూనాయమానంబై నవీనప్రబంధంబయిన హేమ
సుందరోపాఖ్యానంబు నందుఁ జరమోదాంతం బను
తృతీయాశ్వాసమునందు సర్వంబు
సంపూర్ణము.
శ్రీరామార్పణమస్తు.

